

ספר

שולחן שמואל

וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

הלכה

מרן השלחן ערוך
והרמ"א

שורשי

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השלחן ערוך

שבת חלק א

סימנים: רמ"ב – ש"ז

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף, כולל פתחי תשובה) עד תשובות אחרוני דורנו, והכל בצורה בהירה וקלה להבנה. בספר תמצא הרבה פסקי הרב יעקב יוסף זצ"ל הלכה למעשה, בנוסף תמצא בסוף הספר מבחני הסמכה לרבנות.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשפ"ג ירושלים.

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> שלחן שמואל, בצורה מרוכזת
או באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google 'ודיברת שלחן שמואל'

וכן ניתן להוריד מהאתר סיכומי אבן עזר וחושן משפט

S2079395@GMAIL.COM

אפשר לקבל ב - EMAIL דוגמיות הספרים שיצאו לאור

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שולחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"

במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות

אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

S2079395@GMAIL.COM

ר"ת שכיחים: רי"ו – רבינו ירוחם. נו"ב – נודע ביהודה. פת"ש – פתחי תשובה. כ' – כתב. בת' – בתשובה. מאמ"ר – מאמר מרדכי. מט"י – מטה יוסף, רו"ח – רוח חיים. ביה"ל – ביאור הלכה. שה"צ – שער הציון. ח"א – חיי אדם, א"ר – אליהו רבה. נה"ש – נהר שלום. ע"ש – ערב שבת. עו"ש – עולת שבת. מו"ש, מ"ש – מוצאי שבת. מאב"ד – מאכל בן דרוסיא. יס"ב – יד סולדת בו. כ"ר – כלי ראשון, כ"ש – כלי שני. פ"ר – פסיק רישא. צ' – צריך. תו"ש – תורת שבת.. ניח"ל – ניחא לי. דלניח"ל – דלא ניחא ליה. שמו"ת – שנים מקרא ואחד תרגום. הגמ"ר – הגהות מרדכי. חס"ל – חסד לאברהם. ש"ק – של קיימא. קש"ק – שר של קיימא. שיב"ס – שיש בו סכנה. שש"כ – שמירת שבת כהלכתה.

תוכן עניינים – שבת זולק א

14	או"ח רמ"ב: להזהר בכבוד שבת, ובו סעיף אחד.....
16	או"ח רמ"ג: דין המשכיר שדה ומרחץ לכותל, ובו ב' סעיפים.....
23	או"ח רמ"ד: איזה מלאכות יכול הגוי לעשות בעד הישראל, ובו ו' סעיפים.....
34	או"ח רמ"ה: ישראל וגוי שותפין, איך יתנהגו בשבת, ובו ו' סעיפים.....
44	או"ח רמ"ו: דיני השאלה והשכרה לגוי בשבת, ובו ה' סעיפים.....
55	או"ח רמ"ז: דין גויים המביאים כתבים בשבת, ובו ו' סעיפים.....
60	או"ח רמ"ח: דין המפליג בספינה וההולך בשיירא בשבת, ובו ד' סעיפים.....
70	או"ח רמ"ט: דינים השייכים לערב שבת, ובו ד' סעיפים.....
76	או"ח ר"נ: הכנת הסעודות לשבת, ובו ב' סעיפים.....
78	או"ח רנ"א: שלא לעשות מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה, ובו ב' סעיפים.....
82	או"ח רנ"ב: מלאכות המותרים והאסורים להתחיל בע"ש כדי שיהיו נגמרים בשבת, ובו ז' סעיפים.....
95	או"ח רנ"ג: דין כירה ותנור ליתן עליה הקדירות בע"ש, ובו ה' סעיפים.....
122	או"ח רנ"ד: דיני תבשילין המוכנים מע"ש כדי להגמר בשבת, ובו ט' סעיפים.....
136	או"ח רנ"ה: הכנת האש קודם הכנסת שבת, ובו ג' סעיפים.....
138	או"ח רנ"ו: שש תקיעות שהיו תוקעין בערב שבת, ובו סעיף אחד.....
139	או"ח רנ"ז: דיני הטמנת חמין, ובו ח' סעיפים.....
151	או"ח רנ"ח: שמותר לשים ערב שבת דבר קר על קדירה חמה, ובו סעיף אחד.....
152	או"ח רנ"ט: כמה דיני הטמנה וטילטולם, ובו ז' סעיפים.....
158	או"ח ר"ס: דיני הכנסת שבת, ובו ב' סעיפים.....
160	או"ח רס"א: זמן הדלקת הנרות לשבת, ובו ד' סעיפים.....
166	או"ח רס"ב: לקדש השבת בשלחן ערוך ובכסות נקיה, ובו ג' סעיפים.....
169	או"ח רס"ג: מי ומי המדליקין, ואם טעו ביום המעונן, ובו י"ז סעיפים.....
188	או"ח רס"ד: דיני הפתילה והשמן, ובו י' סעיפים.....
196	או"ח רס"ה: דין כלים הנתנים תחת הנר, ובו ד' סעיפים.....
201	או"ח רס"ו: דין מי שהחשיך לו בדרך, ובו י"ג סעיפים.....
209	או"ח רס"ז: דיני התפלה בערב שבת, ובו ג' סעיפים.....
212	או"ח רס"ח: דין הטועה בתפלת השבת, ובו י"ג סעיפים.....
220	או"ח רס"ט: דין הקידוש בבית הכנסת, ובו סעיף אחד.....
222	או"ח ע"ר: לומר משנת במה מדליקין, ובו ב' סעיפים.....
223	או"ח רע"א: דיני קידוש על היין, ובו י"ז סעיפים.....
245	או"ח רע"ב: על איזה יין מקדשים, ובו י' סעיפים.....

- או"ח רע"ג: שיהיה הקידוש במקום סעודה, ובו ז' סעיפים 255
 או"ח רע"ד: דיני בציעת הפת בשבת, ובו ד' סעיפים 264
 או"ח רע"ה: דברים האסורים לעשות לאור הנר בשבת, ובו י"ב סעיפים 267
 או"ח רע"ו: דיני נר שהדליק גוי בשבת, ובו ה' סעיפים 275
 או"ח רע"ז: שלא לגרום כיבוי הנר, ובו ה' סעיפים 284
 או"ח רע"ח: שיכול לכבות הנר בשביל החולה, ובו סעיף אחד 291
 או"ח רע"ט: דיני טלטול הנר בשבת, ובו ז' סעיפים 292
 או"ח ר"פ: תשמיש המטה בשבת, ובו ב' סעיפים 298
 או"ח רפ"ב: קריאת התורה והמפטיר בשבת, ובו ז' סעיפים 302
 או"ח רפ"ג: למה אין מוציאין שני ספרי תורה בשבת, ובו סעיף אחד 310
 או"ח רפ"ד: דיני הפטרה וברכותיה, ובו ז' סעיפים 311
 או"ח רפ"ה: לקרוא הפרשה שנים מקרא, ואחד תרגום, ובו ז' סעיפים 316
 או"ח רפ"ו: דיני תפלת מוסף בשבת, ובו ה' סעיפים 321
 או"ח רפ"ז: ניחום אבלים וביקור חולים בשבת, ובו סעיף אחד 327
 או"ח רפ"ח: דין תענית ודין תענית חלום בשבת, ובו י' סעיפים 328
 או"ח רפ"ט: סדר סעודת שחרית של שבת, ובו ב' סעיפים 335
 או"ח ר"צ: בשבת ישלים מאה ברכות בפירות, ובו ב' סעיפים 338
 או"ח רצ"א: דין שלש סעודות, ובו ו' סעיפים 340
 או"ח רצ"ב: דין תפלת מנחה בשבת, ובו ב' סעיפים 345
 או"ח רצ"ג: דיני ערבית במוצאי שבת, ובו ג' סעיפים 348
 או"ח רצ"ד: דיני הבדלה בתפלה, ובו ה' סעיפים 351
 או"ח רצ"ה: הבדלה שעושה ש"צ, ובו סעיף אחד 354
 או"ח רצ"ו: דיני הבדלה על היין, ובו ח' סעיפים 356
 או"ח רצ"ז: דיני בשמים להבדלה, ובו ה' סעיפים 365
 או"ח רח"צ: דיני נר הבדלה, ובו ט"ו סעיפים 370
 או"ח רצ"ט: שלא לאכול ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל, ובו י' סעיפים ... 381
 או"ח ש': שישדר שלחנו במוצאי שבת, ובו סעיף אחד 392
 או"ח ש"א: באיזה כלים מותר לצאת בשבת ואיזה מהם אסורים, ובו נ"א סעיפים .. 393
 או"ח ש"ב: דיני נקוי וקפול הבגדים בשבת, ובו י"ג סעיפים 432
 או"ח ש"ג: דיני תכשיטי אשה, ובו כ"ז סעיפים 448
 או"ח ד"ש: על איזה עבד מצווה על שביתתו, ובו ג' סעיפים 465
 או"ח ש"ה: במה בהמה יוצאת בשבת, ובו כ"ג סעיפים 470
 או"ח ש"ו: באיזה חפצים מותר לדבר בשבת, ובו י"ד סעיפים 482
 או"ח ש"ז: דיני שבת התלויים בדבור, ובו כ"ב סעיפים 495

דברים אחדים

"אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה.

לאחר שה' זיכני להוציא את כל חו"מ (י"ד חלקים), אנא זכני הקב"ה להוציא את הלכות שבת.

הלכות שבת מרובות מאוד, בסדר הלימוד כתבתי את הספר בצורה רחבה וממצה, אך כשהגעתי להוציא הספר, החלטתי, להוציא מהדורה קצרה יותר שמתאימה לנבחני הרבנות, אך מאידך נשמרה המהדורה השלמה בשם 'הלכות שבת המורחב', שתוכל למוצאה באתר 'ודיברת', ספרי שלחן שמואל (אולי בעתיד תצא גם מהדורה זו להדפסה).

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקן לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים. וזאת על ידי כמה כלים:

א. חלוקת השו"ע והרמ"א לסעיפי משנה ותת סעיפים, דבר המקל לפרק את הנושאים לרכיבים פשוטים וקלים להבנה. תוך כדי הוספת ביאורים קצרים בגוף השו"ע.

ב. לכל סעיף וסעיף משנה ישנה הפניה למקור ממנו נפסקה ההלכה, ומשם הפניה לדיונים באחרונים על נושאים אלו.

ג. עריכת מחלוקות הראשונים/האחרונים בצורה של נקודות עם הטעמים, ופעמים רבות אף סיכום הדברים בטבלאות, כדי לזכור הדברים ביתר קלות.

ד. הדגשים המופיעים בספר נותנים ראיית 'על' עוד לפני הכניסה לפרטים.

יש לציין כי מומלץ ללמוד תחילה את הסוגיות במקורן (גמרא, ב"י ואחרונים), ואז הספר יעזור מאוד להשלים את התמונה, וכמו כן בשינון החומר.

אוחילה לאל אחלה פניו יזכני שיתפשט הספר בכל ישראל למען אהיה בכלל מצדיקי הרבים. ויזכני לחבר עוד ספרים הרבה לזכות רבים.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיקונים.

הן בפקס 02-582-2581 או באימל: S2079395@GMAIL.COM

תחילה רצוני להודות לנוות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לשני בני: הרב מתן שליט"א והרב שלום חי ישעיהו שליט"א, שהיו בחינת העמודים "יכין ובוועז", שהגיהו את הספר בכל עז. יה"ר שהקב"ה יזכה אותם להפיץ מעיינותיהם חוצה, וימלא כל משאלות לבם לטובה.

הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.
אני הקטן – שמואל ירושלמי

תפילה לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יי אלוקי ואלוקי אבותיי שלא יארע דבר תקלה על ידי, שלא־אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא ייכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ותאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת ואל תצל מפני דבר אמת עד מאוד, "כי יי ייתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

תפילות להצלחה

רבוננו של עולם! אל תרפה את ידי לעת זקנתי מלעסוק בתורה ומלקיים מצוות. אל תשליכני לעת זקנה ככלות כוחי אל תעזבני.

ואל תקהה את שיני, ואל ימות שום אחד מבני ביתי בחיי. ונהייה תמיד מיושבים בדעתנו ושכלנו לעובדך באמת.

ותן בנו כוח ובריאות ואומץ וחוזק בכל אברינו וגידינו אכ"ר.
(ומצא חיים)

רבוננו של עולם! עזור לי ולכל בריאי רבוננו עמך ישראל, שלא נחלה ולא נחטא ולא ניפול למיטה חס ושלום. ולא נצטרך לרופאים ולא להתעסק ברפואות.

ולכל חולי עמך בית ישראל שלח להם רפואה שלמה במהרה. והצילנו מכל צער וצרה דוחק ועוני ומכל דבר רע, כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד תורתך בלי שום מונע.
(עבד המלך)

אזור לימודו יאמר

מודה אני לפניך יי אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי־מיושבי קרנות. שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת, שנאמר: "וְאַתָּה אֱלֹקִים תּוֹרֶם לְבָאֵר שַׁחַת אָנָּשִׁי דְּמִים וּמִרְמָה לֹא יִחַצּוּ יְמֵיהֶם וְאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ".

לעילוי נשמת מר אבי ר' אהרון שלום חיים ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמות

מהספר הוקדם

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG

Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"

and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה אור"

ומורה הנראה דקריית מטרסדורף

בס"ד, חודש שבט, תשס"ט

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני קונטרס נוסף מלא ברכת ה' הנקרא בשם "שורשי ההלכה וענפיה", אשר חברו וליקטו הרה"ג רבי שמואל ירושלמי שליט"א, והוא סיכום הלכתי בהלכות חושן המשפט, מסודר בצורה ברורה משורש ההלכה בחומש ובתלמוד ועד ביאור דברי השלחן ערוך והפוסקים האחרונים, והכל עשה באופן נאות ויפה, דבר דבור על אופניו, וע"כ אברכהו שספרו זה יעלה לרצון לפני כל המעיינים בו, ויפיקו הנאה מהנכתב בו, ויזכה לשבת כל ימיו באהלה של תורה מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

חיים פינחס שיינברג

Yitzchak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ו שבט תשע"ד
4-571/ע"ד

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספר "שורשי הלכה וענפיה" בעניני אבן העזר חופה וקידושין, מעשה ידי היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראתו קודמת לחכמתו, חריף ובקי, משנתו זך ונקי, הרה"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א, ראיתי שסיכם ההלכות בטוב טעם ודעת דברי השו"ע והרמ"א, מקורות ההלכה בשורשיה בגפ"ת והראשונים, והוסיף דברי האחרונים הדנים בנושאים שונים, בהלכות אקטואליות העולות על שלחן מלכים, המתחדשות בזמננו, והכל עשה בעטו עט סופר מהיר, וסידרם בסדר נכון, בשפה ברורה וקלה, למען ירוץ הקורא בו, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי להמחבר שליט"א שיהי רצון שיזכה לברך על המוגמר בקרב הימים, ויפוצו מעינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ירום ונישא וגבה מאד, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

David Lau

Chief Rabbi Of Israel
President of The Chief Rabbinic Council

דוד לאו

הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, ג' חשוון, תשע"ד
7 אוקטובר, 2013
הס" - 130 עד

לכבוד

הרב שמואל ירושלמי שליט"א

מכתב ברכה

ראיתי עלים מספרך "שורשי הלכה וענפיה" בספר זה הבאת את ההלכות כשולחן ערוך, באופן המיקל על הלומד בהבנת נושאי ההלכה ומסייע לזכור את הדברים.

הדברים בנויים באופן תמציתי, ממקור ההלכה בתלמוד הולך סובב דברי הפוסקים הראשונים והאחרונים.

בספר זה קבצת כאמיר גורנה, חידושי הלכות הנוגעים לחלק אהע"ז הלכות חופה וקידושין. הכל מסודר באופן ראוי דבר דבור על אופניו. אין ספק שספרך יהיה לתועלת רבה עבור באי שערי בית המדרש, ובעיקר אלו שמאווים הוא להורות תורה בישראל, ורצונם לעבור את בחינות ההסמכה לכהן כרב בישראל, ספרך ישמש להם כאמצעי חזרה על מה שלמדו מתוך ספרי הטור, השו"ע ושאר הפוסקים.

אברך שתזכה להוציא לאור עולם עוד ספרי עזר להוגים בתורת ה', להגדיל תורה ולהאדירה.

המברך בכל לב,

דוד לאו

הרב הראשי לישראל

בית יחב ♦ ירמיהו 80, ירושלים ת.ד. 7525 ♦ מיקוד 91360 ♦ טל': 02-5313191 ♦ פקס: 02-5377872
Beit Yahav ♦ 80 Yirmiyahu St., Jerusalem ♦ P.O.B. 7525 ♦ Tel: 02-5313191 ♦ Fax: 02-5377872
דוא"ל: rabbia@rabbinate.gov.il

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ב תמוז, תשע"ג
18-1-532/ע"ג

דברי ברכה

היו למראה עיני גליונות ועלים מפירות עמלו של האברך היקר חובר חברים מחוכם, הרה"ג ר' **שמואל ירושלמי** שליט"א, אשר דרך לימודו בטור וב"י ושו"ע ונו"כ אסף כל השיטות אל פונדק אחד. והוסיף עליהם ציצים ופרחים מדברי גדולי הפוסקים בתשובותיהם. וכבר מילתי אמורה, כי יש לזהר שלא יהא עיקר הלימוד בספרי קיצורים היוצאים לאור בעת האחרונה, אלא על הלומדים הלכה להשקיע כל כחם ומרצם בשדה אשר ברכו ה', בסוגיות הש"ס, ובדברי מרן הקדוש זי"ע בבית יוסף, ובשו"ע ונושאי כליו, ורק אחר שהגיעו אל עומק הידיעה ותלמודם בידם, יחזרו בספרי הסיכומים מעת לעת לכל ישכתו את משנתם, ובוהו הדרך ישכון אור, ויתקיים תלמודם בידם.

וראיתי כי רבנים גדולים וחשובים הסכימו על ספרו, על כן מצטרפנא לברכה להרה"ג המחבר שליט"א שיזכה ויפוצו מעיינותיו חוצה לזכות את הרבים. ויזכה לישב באהלה של תורה ולהמשיך במלאכתו היקרה, מתוך שובע שמחות וברכה וחיים עד העולם.

בברכת התורה,

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

*Rabbi Baruch Shraga
Rav of Givat Shapira
Head of Rabbinical courts
of the Jerusalem Rabbinat*

ברוך שרגא
רב דגבעת שפירא
וראש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

בס"ד

יום: מ"ב למטמונים תשע"ג

הסכמה

היה למראה עיני גליונות הספר, שורשי הלכה וענפיה, בעניני אהע"ז וחופה וקידושין, מעשה ידי אומן, נטע נאמן הרה"ג שמואל ירושלמי שליט"א.

עברתי על הספר וראיתיו מלא וגדוש מראשונים ואחרונים עם מקורות ההלכה בש"ס ובפוסקים, וכבר אתמחי גברא בספריו הקודמים, מעגלי חיים שהוציא לאור עולם ורבים נהנים מאורו.

ולא נצרכה לברכה כי חפץ ה' בידו יצא לברך על המוגמר בקרוב, וראוי לציין על גיל הנישואין, דבן י"ח לחופה מה שכתב במחזור ויטרי, די"ח פעמים כתיב: אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת, והרשב"ץ כתב דאסמכיה אקרא, והוא אשה בבתוליה יקח, והוא- גימטריא י"ח, וסמך לדבר, והוא כחתן יוצא מחופתו, ובשול"ת רשב"ן כתב דשיעורים אלו נאמרו למשה מסיני, וכתב החיד"א בספרו נחל קדומים, נגד אותם שאומרים דבזה"ז יכולים להמתין עוד, ורמז לדבר, אשה בבתוליה יקח- בסופי תיבות גימטריא י"ח, ובא הרמז בס"ת לרמז שגם באחרית הימים הדין לא ישתנה, וכ"כ החזון איש דכמו שלא נשתנה בן י"ג למצוות כך לא נשתנה בן י"ח לחופה, ובקובץ איגרות כתב, ויש מאחרין אבל אין דרך זה רק ליחידים, וכך כתב הגר"י קנייבסקי זיע"א- דיש להשיא את הבנים והבנות בצעירותם, בגיל שבע עשרה, שמונה עשרה, ובספר שערי הלכה ומנהג, שיבח בזה מנהג הספרדים שמנהגם טוב ונכון לישא סמוך לגיל שמונה עשרה, והלוואי שגם האשכנזים היו מתרגלים בזה.

והריני מברך מקרב לב את המחבר שיזכה להוציא לאור עולם כהנה וכהנה, לזיכוי הרבים.

בברכת התורה

ברוך שרגא
ברוך שרגא

RABBI Z. N. GOLDBERG

Abbad Badatz & Bies Horaa'h "Hayashar Vehatov"
Member Of Supreme Rabbinical Court

הרב זלמן נחמיה גולדברג

אב"ד בד"ץ ובית הוראה לדיני ממונות "הישר והטוב"
חבר בית הדין הרבני הגדול

בי"ה, יום 3 סיון תשצ"ג

קנ"י דעה לבקר בשכחו של תלמוד חכם
מולת קמרה היה הרבה ר' שמואל ירושלמי שליט"א
ובטקס חידוש "שמיני האב" וצ"ב "אב" דאור ודיוור
כל בית חופה וקידושין בכל דברי אהבה ורחמנות
ושלז ומרשיו וכן מה שמעו אחרונים
ודוריו נחל לבולטיו לאור צולם בן תולע
מסמכי קידושין שיש איסור להתעסק בקידושין אף לו
קדושים במלכה וכן ללמדיו
ולו נלמדו אלו לרבה
שהקפ"ה יצאנו לביולטיו צולם וזו ספרים מולץ
דברוב רב
זלמן נחמיה גולדברג

הרה"ג דוד כהן שליט"א מראשי ישיבת חברון וחבר מועצת גדולי הדור

כ"ט ע"ה אלול תש"ע

מכתב ידידות

שמחת לי מאוד את סמך הנאמן לא ידעתי הנאמן
הנאמן היה שמואל ירושלמי אי"ה ספר שולחן
באר יעקב על ענין חופה וקידושין הביא ע
בבא בתרא הנהגות ודעות גדולי הנאמן ס' דבר
ודבר על הכיין וס' דבר ודבר על הנאמן ס' דבר
מאיר ע"ה ומאיר תוכן, לענין ידידי הרבנים נח
איתנו קספין הנאמן לנאמן ס' דבר ודבר
נאמן הנאמן לנאמן דספין ונאמן לנאמן דס'
דבר הנאמן אינו כדור לנאמן ונאמן לנאמן הנאמן
בספרו ינוא ע"ה ונאמן לנאמן הנאמן ונאמן
לנאמן לנאמן כדור לנאמן הנאמן לנאמן
הנאמן לנאמן הנאמן לנאמן ונאמן לנאמן
הנאמן לנאמן הנאמן לנאמן

דוד כהן
ראש שורשי הלכה
במסגרת ישיבת חברון

הלכות שבת

או"ז רמ"ב: להזהר בכבוד שבת, ובו סעיף אחד

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: צריך לזרז עצמו לכבד השבת, מכבסים בחמישי בשבת..... 14

סעיף א: ללוש כדי שיעור חלה, לאכול מוליתא..... 16

סעיף א: צריך לזרז עצמו לכבד השבת, מכבסים בחמישי בשבת

סעיף א חלק 1: אפילו מי שצריך לאחרים, אם יש לו מעט משלו צריך לזרז עצמו לכבד את השבת. ולא אמרו: עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר. על כן צריך לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת.

ב. מתקנת עזרא שיהיו מכבסים בגדים בחמישי בשבת, מפני כבוד השבת [ב"ק פב.]....

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

א. כ' הטור: אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן לכם דכתיב וקראת לשבת עונג וכו' (פי' שצריך לענג השבת באכילה ושתיה). וקשה שתיכף לאותה משנה – ר"ע אומר עשה שבתך חול ואל תזדקק לבריות (אף שאין לא לענג השבת)? ר"ע מייירי למי שהשעה דחוקה לו ביותר, אבל צריך אדם לזרז עצמו כנמר וכנשר לכבד שבתות

ביותר.

כ התוס': ואל תזדקק לבריות – הני מילי כשאין לו לפרוע. כ"כ הרמב"ם – אינו חייב להצר עצמו ולשאול מאחרים כדי להרבות במאכל בשבת, אמרו חכמים הראשונים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.

והוסיף הטור – ע"כ צריך כל אדם לצמצם בשאר ימים השבוע כדי לכבד השבת ואל יאמר היאך אחסר פרנסתי כי אדרבה אם

יוסיף יוסיפו לו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לזרז עצמו לכבד את השבת"

כ' משנ"ב: יש בזה ג' דרגות

א. הא דאמרו דצריך לענגו בדגים גדולים וראשי שומן – דהיינו למאן דאפשר ליה צריך לכבדו כפי יכולתו.

ב. הא דאמרו דאפילו דבר מועט שעשאו לכבוד שבת קיים מצות עונג שבת ואפי' כסא דהרסנא – היינו מי שאין לו כלום והוא מוטל הכל על הצדקה הרי הגבאים מחויבים ליתן לו ג' סעודות וכסא דהרסנא. א"נ שיש לו ממון כדי לקנות מזה מזון ג' סעודות, מחויב להוציא אותן על שבת כדי שיקיים ג' סעודות וכסא דהרסנא.

ג. הא דאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות – היינו מי שהשעה דחוקה לו ביותר היינו שאין לו רק מזון ב' סעודות, אל יצטרך לבריות.

סיכום הרב יעקב יוסף זצ"ל: אדם עשיר – יעשה לפי עושר. אדם בינוני – אפי' סרדינים. אדם עני – כל שלא שנוקק עדיין לבריות יעשה אפי' כמו ימי החול, ואם כבר נזקק לבריות יקבל הכל מקופת צדקה.

משנ"ב (בביה"ל): אף מצוות עונג לא יהיה על חשבון אחרים, כגון שחייב לפועל שכרו, ואם ישלם לו לא יהיה לו לעונג שבת, עדיף שישלם לפועל, או שיפייסנו שיתרצה להמתין עד אחר השבת. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

"לכבד את השבת"

משנ"ב (ב): טוב להיזהר שלא יפחות משני תבשילין (מ"א).

אכילת דגים

י"מ: האוכל דג ביום ד"ג (שבת שהוא יום שביעי, ג+ד) ניצול מד"ג (ר"ת – דין גיהנם). כ' בתיקוני שבת – טוב שיאכל בכל סעודה מג' סעודות דגים. אלא אם כן שלא אוהב דגים או מזיקים לו (מ"א). כ"כ משנ"ב. לפי הזוה"ק – יש עניין מיוחד לאכול בסעודה שלישית דגים.

ואם מייקרים מחירי הדגים:

כ' המ"א – נכון לתקן שלא יקנו דגים איזה שבתות עד שיעמוד השער על מקומו. וכ' גור אריה – ואם נתייקרו מחמת עצמן, אין לעשות תקנה.

עד כמה נקרא מייקרים: באה"ט – עד יותר משליש. וא"ר כ' – שאף בפחות יש לעשות תקנה משום עניים. כ"כ פמ"ג.

כ' משנ"ב – ואם תקנו לאסור לאכול דגים כמה שבתות ואחד קנה מקודם מותר.

"שהשעה דחוקה"

מ"א (ב): היינו שיש לו רק מזון י"ד סעודות לשבוע (ב' סעודות ליום), לא יטול מן הצדקה לאכול סעודה ג'. וברמב"ם בפי' המשניות כתב דלא יאכל במ"ש כלום ויאכל סעודה ג' בשבת. ומ"מ אם אין לו אלא ב' סעודות לא יטול מן הצדקה לאכול סעודה ג'.

"כדי לכבד השבת"

משנ"ב (ד): דבמזונות של שבת ויו"ט אם מוסיף מוסיפין לו (כמ"ש רז"ל כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה ועד ר"ה חוץ וכו').

■ מ"א (ג) – שלא יכבסו בע"ש שיהיו פנוים לכבוד שבת. ולפ"ז אפשר לכבס אף קודם יום ה'.

■ א"ר – כדי שיהיו לבנים לשבת (לפ"ז דווקא ביום ה' שניכר לשבת – יד אליהו). כ"כ מאמ"ר ומשנ"ב.

ילקוט יוסף: המקלים לכבס במכונת כביסה אוטמטית בע"ש יש להם על מה לסמוך.

ולכן יש ליהדר שלא יוסיף בימי החול פן לא קצבו לו כ"כ חוץ מהוצאות שבת ויו"ט והוצאות בניו לת"ת שאם מוסיף מוסיפין לו (טור).

ואם שלחו לו דבר מאכל שיאכלנו בשבת לא יאכלנו בחול (ספר חסידים).

ב. "מכבסים בגדים בחמישי בשבת"

טעמו:

סעיף א²: ללוש כדי שיעור חלה, לאכול מוליתא

סעיף א חלק 2: ^אהגה: נוהגין ללוש כדי שיעור חלה צבית, לעשות מהם לחמים לצנוע עליהם צצת ויו"ט [סמך מהמרדכי], והוא מכבוד צצת ויו"ט, ואין לשנות.

^בי"ס שכתבו שצמקת מקומות נהגו לאכול מוליתא, שקורין פשטיד"א, כליל צצת, זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה [מהרי"ל, ולא ראיתי לחוש לזה].

רמז בכתוב "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו את אשר תאפו אפו", משמע דיש לאפות בע"ש.

כ' מ"א – אף לנוהגין לאכול פת פלטר של גויים בחול, מ"מ בשבת ויו"ט נכון ליהדר שלא לאכול כ"א מפת ישראל מפני כבוד השבת ויו"ט. כ"כ ח"א ומשנ"ב.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "כדי שיעור חלה"

משנ"ב (ו): מלבד כבוד שבת ויו"ט, יש טעם נוסף כדי לקיים מצות חלה לפי שאיבדה את אדה"ר שהיה חלתו של עולם שנברא בע"ש. והוסיף בביה"ל – דיש לזה

או"ז רמ"ג: דין המשכיר שדה ומרוזץ לכותי, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: לא ישכיר מרחץ ותנור לגוי, אבל שדה ורחיים מותר 18

סעיף ב: אם התפרסם במשך השנים שאין דרכו להשכיר פועלים מותר 20

הקדמה לסימנים רמג, רמד (פסקי תשובות)

והרווחים לבעה"ב, ומשלם סכום קצוב למלאכה קצובה, הגוי עובד בזמנו החופשי. נמצא כיון שהרווחים לבעה"ב הרי הגוי כשלוחו ואסור בשבת.

סימן רמ"ד: שכירות - שוכר גוי שיעשה מלאכתו ומשלם לפי שעות או ימים - אסור דהוי שלוחו. ובשכירות אין חילוק אם עושה לטובת עצמו או לטובת בעה"ב. קבלנות - נותן לקבלן תשלום קצוב לעבודה קצובה, ויכול לעבוד מתי שירצה - מותר, אף שהגוי יעבוד בשבת (כשאין חשש למראית עין) כיון שהגוי טורח עבור עצמו.

סימן רמ"ה: מיירי דין שותף בעסק או מסחר עם הגוי. סימן רמ"ו - להשאיל או להשכיר כלי עבודה ובהמותיו לגוי.

• כל מה מותר לקבל שכר או רווחים, דווקא שמקבל בהבעלת ימי חול, אבל לקבל רק שכר שבת אסור.

• הנושאים שבסימנים אלו:

רמ"ג: מיירי בסעק המניב רווחים (מרחץ שדה וכו'). והשאלה כיצד מותר להעסיק גוי ולהנות מרווחים.

רמ"ד: מיירי לעשות במלאכות, עבודות בניה ותיקנים במוחבר או בתלוש, ע"י גוי בשבת.

• **שכירות וקבלנות:** יש חילוק רציני בין שכירות וקבלנות בסימן רמ"ג לסימן רמ"ד.

סימן רמ"ג: שכירות - משכיר את העסק לגוי תמורת סכום קצוב שמשלם הגוי לישראל (או שמשלם הגוי חלק מהרווחים לישראל במקום דמי השכירות), לשבוע חודש או שנה, וכל הרווחים לגוי.

נמצא שהגוי עובד בשביל עצמו (כדי להגדיל הכנסותיו), ולכן מותר אף בשבת, כשאין חשש למראית עין (כדלקמן). קבלנות - שוכר פועלים שיעבדו בעסקיו

איסור אמירה לגוי

• טעם איסור אמירה לגוי: י"א - מהפסוק "ממצא חפצך מדבר דבר" שאסור לומר דברי חול בשבת. רש"י - יש שליחות לגוי לחומרא, ולכן אסור.

רמב"ם - שמא יבוא הוא עצמו לעשות. • הכלל: כל מקום שעושה הגוי בשביל עצמו מותר, היינו "עביד לנפשי", כגון שעושה באריסות (אבל העושה לישראל אסור משום איסור אמירה לגוי). אלא אם כן: א. הדבר בפירסום, משום חשד שיאמרו

• **איסור אמירה לגוי** (יביע אומר ד, כו-יג). מכילתא: כל מלאכה לא יעשה בהם... אבל גוי יעשה מלאכתך. כ"כ הרמב"ן - שאיסור אמירה לגוי הוא מדרבנן. כ"כ ברכ"י בשם ישעיה ראשון.

גרסה אחרת במכילתא: כל מלאכה לא יעשה בהם (אפי' ע"י אחרים)... אף גוי לא יעשה מלאכתך. כ"כ סמ"ג - שאיסור אמירה לגוי דאורייתא. כ"כ ס' היראים ושיטה מקובצת בשם הר"ן. להלכה: קי"ל שאסור מדרבנן.

שהגוי הוא שכירו (הפועל שלו).

(ב). שלא א"ל בפירוש לעשות.

(ג). אינו בביתו של ישראל.

(ד). שלא יקבל שכר אלא בהבלעה.

• הרב יעקב יוסף זצ"ל: ישנה מחלקות

האם איסור אמירה לגוי הוא רק באיסורי

שבת, או לכל איסור התורה.

או"ז – אסור רק בשבת ולא בשאר
איסורים.

אבל הרמב"ן כ' – שבכל האיסורים אסור
לומר לגוי לעשות, מדין שליחות לגוי
לחומרא. כ"מ ממרן.

• כ' הרמב"ם: אף לומר לגוי בע"ש לעשות
בשבת אסור. כ"כ הרשב"א.

סעיף א: לא ישכיר מרחץ ותנור לגוי, אבל שדה ורחיים מותר

סעיף א: לא ישכיר אדם מרחץ שלו לכותי, מפני שנקרא על שמו,

וכותי זה עושה מלאכה בו בשבת, דסתם מרחץ לאו לאריסותא (פירוש אריס הוא
העובד ליקח חלק ממה שישביח לבעליו) עביד (ול"ד לשדה, דאין דרך ליתן מרחץ באריסות כמו
בשדה – משנ"ב), ואמרי שכל הריוח של ישראל ושכר את הכותי בכך וכך ליום,
ונמצא הכותי עושה מלאכה בשליחותו של ישראל (דאמירה לגוי שבות – משנ"ב).

^ב אבל שדה – מותר (שלא יחשידהו בשכיר יום), שכן דרך לקבל שדה באריסות,
ואף על פי שיודעים שהוא של ישראל, אומרים: הכותי לקחה באריסות, ולעצמו
הוא עובד.

^ג ותנור – דינו כמרחץ (שאסור שאינו באריסות), ורחיים – דינם כשדה (שדרכם
באריסות).

^ד הגה: ואף על פי שלא לקחה הכותי רק לשליש או לרביע (פי' באריסות), ויש לישראל
הנאה צמה שהכותי עובד בשבת – שרי, דכותי אדעתא דנפקיה עובד ב"י בשם מיימוני
וב"י בשם סה"ת].

רשב"א אומר – לא ישכיר שדהו לעכו"ם.

^ב ובגמ': אבל שדהו לגוי מאי שרי (שלא
כרשב"א), מאי טעמא אריסא אריסותיה קא
עביד, מרחץ נמי אמרי אריסא אריסותיה
קא עביד? אריסא למרחץ לא עבדי אינשי.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^א ע"ז (כא:): תניא, רבן שמעון בן גמליאל
אומר: לא ישכור אדם מרחצו לעובד
כוכבים, מפני שנקרא על שמו, ועובד
כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות
ובימים טובים.

אר"ח – רמ"ג

משנ"ב (א): בין שבנהו בעצמו או אפילו קנה וישב בה ונקרא שמו עליו (מ"א ג). לגוי – וכ"ש לישראל מומר אסור, דעובר נמי משום לפני עור לא תתן מכשול וטעם זה שייך אף בשדה ובכל דבר.

"מפני שנקרא על שמו"

מ"א (א): להשכיר לגוי לשנה או לחודש שרי, לפי שכל הרווח לגוי רק משלם שכירות. ואיסור דאמירה לגוי בודאי לא שייך בשכירות דלנפשיה הוא עושה. ואפילו אם יש לו לגוי רק חלק בריוח המרחץ (שליש או רביע) אדעתיה דנפשיה עביד. אבל כשמשכירה ליום, שיתן לו כל יום כו"כ, אף דגם זה אדעתיה דנפשיה עביד מ"מ מדינא אסור דהוי כשכר שבת. כ"כ משנ"ב.

מהר"ם שיק (צט): דווקא עסק או מפעל אסור להשכיר לגוי, אבל חנות ריקה והגוי מביא לשם סחורות או המכונות שלו מעשים בכל יום להתיר, כיון שהחנות שוב לא נקרא על שמו. כ"כ פסקי תשובות. ילקוט יוסף: מותר להשכיר בית למחלל שבת, אף שמחלל בבית את שבת.

"בשדה מותר"

משנ"ב (ו): להשכירה לגוי בדבר קצוב דאף דנקראת נמי על שמו כמו מרחץ, מותר דלא יחשדוהו בשכיר יום אלא יתלו באריסות ואריסות שרי דאדעתיה דנפשיה עביד.

"שכן דרך לקבל שדה באריסות"

ביה"ל: יש לעיין אם הפירוש שרוב העולם נותנין באריסות, וכ"כ הרא"ש שם

ד'פרש"י: אבל שדהו לגוי שרי להשכיר ואף על פי שנקראת על שמו לא חשדי ליה דליהוי הגוי שלוחו, אלא אמרי אריסא הוא וקיבלה עליו (למחצה לשליש ולרביע ועליו מוטלת לעשות). אבל מרחץ כיון דלאו לאריסותא עביד אמרי שכל הרווח לישראל ושכר את הגוי בכך וכך ליום ונמצא הגוי עושה מלאכה בשליחותו של ישראל.

✓ופסק הרי"ף – כרשב"ג ששדהו מותר. כ"פ הרמב"ם, הרא"ש, סמ"ג וסה"ת. וביאר הר"ן: בשדה מותר – טעמו, כיון שיש לגוי חלק בפירות השדה אף על פי שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דכיון דכולה מלאכה רמיא עליה דגוי כי קא עביד גוי אדעתא דנפשיה עביד. וכ"ש שמותר להשכיר שדהו לגוי בסך ידוע שאז הגוי עביד בדנפשיה. כ"ד הרמב"ם, וכ"ד הרא"ש – שהתיר להשכיר תנור ומרחץ.

ג.כ' הרמב"ן: תנור יש מסתפקים בו אם דרך להחכירו כמו שדה ושרי, או דומה למרחץ ואסור, ויש לאסור, שדווקא שדה אומרים ארעא לאריסות קיימא אבל תנור אינו עומד לאריסות ודינו כמרחץ. וברייחיים נהגו היתר שעומדין לאריסות. כ"כ הרא"ש והר"ן.

ורבינו הא"י כ' – שאם השכירו לשנים הרבה ונתפרסם הדבר מותר, וכן נהגו היתר בבבל. וכ"כ הרא"ש – ונראה שבכל כיוצא בזה הכל כמנהג המדינה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"מרחץ שלו"**

אר"ח – רמ"ג

שרי, דהגוי אדעתיה דנפשיה עביד, (שהרי אף אם לא יזבל וכו' בשבת, יכול למהר לעשות בחול בשביל עצמו), מ"מ אסור דיבאו לחשדו בשכיר יום, כיון שיראו בסוף שאין לו שום חלק בפירות הארץ (ע"פ המ"א). ודע דבמרחץ כה"ג שנותן לו שכרו והיהודי נוטל כל הרווח, מדינא אסור (ב"י בשם מהרי"א ומ"א).

והוסיף המ"א – דה"ה בריחיים באופן זה שאסור מדינא. שדווקא בשדה דהמלאכה קצובה ואפשר להשלימה בכל עת, אז אמרינן אדעתיה דנפשיה עביד. אבל במרחץ וריחיים שכל מלאכה ליומו, ואם לא יעשה יום אחד יפסיד הישראל, א"כ עיקר המלאכה בשביל ישראל הוא ומדינא אסור.

וכיון דמדינא אסור, אפילו נתפרסם ששכרו לשנה וגם הוא חוץ לתחום דאין בו משום מראית העין ג"כ אסור, ואין היתר אלא אם כן יש לגוי חלק ברווח, דאז אמרינן דאדעתיה דנפשיה עביד, ומותר (בריחיים במרחץ) במקום שנתפרסם הדבר.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: אם רוצה להשכיר מונתו לגוי לעבוד בו בשבת – אסור, כיון ש: א). יסיע במונית גם ישראלים. ב). בד"כ משכירים מונת לימים ולא לשנה לכן אסור, ג). אפי' אם כל השכר מהשבת יהא לגוי אסור, מפני מראית עין.

בלשונו. אבל אם המנהג שווה לשכור פועלים כמו אריסות אסור דלא יתלו באריסות. או דילמא דבכה"ג ג"כ שרי ומה שאסור כשאין דרך ליתנו באריסות כלל. ומהרמב"ם משמע כהרא"ש דלהתירא בעינן רובא, וכן משמע מלשון השו"ע בס"ב.

ג. "ותנור דינו כמרחץ"

משנ"ב (ז): פ' להשכיר תנורו לאפות בו דינו כמרחץ דתנור נמי אין דרך להשכירו וליתנו באריסות כמו מרחץ ויחשדו דשכיר יום הוא אצלו.

ורחיים דינן כשדה – משום שדרכו ליתנו באריסות כמו שדה ולפיכך מותר להשכירו.

משנ"ב (ח): מהר"ן משמע שאם אין דרך אנשי אותו המקום ליתן רחיים באריסות דינו כמו מרחץ לאיסור, דבאמת תלוי בכל אלו הדברים לפי מנהג המדינה בין להקל בין להחמיר וכדלקמיה בס"ב.

ד. "ואף על פי... לשליש ולרביע"

משנ"ב (ט): פ' מ"ש המחבר ריחיים דמיירי בשכירות, מוסיף הרמ"א דאף אריסות מותר. כ"ד המחבר.

"רק לשליש"

משנ"ב (י): ודווקא בזה שנותן לגוי חלק בתבואה, אבל נותן לו רק שכר לכל השנה והיהודי נוטל כל הפירות, אף שמדינא

סעיף ב: אם התפרסם השנים שאין דרכו להשכיר פועלים

מותר

סעיף ב: אפי' מרחץ או תנור, אם השכירם שנה אחר שנה ונתפרסם

סעיף א²: כירה שהוסקה בקש וגבבא, כירות המתאימות

סעיף א חלק 2: א"ו אם הוסקה בקש או בגבבא – מותר לשהות עליה אפילו אינה לא גרופה ולא קטומה.

ב. הגה: שתי כירות המתאימות זו אלכל זו ודופן של חרס ביניהם, האחת גרופה וקטומה והשנייה אינה גרופה וקטומה – מותר לשהות על הגרופה וקטומה אף על פי שמוסיף הבל משאינה גרופה וקטומה...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבת (לו:): משנה – כירה שהסיקה בקש ובגבבא (שאריות תבואה מגובבות בשדה) – נותנים עליה תבשיל. ומסיפא (בגפת ועצים) משמע שכאן מותר אף שאינה גרופה וקטומה.

ב. גמ' (לז:): שתי כירות המתאימות (כלומר שהן מחוברות יחד וקיר של חרס מפסיק ביניהם) אחת גרופה וקטומה והאחרת אינה גרופה וקטומה, מותר לשהות על גבי גרופה וקטומה אף על פי שמוסיף בה הבל מאותה שאינה גרופה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מותר לשהות עליה"

משנ"ב (יח:): ה"ה בתוכה דכיון דכגרופה דמיא ומבעוד יום הוא נותנו לתוכה מה לי תוכה מה לי על גבה (רש"י). ביה"ל – וה"ה להחזיר אפילו בשבת דכגרופה וקטומה דמיא.

"אפילו אינה גרופה או קטומה"

משנ"ב (יט:): לפי שאין בה חשש חיתוי שמיד שכלה השלהבת כלה גם הגחלת (כל בו).

ב. "אף על פי שמוסיף הבל"

משנ"ב (כ:): פי' שהכירה שאינה גרופה מוסיפה הבל בכירה הגרופה, קמ"ל דל"א דלהוי כאינה גרופה. ואפילו בשבת מותר להחזיר עליה.

סעיף א³: דין התנור והכופת, ותנורים שלנו

סעיף א חלק 3: א"ו תנור, אפילו אם הוסק בקש וגבבא, אסור אפילו לסמוך לו, ב"אפי' אם הוא גרוף וקטום. הגה: כ"ז שהיד סולדת בו [הגהות מרדכי]. וכ"ש שאסור לשהות בתוכו או על גבו.

ג. וכופח, שהוא מקום שפיתת קדרה אחת (לכן נפיש הבליה מכירה שהמקום צר): אם הוסק בקש או גבבא – דינו ככירה. בגפת או בעצים – דינו כתנור.

ד. (והתנורים שלנו דינם ככירה). [ר"ן וכל בו וכן משמע מפרש"י]...

ב"י: משמע במצטמק ורע לו מותר לשהות אפילו בתנור, כ"כ רי"ו, וכנ"ד הרי"ף, והרא"ש.

ג. שם (לח:): כופח שהסיקוהו בקש או בגבבא הרי הוא ככירה, בגפת או בעצים הרי הוא כתנור. ומפרש בגמ' שכופח הוא מקום שפיתת קדרה אחת ונפיש הבליה מדכירה וזוטר מדתנור.

כ' הב"י: משמע דכשהסיקוהו בגפת ועצים הרי הוא כתנור לגמרי ואסור אפילו גרף וקטם, וכשהסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככירה לגמרי ושרי בלא גריפה וקטימה, כ"ד הר"ן והרמב"ם.

ד. דין התנורים שלנו

רש"י פירש: מתוך שקצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו לתוכו טפי מכירה. משמע – שדווקא בתנור שפיו למעלה נפיש הבליה מכירה, וכמ"ש הר"ן בשם ר"ח – שבתנור דידן ככירה של נחתומין. כ"כ הכל בו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "אפילו אם הוא גרוף"

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שם (לח:): ובתנור אפי' בקש וגבבה לא יתן בין מתוכו בין על גביו. ופרש"י – מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה חומו נשמר לתוכו יותר מכירה. כ"כ המשנ"ב והש"ך.

שם: ואין סומכין לו, וכ"ש שבתוכו אסור. וכ' בהגהות מרדכי – מיהו אם אין היד סולדת בו שאינו חם כל כך נראה דמותר.

ב. כ' הטור: אפילו התנור גרוף וקטום אסור. כ"מ מהגמ' – דלא מהני גריפה וקטימה בתנור, כ"כ ה"ה בשם הרמב"ן והרשב"א, וכ"כ הר"ן.³

כ"כ הרמב"ם – התנור אף שגרף או קטם או שהסיקוהו בקש או גבבא אין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בישל כל צרכו או שבישל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, הואיל והבלו חם ביותר, אינו מסיח דעתו וחוששין שמא יחתה. ולמה אסרו לשהות בתנור אף על פי שהוא גרוף מפני שהגרוף ואי אפשר לגרוף כל האש, ומפני שהבלו חם חיישנן שמא יחתה כדי לבער הניצוצות הנשארות.

דתנורי דידן שפיהם מן הצד לא נפיש הבליהו וככירה דיינינן להו, אבל בתנור שדיברו חכמים לא מהניא גריפה וקטימה.

³ ומ"ש הכל בו בשם בעל ההשלמה – דתנור גרוף וקטום שרי, נראה לי שטעמו משום

אר"ח – רנ"ג

משנ"ב (כב): מלשון המחבר משמע דס"ל כדעת הטור דאפילו בקש ובגבבא וגם גרופ וקטום – אסור. וכן הוא דעת ה"ר יהונתן המובא בחידושי הר"ן. אכן מלשון הרמב"ם משמע דבקש וגבבא אינו אסור בתנור כ"א באינו גרופ (א"ר) וכן דעת הכל בו וחידושי הר"ן, ויש להקל בזה.

"סהיס"ז"

מ"א (ט): אבל אם אין היס"ב מותר ליתן אפילו על גביו אפילו בשבת ואפשר דאפילו אין גרופ וקטום. כ"כ משנ"ב. מיהו מהרמ"א (ה) – משמע דאסור לתת לתוכו.

"וכ"ש שאסור להשהותו בתוכו"

משנ"ב (כ"ד): ודווקא בלא נתבשל כ"צ או במצטמק ויפה לו, אבל במצטמק ורע לו מותר, וכ' פמ"ג – וכן בקידרא חייתא ואפילו באינו גרופ וקטום. כ"פ כה"ח.⁴

"דינו ככירה"

משנ"ב (כו): ואפילו לא גרף את הקש ולא קטם מותר [הפוסקים לאפוקי הטור]. בגפת או בעצים דינו כתנור – שאפילו גרף וקטם אסור בין בתוכה בין ע"ג בין

בסמיכה.

ד. "ותנורים שלנו"

משנ"ב (כח): שפיהם מן הצד (ב"י) ועוד שרחבים ביותר (כל בו) – אין חומם רב כ"כ וע"כ דינו ככירה. ובספר תפארת שמואל כ' – שהרש"ל חולק וס"ל שדינם שווה לתנורים שלהם, וסיים משנ"ב דעכ"פ בתנור של נחתומין שמסיקין בו תדיר וחוממו רב, טוב להחמיר לדנו כתנורים שלהם.

דין פלאטה חשמלית שלנו

■ **י"א שדינה כגרופה** – שו"ת הר צבי, כיון שדרגת החום קבועה ואי אפשר להגדיל החום. כ"כ שו"ת אג"מ (א,צג). ועוד שאין דרך לבשל עליה. כ"פ יביע אומר – אין איסור שהייה ע"ג פלטה חשמלית, גם אם אין התבשיל מבושל כ"צ ומצטמק ויפה לו, כיון שא"א להגדיל את החום לא שייך בזה גזירת חיתוי.

ושבות יצחק בשם הגריש אלישיב – יש לחמיר להניח עליה פח, כיון שאפשר לבשל עליה דברים קלים. ופסק פסקי תשובות (דף צט) מנהג העולם להקל.

כבאר יצחק – שהמנהג להקל כרש"י שפסק כחנניא. כ"פ יחיה דעת (ו, כ). כ"פ ילקוט יוסף – אף בתבשיל שלא נתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, כדין גרופ. מ"מ לסגור חזרה דלת התנור אסור אם לא נתבשל כל צרכו. ובתנורים שמיד עם פתיחת הדלת מתלהט גוף החימום אסור להשהות בתוכו.

⁴ הרב יעקב יוסף וצ"ל: מותר להשהות בתנורי גז שלנו, שאין בו חשש חיתוי, מ"מ טוב להדביק פתק על התנור שכתוב עליו 'שבת' שלא ישכח ויגביה האש. שיש כאן ס"ס להתיר: שמא הלכה כפמ"א – שבגז וחשמל לא גזרו כמו בגחלים שאינם הולכים ודועכים, ושמא

סעיף א⁴: שכח או עבר והשהה

סעיף א חלק 4: ^אוואם שכח ושהה (כ"ש אם שגג בדין – ראב"ד והרמב"ן): אם הוא תבשיל שבישיל כל צרכו, מותר אפי' הוא מצטמק ויפה לו, ואם הוא תבשיל שהתחיל להתבשל ולא בישל כל צרכו, אסור עד מוצאי שבת (אף לאחרים אסור – מ"א). ^בוואם עבר ושהה אסור בשניהם. הגה: עד צדקי סיעקו [הגה"א ורמב"ם]. ^גוואם החזירה גוי צצת (לצורך ישראל – משנ"ב), דינו כשכח ושהה [הג"א]. ^דוואם החזירו ישראל, דינו כעצר ושהה [הגהות מרדכי], ואם מלכטמק ורע לו, מותר שהרי לא נהנה מן האיסור [ב"י], וע"ל ריש סי' רנ"ז...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבת (לז:): בעו מיניה מרבי חייא בר אבא: שכח קדרה על גבי כירה ובשלה בשבת, מהו? ואסיקנא – לא יאכל משום דגזרו. כדאמר רב יהודה אמר שמואל: בתחילה היו אומרים המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל והוא הדין לשוכח, משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו חזרו וקנסו על השוכח.

שכח – באיזה אופן מדובר שגזרו?

• **רש"י ור"י** – מיירי בבשיל ולא הגיע למאב"ד (שאם הגיע למאב"ד מותר אף לכתחילה בשבת).

• **הרי"ף והרמב"ם** – אף בהגיע למאב"ד,

כל שלא נגמר בישולו לרוב בני אדם, אסור (ואם מבושל כל צרכו ומצטמק ויפה לו מחלוקת לקמן).

• **התוס'** – אפשר בלא בשיל כלל מיירי, דעד כאן לא שריא קידרא חייתא אלא בתנור אבל לא בכירה, כ"כ המרדכי.

[סיכום: בשוכח]

כמאב"ד: לרי"ף והרמב"ם – אסור. לרש"י ור"י מותר.

ומצטמק ויפה לו (במבושל כל צרכו): לראב"ד וכל בו – אסור, לרי"ף והרמב"ם – מותר.⁵

עבר והשהה

שבת (לח:): עבר ושהה מאי? ולא איפשיטא.

(שמא – כמאב"ד מותר כרש"י, ושמא – גם דעת מרן להתיר, ושמא – פתילת נפט אין לחוש שיגביר האש, ושמא שלצורך מחר מותר). מ"מ טוב להחמיר לתת טס מתכת. ובפלאטה שבת אף טס א"צ.

⁵. הרב יעקב יוסף זצ"ל: עבר ושיהה, אם היה מבושל כמאב"ד (1/3 בישולו) בדיעבד האוכל מותר.

יביע אומר (ו, לב): מותר להשהות ע"ג פתילת נפט אם נתבשל כמאב"ד לצורך מחר, מס"ס:

אר"ח – רנ"ג

"עד צכדי סיעסן"

ביה"ל: כדי שלא יהנה ממלאכת שבת (רש"י), והרמב"ם כ' – כדי שלא ישתכר כלום ולא יבא להקל פעם אחרת.

ג. ואם החזירם גוי בציוי ישראל

(ביאור הלכה)

כ' הלבוש – דדווקא שלא בידיעת ישראל, שאם לא כן מתחשב כמזיד ואסור. והגר"א כ' – דמה שנעשה ע"י גוי במזיד לא חמיר ממה שנעשה ע"י ישראל בשוגג וע"כ אפי' אם מצטמק ויפה לו מותר כיון שנתבשל כל צרכו ואין נהנה ממנו כ"כ. והובא במשנ"ב.

ד. "החזירם ישראלי... כעבר סיהה"

מ"א: (יד): אפי' בשוגג דינו כעבר ושהה ואסור אם מצטמק ויפה לו. כ"כ משנ"ב. ובהגמ"ד – משמע אפי' בשכח ושהה אסור במצטמק ויפה.

ומיהו נ"ל בזה דלאחרים שרי מאחר דבהג"א מסתפק אם יש לאסור אפי' לו מאחר שהיה מבושל קודם והיה שוגג.

"ואם מצטמק ורע לו מותר"

משנ"ב (לו): אף דלכתחילה אסור, בדיעבד מותר אפילו החזיר במזיד שהרי לא נהנה כלל (הגר"א).

• הרא"ש – מיירי כמו בשכח אלא שהשאלה האם לאחר הגזרה נאסר רק לעצמו, או אף גם לאחרים:

והטור כ' – אסור לכולם (נקטינן לחומרא). והמרדכי – נאסר רק לו ולאחרים מותר.

• והרי"ף – גורס 'עבר ושכח' במקום עבר ושיהה, והשאלה כשנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, דאף על גב דקנסו על השוכח דילמא הני מילי בשלא נתבשל כל צרכו אבל בנתבשל כל צרכו אף שהוא מצטמק ויפה לו לא קנסו. ולא איפשיטא ולקולא.

וכן דעת הרמב"ם – בעבר ושכח, אם עבר ושיהה במזיד אסור לכולם. כ' הג"א – אסור עד למ"ש כדי שיעשו. וכנ"ד הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אפילו הוא מצטמק ויפה"

משנ"ב (ל): ואפילו הוא בתוך התנור, והטעם דלא נהנה ממנו כ"כ, כיון דבלא"ה היה ראוי לאכילה שנתבשל כ"צ וע"כ בדיעבד מותר (אחרונים).

"עד מוצאי שבת"

משנ"ב (לב): בהג"א מבואר דגם בכאן הוא בכדי שיעשה כמו בעבר ושהה (כמ"ש הרמ"א). פמ"ג כ' – שמשלשון הרמב"ם לא נראה כן.

סעיף א: שיטת רש"י כחנניה

סעיף א חלק 5: א"א שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי (פי' שם אדם שהיה אוכל מאכלו שלא נתבשל כל צרכו), או שנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו – מותר

אר"ח – רנ"ג

להשהותו ע"ג כירה (ובחי לגמרי לכ"ע שרי – מ"א), הגה: או אפילו ע"ג תנור (וה"ה בתוך התנור והכירה – משנ"ב). [המגיד הגמ"י וב"י].

אפי' הוסק בגפת ועצים אפי' אינה גרופה וקטומה, ולא הוזכרה גרופה וקטומה והוסק בקש וגבבא אלא כשהתחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי, וכן לענין אם נטל הקדרה מעליה ובא להחזירה עליה בשבת.

ב. ואם שכח ושהה תבשיל שהתחיל להתבשל ולא הגיע למאב"ד – אסור. ואצ"ל אם עבר ושהה [לעיל א4].

ג. הגה: ונהגו להקל כסצרא האחרונה...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הטור: כל זה לשיטת הר"ף

אבל רש"י ור"י – פסקו דכל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו על גבי כירה אפי' אם הוסקה בגפת ועצים ואפילו אינה גרופה וקטומה. וסומכים על חנניה.

וכן תבשיל שנתבשל כל צרכו אפי' מצטמק ויפה לו מותר גם כן לשהותו עליה.

כ"כ הר"ן בשם הרב האי, התוס' בשם הר"ח, ה"ה בשם הרשב"א, סמ"ג, סמ"ק תרומה, והגמ"י. כ"פ הטור.

כ"פ הרא"ש – כיון שישאל אדוקים במצוות עונג שבת לא ישמעו לנו להחמיר, והנח להם במה שנהגו כחנניה.

עוד שם (יח:): בשיל ולא בשיל אסור, כשאינו גרופ וקטום:

להרי"ף – כל שלא נתבשל כל צרכו או מצטמק ויפה לו נקרא בשיל ולא בשיל שאסור.

אבל לרש"י – כל שהגיע למאב"ד מקרי בשיל ומותר, ורק שהתחיל להתבשל ולא הגיע למאב"ד אסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "וי"א שכל שנתבשל כמאב"ד"

משנ"ב (לז): דכיון שנתבשל שראוי לאכול ע"י הדחק תו ליכא למיחש שמא יחתה דכיון שראוי לאכילה למה יחתה בחינם. ולכך שרי אפילו באינה גרופה וקטומה, ורק כשעדיין לא הגיע למאב"ד או כשבא להחזירה בשבת דמחזי כמבשל אם אינה גרופה אסור. כ"כ תורת שבת.

"כמאכל בן דרוסאי"

משנ"ב (לח): י"א (רמב"ם) – חצי בישול וי"א (רש"י) – שליש בישול. ובשו"ע (רנ"ד – ב) סתם חצי בישול, ובמקום הדחק אפשר דיש להקל.

"או אפילו ע"ג תנור"

משנ"ב (לט): מה שאסור בכירה שאינה גרופה משום חשש חיתוי, אסרינן בתנור אפילו בגרופ דמשום חום התנור חשבינן ליה כאינו גרופ. אבל מה שהתירו בכירה אפילו באינה גרופה דלא אתי לחתות משום דכבר נתבשלה גם בתנור מותר.

אר"ח – רנ"ג

ב.

"ולא הגיע מאב"ד"

משנ"ב (מג): ובהגיע למאב"ד מותר אפילו לכתחילה, ונראה דלענין דיעבד יש להורות דכמאב"ד הוא שיעור שליש שרבו העומדים בשיטה זו.

"נהגו להקל כסכר"א אחרונה"

כ"פ הלבוש, גר"ז חסד לאברהם, כ"פ כה"ח שהמנהג להקל. בסימן (רנד-ב) פסק השו"ע שאם נצלה הבצל או הביצה כשיעור מאב"ד הרי מותר

להשהותו כך בשבת ולא חיישין דלמא אתי לחתויי. וזו שיטת חנניה שהתיר כשהגיע למאב"ד, כ"פ בספר מנחת כהן שמרן פסק כחנניה, אולם אחרים דחו ראייה זו.

כ"פ רבים מהאחרונים הספרדים שהמנהג היה כדעת חנניה (זכ"ל בשם מהר"ם בן חביב שנהגו להקל שלא כדברי הרי"ף והרמב"ם, חזון עובדיה, ועוד אחרונים). מ"מ לכתחילה יש להחמיר כדעת מרן.

סעיף א⁶: הטמנה ע"ג גחלים

סעיף א חלק 6: ^אוכל זה בענין שהה, שהקדרה יושבת על כסא של ברזל (כעין פטפוט של שלש רגלים והגחלים מונחים תחתיו – משנ"ב) או ע"ג אבנים ואינה נוגעת בגחלים, אבל הטמנה ע"ג גחלים, לד"ה אסור.

^בהגה: וי"א דאפי' אם הקדרה עומדת ע"ג האש ממס, כל זמן שיהא מגולה למעלה (שאין מכסה עליה בבגדים מלמעלה – משנ"ב) לא מקרי הטמנה, וסרי (כיון שהוא רק שהיה ומותר בשנתבשל מבעוד יום כמאב"ד), וכן המנהג. רק שנזהרים לנתקן קצת קודם השבת מן האש כדי שיוכל ישראל להסירו משם.

^גואם לא נתקן מן האש ונמלאו ע"ג האש בשבת, יש להסירו משם ע"י גוי, ואם ליכא גוי, מותר לישראל להסירו משם. ויזהר שיקחנו משם בנחת ולא ינענע הגחלים, ואז אף אם ינענעו קצת, דבר שאין מתכוין הוא וסרי [מרדכי והגמ"י].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אכ' הטור: ושיהוי זה אינו הטמנה אלא כעין כסא של ברזל והקדרה יושבת עליו והיא תלויה באבנים וכיוצא בהם, אבל הטמנה ע"ג גחלים ד"ה אסור דקי"ל הטמנה בדבר המוסיף הבל אפילו מבע"י

אסור. כ"כ הרא"ש, והר"ן בשם הגאונים – שיש חילוק בין שהייה להטמנה. כ"כ ה"ה בדעת הרמב"ם – דהמשנה מיירי בלשהות בלא הטמנה. וכ"ד הגמ"י – שהטמנה אסורה אפי' מבושל כל צרכו. אולם ראבי"ה כ' כרש"י – שאין חילוק בין

אר"ח – רנ"ג

שהייה להטמנה ושניהם מותרים.

השבת.

ב. והמרדכי כ' בשם אור זרוע – דמותר להשהות הקדרה על גבי גחלים ממש (שלא כמרן), וגם ישראל עצמו אפשר דמותר להסירה הואיל ואינו מנענע הגחלים ואינו מתכוין עליהם ואינו מזיזן ממקומן. ומשמע מלשונו ששולי הקדרה נוגעים בגחלים ואפילו הכי שרי משום דסבירא ליה כרש"י וראבי"ה (דלא מקרי הטמנה). ובהגמ"י כ' דאומרים לגוי להסירה. ומיהו אם סלקו אין לאסור התבשיל.

ב. "כל זמן שהיא מגולה מלמעלה"

משנ"ב (מז): ואפילו אם הקדרה עומדת בתוך התנור והתנור סתום לאו בכלל הטמנה היא (וכדלקמן רנז-ה).

ג. "יש להסירו מכס ע"י גוי"

משנ"ב (ג): משום שקשה לישראל ליוזר שלא ינענע הגחלים בעת נטילתו את הקדרה.

"מותר לישראל"

משנ"ב (נא): ודווקא כשעומדת הקדרה ע"ג גחלים, אבל אם הגחלים מונחים סביב הקדרה – אסור לישראל, משום שע"י נטילתו בודאי יחתה בגחלים ונמצא מבכיר התחתונות ומכבה העליונות. ואפילו ע"י גוי יש מחמירין.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הטמנה ע"ג גחלים"

משנ"ב (מו): המחבר ס"ל דאם שולי הקדרה נוגעין בגחלים מקרי הטמנה וממילא אסור אף בנתבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו (וכדלקמן רנז-ז). כ"כ תורת

סעיף ב: תנאים להחזיר על כירה גרופה או קטומה

סעיף ב חלק 1: כירה שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדרה מעליה אפי'

בשבת – מותר להחזירה (אפילו מצטמק ויפה לו – ביה"ל).

(פכמה תנאים): (1) כל זמן שהיא רותחת (שאל"כ יש בו איסור בישול – משנ"ב).

(2) הגה: ועודה זילו [טור], ולא הניחה ע"ג קרקע, (3) ודעתו להחזיר...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבת (לו): תנן כירה שהסיקה בקש או בגבבא נותנין עליה תבשיל בגפת או בעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר. בית שמאי אומרים – נוטלין

אבל לא מחזירין. ובית הלל אומרים – אף מחזירין. ופרש"י אף מחזירין – הואיל וגרוף.

גמ' (לח): אמר רב ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין אפילו בשבת. כ"פ הטור – כירה שהיא גרופה וקטומה

ונטל הקדרה מעליה אפילו בשבת מותר להחזירה.⁶

אינה גרופה או קטומה אסור

ב"י: 'לא יתן' היינו לא יחזיר, ששאלת הגמ' האם הוא גם לשהות, אבל להחזיר פשוט אסור. וכ' הר"ן – אפי' מצטמק ורע לו אסור להחזיר כשאינה גרופה או קטומה. כנ"ד הרמב"ם.

(1) כ"ז שהיא רותחת

כ' הטור: מחזירים כל זמן שהיא רותחת. ב"י: שאם שהה בידו עד שנצטנן התבשיל אסור להחזירה משום דהוה ליה כמבשל, כ"כ הטור (שי"ח-ב), כ"כ רי"ו בשם ה"ר יונה – דכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא צונן כשהחזירו על גבי כירה ומצטמק הוי מבשל גמור. מ"מ אם לא נצטנן אפילו שינה מרתיחתו קצת מותר להחזיר.

(2) ועודה בידו

שם: בעי ר' ירמיה – תלאן במקל, הניחן ע"ג המטה, מהו? תיקו. טור – נקטינן לחומרא דאסור, דבעינן עודה בידו.

הניחה ע"ג קרקע

שבת (לח.): א"ר זריקא – הניחן ע"ג קרקע, אסור להחזיר. ור' אמי – מתיר.

(3) ודעתו להחזירה

שם: אמר חזקיה משמיה דאביי:

- לישנא קמא: הא דאמרת עודן בידו מותר לא אמרן אלא שדעתו להחזיר אבל אין דעתו להחזיר אסור. מכלל דעל גבי קרקע אף על פי שדעתו להחזיר אסור.
- לישנא בתרא: איכא דאמרי אמר חזקיה משמיה דאביי הא דאמרת על גבי קרקע אסור לא אמרן אלא שאין דעתו להחזיר אבל דעתו להחזיר מותר, מכלל דבעודן בידו אף על פי שאין בדעתו להחזיר מותר. סיכום: V – מותר להחזיר. X – אסור.

אין דעתו עליה	דעתו עליה		
X	V	ל"ק	עודה
V	V	ל"ב	בידו
X	X	ל"ק	ע"ג
X	V	ל"ב	קרקע

להלכה:

- √הרי"ף – פסק כל"ק (לחומרא), שצריך שני תנאים: עודן בידו, ודעתו להחזיר. כ"כ הרא"ש, רי"ו, ה"ה בשם הגאונים.
- והגמ"י בשם סה"ת – כל"ב (לקולא), כל שדעתו להחזיר מותר, אף שהניחה ע"ג קרקע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שהיא גרופה וקטומה"

משנ"ב (נב): אבל אינו גרוף וקטום אסור אפילו במצטמק ורע לו, וכן בתנור אפילו גרוף וקטום אסור.

להחזירו משחשיכה, אבל כל שנטלו בשבת מותר להחזיר אפילו הניחו על גבי קרקע. ולא קי"ל כירושלמי זה.

⁶ כ' הר"ן: מהירושלמי משמע – דעד כאן לא אסר תלמודא אלא כשנטלו מבעוד יום ובא

אר"ח – רנ"ג

ביה"ל – ואם הוסקה בקש או בגבבא דינה כגרופה וקטומה דשרי (רמב"ם).

"אפילו בשבת"

משנ"ב (נג): דלא תימא דלא התירו חכמים אלא כשנטל מע"ש ומחזיר בע"ש סמוך לחשיכה, קמ"ל דמותר ליטול ולהחזיר אפילו בשבת גופיה ואפילו כמה פעמים (ר"ח, הרי"ף ור"ת).

(1)

"רותחת"

מ"א (יט): רותחת שהיס"ב, ונהגו להקל אם לא נצטנן לגמרי (כמ"ש הרמ"א שי"ח – טו), כ"כ בשם רי"ו דלא כב"ח, אבל אם נצטנן אז הוי ביטול. כ"כ משנ"ב.

(2)

"ועולה בידו"

משנ"ב (נה): טעמו, שאם הניחה בטלה לה השהיה הראשונה, ושוב כשמחזיר ומניחה ע"ג הכירה הו"ל כמושיב לכתחילה ע"ג הכירה, וחכמים לא התירו אלא חזרה אבל לא להושיב לכתחילה אף שכבר נתבשלה כל צרכה.

מ"א (כ): הב"י ס"ל דווקא כשהניחה ע"ג קרקע אסור אבל הניח ע"ג מטה או ספסל או שפינן ממיחם למיחם שרי. אבל רמ"א ס"ל דכל אלו אסור דהו"ל כמושיב בשבת לכתחילה.

ומשנ"ב (נה) כ' – אף אם הניחה ע"ג מטה או ספסל – אסור.

ביה"ל: לפי המחבר, אם הניחה ע"ג קרקע אף שהיה דעתו להחזירה אסור. בח' רעק"א

כתב דאפילו אם זה המניח ע"ג קרקע אדם אחר אסור להחזיר.

"ולא הניחה ע"ג קרקע"

ביה"ל: לפי מה שהעתיק הרמ"א מקודם 'דבעינן עודה בידו' תו לא צריכינן למכתב שלא יניח ע"ג קרקע (שהוא פשיטא), אבל למחבר שיטה אחרת, דווקא ע"ג קרקע אסור דאז בטלה השהיה הראשונה אבל א"צ בעודה בידו, ולכן הניחה ע"ג ספסל וכדומה מותר.

מיהו סה"ת – פסק לקולא, אף שהניחה ע"ג קרקע אם דעתו להחזיר מותר. כ"כ המרדכי, ריא"ז, מאירי ועוד.

[סיכום

הניחה ע"ג הקרקע ודעתו להחזירה: לפי מרן – אסור, ולפי סה"ת – מותר.

עודן בידו ולא היה דעתו להחזירה: לפי הרמ"א – אסור, לפי מרן – מותר.]

(3)

"ודעתו להחזירה"

משנ"ב (נו): כיון שעיי"ז לא בטלה עדיין שהיה הראשונה שהשהה, כיון שהיה דעתו להחזיר עד שלא תצטנן. אבל אם בתחילה כשנטלה לא היה דעתו לזה ושוב נמלך להחזיר תיכף אסור אף שלא הניחה ע"ג קרקע בינתיים דהו"ל כמושיב לכתחילה בשבת.

מ"א (כא): הב"י ס"ל דאפי' אין דעתו להחזיר שרי כמ"ש הרמב"ם.

כ"כ ביה"ל בשם הרבה מהראשונים שמקילין בעודן בידו אפילו אין דעתו להחזיר.

סעיף ב: עוד תנאים להחזיר על הכירה

סעיף ב חלק 2: (4). ודווקא על גבה, אבל לתוכה אסור.

ב. ובתנור – אסור להחזיר אפי' הוא גרוף וקטום (אפי' הסיקו בקש וגבבא). וה"ה לכופח, אם הסיקו בגפת ועצים (דבתנור וכופח לא מהני גריפה – משנ"ב). הוסיף הרמ"א תנאים נוספים: (5). הגה: ודווקא שהתבטל מצד כל כרכו [ב"י בשי"ח], (6). ואז מותר להחזיר, ואפילו לכירה אחרת, אבל אם לא נתבטל כל כרכו אסור, אפי' לאותה כירה [הגמ"י]...

כ' הרמב"ם: אין מחזירין לא לתנור ולא לכופח שהוסק בגפת או עצים אף על פי שגרף וכסה מפני שהבלן חם ביותר (דבהחזרה לא מהני גריפה). כ' הר"ן: אפשר שבתנורים שלנו דין כירה להם (דמהני גרופה או קטומה). (6). להחזיר לכירה אחרת

כ' הרמב"ם: מותר להחזיר מכירה לכירה אפילו מכירה שהבלה מועט לכירה שהבלה מרובה, אבל לא מכירה לטמינה ולא מטמינה לכירה ור"י כ' בשם הירושלמי – שאין מחזירין מכירה זו לכירה אחרת שאם נטלה מכירה אחת אסור להחזירה לכירה אחרת דהוי כנותן על גב הכירה לכתחילה בשבת, כ"כ התוס'. אבל מבעוד יום מחזירין בכל ענין מאחר שהיא גרופה וקטומה. כ"פ הרמ"א.

ענפי הלכה (האחרונים)

(4). "דווקא על גבה"

מ"א (כב): כ' הב"ח – אפילו אם תלה

❖ שורשי הלכה (המקורות)

(4). שם (לז.): א"ר חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב לא שנו אלא על גבה אבל לתוכה אסור. ב"י: ע"ג – ששולי הקדרה מונחים על דפנות הכירה וממלאים חללה. תוכה – כשהקדרה כולה בתוך חלל הכירה וממלאים כל חללה. כן פרש"י. אבל הטור פי': ע"ג – כגון על שפתה או על כיסוי שעל חללה (משמע ששולי הקדרה עומדים על דופן הכירה ולא כל חללה). תוכה – כששולי הקדרה ממלאים חלל הכירה (מלמעלה)

ב. להחזיר לתנור

משנה שם (לח:): תנור שהסיקוהו בקש וגבבא (וכ"ש בגפת ועצים) לא יתן בין מתוכו בין על גביו. כופח שהסיקוהו בקש או בגבבא הרי הוא ככירה בגפת או בעצים הרי הוא כתנור.

ב"י – משמע בגמרא דבתנור ובכופח לא מהניא גריפה וקטימה. כ"מ מהפוסקים.

אר"ח – רנ"ג

להושיבו לכירה או מכירה לטמונה אסור, דזהו פעולה חדשה (רמב"ם). מיהו מרן – השמיט היתר זה, שדעתו לאסור. כ"פ מהריק"ש.

אבל ברכ"י – נטה להתיר כהרמב"ם.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: ולכן אם היה קצר חשמלי בדירה, לספרדים אסור להעביר לשכנים הקדרה אלא רק ע"ג מיחם אם הוא עוד חם 58 מעלות, והאשכנזים נהגו להקל.

כ"פ ילקוט יוסף – מ"מ בדיעבד, אם התבשיל יבש ומבושל כל צרכו מותר.⁷

הרב יעקב יוסף זצ"ל: הבדל בין ספרדים לאשכנזים בתנאי החזרה: לאשכנזים א"צ (3) יס"ב, אלא אפי' פושר מותר. וגם א"צ תנאי (5). מ"מ צריכים (7), (8).

הרב יעקב יוסף זצ"ל: להחזיר לתנור חשמלי בשבת: לפי שמירת שבת כהילכתה אוסר. מ"מ רוב הפוסקים מתירים כיון שאין חשש לחיתוי. וכן עיקר כיון ש –

- א. תנורים שלנו שפיהם צר מותר (הר"ן).
- ב. כאן אין מושג ע"ג או בתוכה.
- ג. חשמל ל"ד לגחלים ואין חשש

חם שהיס"ב (4). לא הניחו ע"ג קרקע. (5). להחזיר על גבה ולא לתוכה, (6). להחזיר לאותה כירה ולא לאחרת. עצה טובה עוד שנים תנאים (לפי הרמ"א): (7). דעתו להחזירה, (8). בעודה בידו (ולא הניחה ע"ג ספסל).

ואם לא מוריד הקומקום מהאש, אלא רק מטה ולוקח מים חמים מותר ללא שום תנאי (חזו"א).

הקדרה לתוך אויר הכירה וקצת דפנותיה בולטין מלמעלה כדרך הקדרה שקצרה מלמטה ורחבה מלמעלה ג"כ הוי בכלל ע"ג, ולא מקרי תוכה אלא כשיושבת הקדרה על קרקעית הכירה. כ"כ משנ"ב.

"אבל לתוכה אסור"

משנ"ב (נח): דכיון שהוא מעמיד לתוכה כדרך שמבשלין בה תדיר נראה כמבשל (רשב"א ור"ן).

שלטי גיבורים: בכירות שלנו שהן פשוטות, תוכה וגבה אחת הן, מותר בשניהן.

(5). "דווקא מבושל כל צרכו"

ט"ז: קאי עמ"ש שמותר להחזיר בשבת, היינו במבושל כל צרכו ולא נצטנן דאז אין שייך אחריו עוד בישול, אבל אם לא נתבשל שייך אחריו עוד בישול.

ביה"ל: מקור הב"י לפי מה שפסק בשי"ח ס"ד, וא"כ למ"ד דכשנתבשל כמאב"ד תו לא שייך בישול, כשהיא רותחת יהא מותר. ומ"מ קשה להקל כיון שנוגע בעניין דאורייתא.

(6). "לכירה אחרת"

מ"א (כג): אפי' הבלה מרובה מראשונה, אבל אם היתה בתחילה טמונה ובשבת בא

⁷ הרב יעקב יוסף זצ"ל: דיני החזרה בשבת

בהחזרה בשבת יש ג' בעיות:

א. שמא יחתה. ב. נראה כמבשל. ג. בישול אחר בישול.

ולכן: בתבשיל יבש מספיקים התנאים (1). אש מכוסה, (2). מבושל כל צרכו.

בתבשיל עם רוטב צ' שישה תנאים:

(1). אש מכוסה, (2). מבושל כל צרכו, (3). בעודו

לחיתוי⁸.

סעיף ב³: עוד פרטים בעניין חזרה

סעיף ב חלק 3: א"ו"א לכל זה אינו אסור רק כשנטלו מן הכירה מצעוד יום, ולא החזירו עד שחשכה, אבל אם לקחו משם משחשכה, אפי' הניחו ע"ג קרקע מותר [ר"ן מהירושלמי וכל בו], וכן נוהגים להקל בתנורים שלנו שיש להם דין כירה, וסומכין עצמם על דברי המקילין, וטוב להחמיר. מיהו אם נלטנו, לכ"ע אסור [ב"י].

ב ו"א לאם הוציא מאכל מן התנור – אסור להניחו בכרים וכנסות (דזו גרע מלהחזיר לתנור דזהו כתחילת הטמנה הואיל ולא היו שם מבעוד יום – מ"א) [ד"מ ח' בשם הגמ"י שם מוהר"ם].

ג ו"א לכל שהוא סמוך לחשיכה, או סמוך לצרכו שהוא קבלת שבת לדיון [הגהות מרדכי], אם הוא סמוך כ"כ שאם נלטנו הקדירה אי אפשר להרתיחה מצעוד יום, דינו כמו בשבת עצמו. ויש מקילין בזה, והמנהג להקל, אך טוב להחמיר במקום שאין אורך כל כך.

ד ודווקא ע"ג כירה ממך (שרק בזה יש אוסרין חזרה סמוך לחשיכה – משנ"ב), אבל לסמוך, אפי' לאש, במקום שהיד סולדת בו (שאם אין היס"ב אפילו בשבת שרי – ב"י) – שרי אפילו סמוך לחשיכה [הגמ"ר והגמ"י].

ה ובתנור אין חילוק בין להחזיר עליו או לסמוך אלכו. ודווקא במקום שהיד סולדת, אבל אין היד סולדת שם, שרי אפי' בשבת, כמו שיתבאר לקמן סי' קי"ח.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א ב' הר"ן: מהירושלמי משמע – שהמחלוקת כשסלקו מעל הכירה בע"ש ובא להחזירו משתחשך, אבל נטלן משחשכה מותר להחזיר בשבת, אפי' הניחו ע"ג הקרקע.

ב י – פשוט שאין כן דעת התוס' והרא"ש וסייעתם שאוסרים להחזיר אף מבעוד יום סמוך לחשיכה, וכ"ש שאסור להחזיר בשבת. כ"ד הרמב"ם.

ג שם: א"ר ששת – לדברי האומר מחזירים, מחזירים אף בשבת.

בשבת אף שהניחו ע"ג קרקע, שאין בו מחזי כמבשל.

⁸ ילקוט יוסף: מותר להחזיר לפלאטה חשמלית

אר"ח – רנ"ג

תו"ש: ואפילו לא היה דעתו להחזיר, והטעם שהרי הכל ידעו דכבר עמדה הקדרה בכירה ונתבשלה כבר. כ"כ משנ"ב.

"וכן נוהגים להקל צתנורים"

משנ"ב (סו): פי' שנוהגים להחזיר, מה שנותר להם אחר שלקחו מן החמין לתוך התנור בשבת כדי שלא יצטנן.

"וטוב להחמיר"

משנ"ב (סו): טוב להחמיר כיון שהרבה פוסקים חולקים על הר"ן. מ"מ יש ללמד זכות על המקילים כיון שאין בד"כ חום שיכול להתית.

"אם נצטנן, לכ"ע אסור"

כ' הט"ז: דשייך בו ביטול חדש. כ"כ תוספת שבת.

כ' המ"א (לו): ואפי' בדבר שאין בו מרק (שהוא יבש) דלית ביה משום ביטול, אסור אם נצטנן, דה"ל כמניח לכירה לכתחילה בשבת דאסור, דלא התירו אלא חזרה.

"כריס וכסתות"

ט"ז: אם אינו טמון היטב בתוכם, שהוא פתוח מלמעלה שרי דזה לא מקרי הטמנה (כמ"ש הרמ"א ס"ס א').

"סמוך לצרכו"

מ"א (כו): רש"י והר"ן כ' – שמותר להדביק פת בתנור סמוך לברכו, אם יש שהות ביום שיקרמו פניה קודם שתחשך. וכ"כ המ"מ – דלא גזרינן שמא ירדה אחר ברכו דהא לא אסור מדאורייתא. וא"כ כ"ש שיש להקל בדין זה דהוא גופה

כ' התוס': משמע שאף מבעוד יום נחלקו ב"ש וב"ה בגרופה וקטומה (אבל אינה גרופה או קטומה לא מחזיר אף מבעוד יום).

כמה שיעור מבעוד יום? אם אין זמן שיכול להתית צונן זה אסור להחזיר. כ"כ הרא"ש, מדרכי וסמ"ג.

כ' הרא"ש: טעמו, גזרה אטו שבת, מה שאסור בשבת אסור גם מבעוד יום בזמן הזה. ולפ"ז – אם לא נתבשל מותר להחזיר מבעוד יום שלא שייך לגזור אטו שבת, שבוזה כולם נזהרים. וכן אם נוטלה מבעוד יום ומחזירה לשם הטמנה ולא לשהייה – מותר.

אבל הר"ן – דחה דברי התוס', אפי' אינה גרופה או קטומה מותר מבעוד יום לכו"ע. כ"ד רש"י, רמב"ם, וכן המנהג.

(פ' משנ"ב סק"ע: התוס' והרא"ש ס"ל דאף בע"ש שייך דיני חזרה, דהיינו אם נטל מבעוד יום מהכירה או מן התנור אסור להחזיר עליו אלא אם כן הוא גרוף וקטום. 'ובעוד יום' הוא זמן שלוקח להתית צונן זה. וטעמו גזרה אטו שבת, שאם נתיר להחזיר יחזיר גם בשבת, ובשבת אסור שמא יחתה.

אבל דעת רש"י והר"ן להקל, דלא גזרו על חזרה כ"א משחשיכה ולא מבעוד יום).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"רק כשנטלה מהכירה מצע"י"**

ט"ז (יא): טעמו דאז בטלה הטמנה הראשונה והוא כמטמין לכתחילה בשבת (משו"ה מצרכינן עכ"פ 'עודנה בידו' וכה"ג כי היכי דליהוי הכירה שאינו אלא חזרה), מה שאין כן בנוטל בשבת. כ"כ מ"א ומשנ"ב.

"אפי' הניחה ע"ג קרקע"

אר"ח – רנ"ג

ומחזירה, דלא שייך למיגזר דיתחזיר גם בשבת לפי שהוא נזהר שזהו בישול (הרא"ש הטור). והסמ"ג – מחמיר גם בזה משום לא פלוג.

"טוב להחמיר"

מ"א (כח): ולפ"ז אין ליטול הקדרה מכירה וליתנו ע"ג תנור שאינו גרוף וקטום סמוך לחשיכה, דאף דתנור שלנו דינו ככירה הא בכירה גופיה יש להחמיר. ואם הוא גרוף וקטום מותר אף בשבת.

ה. "וצתנור אין חילוק" (שאסור)

משנ"ב (עח): היינו בתנור של זמן התלמוד אבל תנורים שלנו שפתוחים מן הצד הם ככירה.

אינו אסור אלא משום גזירה דאי שרית ליה מע"ש אתי להחזיר בשבת, ובשבת אסור שמא יחתה א"כ למה נגזור סמוך לברכו.

"אס הוא סמוך"

משנ"ב (עב): היינו אפילו הוא קודם שקיעת החמה איזה זמן דינו כמו בשבת. וה"ד לענין דבעינן גרופה וקטומה כמו בשבת, אבל לענין דעתו להחזיר ושלא יניחנו ע"ג קרקע לא בעינן בזה (תו"ש והגר"א בשם הרא"ש). וגם חי לגמרי שרי להחזיר סמוך לחשיכה ממש אפילו לאינה גרופה וקטומה (מ"א).

משנ"ב (עג): דווקא אחר שנגמר כל בישול הקדרה אם נטלה אסור להחזירה. אבל אם לא נתבשל כל צרכה נוטלה

סיכום: דיני שהייה וחזרה (לפי השו"ע והרמ"א).

שהייה

כירה הסיקוה בקש וגבבה: מותר אף שאינה גרופה וקטומה.

כירות המתאימות – מותר להשהות על הגרופה אף שהשניה אינה גרופה.

👉 **תנור:** אף בקש וגבבה אף גרוף וקטום אסור אפי' לסמוך, וכ"ש שבתוכה שאסור (הגה – כ"ז שהיס"ב)

👉 **תנור:** בקש וגבבה דינו ככירה, וגפת ועצים דינו כתנור.

הגה – תנורים שלנו דינם ככירה.

👉 **שכח או עבר והשהה:**

(א). שהייה – שיטת הרי"ף:

👉 **כירה**

כירה הסיקוה בגפת ועצים: מתי מותר להשהות עליה מע"ש:

- נתבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו מותר.
- ואם הוא חי לגמרי מותר. ואף שנתן לתוכה חתיכה אחת חיה, דינה כחי.
- נתבשל קצת או נתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו – אסור שמא יחתה.
- גרוף וקטום מותר בכל גוונא.
- לסמוך לכירה מותר אף שאינו גרוף וקטום.

אר"ח – רנ"ג

- בשוגג: מבושל כל צרכו אף שמצטמק ויפה לו – מותר, ואם לאו אסור עד מ"ש.
- במזיד: בגוי – מותר, בישראל אבוא עד מ"ש (הרמ"א)
- (ב.) שהיה לשיטת רש"י כחנניא – נתבשל כמאב"ד:
- כל שנתבשל כמאב"ד או כל צרכו מצטמק ויפה לו – מותר ע"כ כירה.
- אף שהוסק בגפת ועצים ואינה גרופה – כיון שנתבשל כמאב"ד, וכן הדין לעניין חזרה.
- שכח או עבר והשהה, אם לא הגיע למאב"ד אסור.
- אם שהה בהטמנה: לכו"ע אסור דהוי הטמנה. הגה – ואם מגולה בקרה למעלה לא מקרי הטמנה ושרי.

החזרה

- 👉 כירה גרופה וקטומה מותר להחזיר בשבת בכמה תנאים (לפי מרן והרמ"א):
- (א.) רק כל זמן שרותחת.
- (ב.) הגה – בעוד בידו, מרן – ולא הניחנה ע"ג קרקע.
- (ג.) הגה – ודעתו להחזירה.
- (ד.) דווקא על גבה לא לתוכה.
- (ה.) הגה – דווקא מבושל כל צרכו.
- (ו.) ואז מותר אף לכירה אחרת.
- 👉 הרב יעקב יוסף זצ"ל: 6 תנאים כדי להחזיר (לפי הספרדים):
- תבשיל יבש מספיקים התנאים (1). אש מכוסה, (2). מבושל כל צרכו.
- בתבשיל עם רוטב צ' שישה תנאים:
- (1). אש מכוסה, (2). מבושל כל צרכו, (3). בעודו חם שהיס"ב (4). לא הניחו ע"ג
- קרקע. (5). להחזיר על גבה ולא לתוכה, (6). להחזיר לאותה כירה ולא לאחרת.
- עצה טובה עוד שנים תנאים (לפי הרמ"א):
- (7). דעתו להחזירה, (8). בעודה בידו (ולא הניחה ע"ג ספסל).
- לאשכנזים א"צ (3) יס"ב, אלא אפי' פושר מותר. וגם א"צ תנאי (5). מ"מ צריכים (7), (8).
- 👉 עוד דינים מהרמ"א:
- נטלה בשבת והחזירה בשבת – אף הניחה ע"ג קרקע מותר להחזיר.
- ובתנורים שלנו דינם ככירה.
- לסמוך לכירה (ולא על גבה) אפי' אצל האש שרי אף סמוך לחשיכה.
- בתנור בין להחזיר עליו או לסמוך לו אסור.

סעיף ג: תקנה למי שהקדיחה תבשילו בשבת

סעיף ג: המשכים בבוקר וראה שהקדיחה תבשילו, וירא פן יקדיח יותר, יכול להסיר ולהניח קדרה ישנה (שבחדשה יש בעיית ליבון לחסנה) ריקנית (שאם יש בה תבשיל אסור להשימה על הכירה מחמת התבשיל – הגר"א) על פי הכירה ואז ישים הקדרה

אר"ח – רנ"ג

שהתבשיל בתוכה ע"ג הקדרה ריקנית. ויזהר שלא ישים קדירתו ע"ג קרקע, ושתהיה רותחת (ויש נהגו להקל אם לא נצטנן לגמרי – משנ"ב), [הג' מרדכי]. (וכזר נחצ"ל סנהגיס להקל אף אם נתנה על גבי קרקע).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"קדרה ישנה ריקנית"

מ"א (ל): אבל חדשה אסור דמלבנה. ואף שהב"י פסק להקל (בס"ס תק"ב), היינו כשיש בה תבשיל אבל בריקנית אפשר שמודה דאסור.

וכ' בתו"ש – ובקדרות שלנו שכבר נגמר תיקונן ועשייתן בתנור של יוצרים אפשר שיש להקל במקום הדחק. כ"כ משנ"ב.

"ע"פ הכירה"

משנ"ב (פא): דאז הוי כירה כגרופה וקטומה שהרי הקדרה סותמת את פי הכירה (מ"א).

הוסיף המ"א – לפ"ז בתנורים שלנו שרי ליתן אפי' האש בתוך התנור כיון שיש מעזיבה המפסיק בין האש.⁹

שמעתי שיש מציעים: לתת לקדרה מע"ש שקית "קוקי" עם מים רותחים, ואם רואה בשבת שהקדיחה תבשילו ידקור השקית וישפכו המים לקדרה.

9.

ויזהר שלא יניח ע"ג קרקע

ביה"ל: שאם ישים ע"ג קרקע הוי תחילת הנחה (ולא החזרה) דאסור אפילו ע"פ כירה גרופה וקטומה.

וקשה: הרי בסעיף ה' התיר לתת פאנדי"ש לכתחילה ע"פ קדרת חמין אפי' בשבת כל שנתבשל כל צרכו, דאף שהקדרה התחתונה עומדת על האש כיון שהיא מפסקת ומעמיד הקדרה עליה אין דרך בשול בכך. וגם כאן יהיה מותר לתת על הקדרה הרקנית אף שהניח ע"ג קרקע והוי תחילת הנחה?

הפמ"ג תירץ – שבס"ה איירי שקדרת התבשיל עומדת על האש, וכששם הפאנדי"ש על גביו לא נקרא עומד ע"ג הכירה כלל, ולכן מותר אף לכתחילה, מה שאין כן כשהקדרה ריקנית עומדת רק לסתום החום, נעשה רק כגורף

שאסור להניח על גביו לכתחילה.

והמ"א תירץ – כאן התבשיל לח, אפי' רותח אסור (אא"כ לא הונח ע"ג קרקע דהוי כהחזרה ולא כתחילת הנחה) משום שיש לגזור שיניחנו צונן ויש בישול אחר בישול בלח. אבל בס"ה מיירי בתבשיל יבש מותר אף על קדרה ריקנית. הרב יעקב יוסף זצ"ל: נפק"מ בין התיירוצים להניח תבשיל יבש מבושל כל צרכו ע"ג פלאטה חשמלית (דהוי כמניח ע"ג קדרה ריקנית): לפמ"ג – אסור, ולמ"א – מותר, והכי קי"ל.

כ"פ ביחזק דעת (ב, מה) – להתיר, ועוד שבפלאטה אין חשש שיחתה, ועוד שגזרו שמא יחתה בגחלים שדרכם לדעוך, מה שאין כן בפלאטה שחומה קבוע.

סעיף ד': לשפוך מים חמים לתוך תבשיל שבקדרה שהצטמק

סעיף ד': יש למחות ביד הנוהגים להטמין מבע"י קומקום של מים חמין ונותנים אותם לתוך הקדרה בשבת כשהתבשיל מצטמק (וע"ל סי' ט"ח).

הוא בדבר יבש (כמו תרנגולתא דרבי אבא שבת קמה:), אבל בדבר לח כמו מים או תבשיל אם פסק רתיחתן יש בהם משום בישול.

סיכום: ליתן מים חמים לתוך הקדרה

• נמ"י בשם ר' יונה – אוסר, כ"כ רי"ו, מהרי"א, כלבו (משום מגיס), והר"ן (משום מטמין)

• רי"ו בשם הרשב"א – מותר, כ"כ הר"ן.

✓ **וסיים הב"י:** וכ"כ הטור (שי"ח), ונכון למחות ביד הנוהגים היתר בדבר כיון דאיכא כמה רבוותא דאסרי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הנוהגים להטמין"

משנ"ב (פד): ר"ל שהיו מכינין מבעוד יום מים חמין פן יצטרך לערות אותן לתוך התבשיל.

דעת השו"ע – לאסור, כי דפעמים אחד היד סולדת בו והשני אין היד סולדת בו וכשמערה אחד לחבירו מתבשלים זה עם זה.

ולמ"ש הרמ"א (שי"ח-טו) – דאנן נוהגין כהפוסקים שאם לא נצטנן לגמרי אפילו בדבר לח אין בו משום בישול, א"כ אפילו אם אחד אין היד סולדת בו ויתחמם ע"י התערובות, גם כאן שרי.

ופסק יחזו דעת (ד, כב): שלאשכנזים יש

❖ שורשי הלכה (המקורות)

לתת מים חמים לתוך קדרה

• כ' נמ"י בשם ר' יונה – מכשלה גדולה תחת מקצת העם שטומנין קומקום של מים חמים ליתן לתוך הקדרה בשבת כשהתבשיל מצטמק, ופעמים שהאחד אין היד סולדת בו והאחר היד סולדת בו ונמצאו מבשלין בשבת. ואף על פי שהן רותחין אם פסקה כח רתיחתן יש בהם משום בישול. כ"כ רי"ו.

• מיהו רי"ו בשם הרשב"א כ' – להתיר לתת מים חמין לתוך הקדרה אפילו בשהיא עומדת על הכירה.

הוסיף הכל בו: יש ליוהר מלתת מים חמין בעוד הקדרה על האש לפי שהן מערבות ומגיסות בקדרה כדי לערב יפה וקיימא לן דמגיס חייב משום מבשל כל זמן שהיא על האש.

כ"כ הר"ן – מטעם אחר, מדין הטמנה, אבל בתוס' כ' – שדבר המעורב לא שייכא הטמנה.

ותמה הר"ן על הרב יונה: ולא ידעתי מנין לו שהרי כל שבא בחמין מלפני השבת שורין אותו בחמין אף על פי שהוא צונן גמור ולא ידעתי הפרש בין מים מבושלים למבושל אחר.

ומהר"י אבוהב כתב – ולי נראה שה"ר יונה סובר דמאי דאמרינן כל שבא בחמין

להקל, אבל הספרדים פוסקים כמרן לאסור.

סעיף ה': לתת ע"פ קדרת חמין כדי לחממו

סעיף ה' חלק 1: א"מותר לתת על פי קדירת חמין בשבת (אפילו היא עומדת על האש – משנ"ב מהר"ן), תבשיל שנתבשל מע"ש כל צרכו, כגון פאנדי"ש וכיוצא בהן, לחממן, לפי שאין דרך בישול בכך. אבל להטמין תחת הבגדים הנתונים ע"ג המיחם – ודאי אסור.

ב' הגה: וה"ה שאסור להניחו ע"ג כירה, אפי' גרופה וקטומה, ללא התירו אלא חזרה וכדרך שנתבאר (דהנחה לכתחילה בשבת אסור אפילו רותח ומצטמק ורע לו – משנ"ב מהגר"א).

ג' ויש מתירין ליתן לתוך תנור שאפו בו מבע"י, דמאחר שלא הטמינו בו רק אפו בו מבע"י לא נאסר בו רק הכל מעט ואין לחוש לבישול [כל בו], וכלכד שלא נטנן לגמרי. ויש מחמירין בזה. ואם (שאם – משנ"ב) החוס כל כך בתנור שהיד סולדת בו, אסור ועיין לקמן סימן קי"ח...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א' כ' הר"ן בשם הרשב"א: מותר לתת על פי קדרת חמין בשבת תבשיל שנתבשל כל צרכו, כגון פאנדי"ש וכיוצא בהם לחממן, ואף על פי שהיד סולדת בו לפי שאין דרך בישול בכך. ואף על פי שהקדרה נתונה על האש. אבל להטמין תחת הבגדים הנתונים על גב המיחם ודאי אסור שהרי אסור להטמין משחשיכה אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל. סיים הר"ן – ואפשר שאף בכירה, דבר שאין דרכו לאפות ע"ג כירה (כגון פאנדי"ש) מותר לחממו ע"ג כירה, כל שמצטמק ורע לו. **ב"י** – דווקא ע"ג כירה אבל בתנור אסור

כיון שדרכו לאפות שם.

ב' ב"י: ואין ההיתר בכירה ברור.

ג. להחזיר תבשיל לתנור בשבת

ב"י: יש שנוהגין בקצת מקומות להחזיר תבשיל לתוך התנור בשבת, מהירושלמי שכתב הר"ן – שלא נאסר החזרה אלא כשנטלו מבעוד יום, אבל נטלו בשבת מותר להחזיר, אפילו הניחו על גבי קרקע. ואף דמיירי בכירה גרופה וקטומה, אפשר שתנורים שלנו דמי לכירה (כמ"ש הר"ח). מ"מ אין להתיר להחזיר רק ע"ג ולא בתוכה. ועוד שלא התירו להחזיר אלא בעוד הקדרה רותחת, ועוד דלא קי"ל כהירושלמי. ומיהו אפשר למצוא להם היתר מצד אחר,

אר"ח – רנ"ג

מ"א (לד): כ' הר"ן – אפשר דבר שאין דרכו לאפות ע"ג כירה מותר לחממו ע"ג כירה כשמצטמק ורע לו, שהדבר מוכיח שאינו עושה אלא בשביל שיתחמם. ודעת ב"י משמע לאסור.

ג. "יש מתירין ליתן לתוך התנור"

משנ"ב (ז): פי' שנותן בשבת לתוך התנור התבשיל שנתבשל כדי שיתחמם. ואף שבתוך התנור והכירה, אפילו גרוף אסור להחזיר אלא על גבה! כאן כיון שלא הטמינו בו חמין אין בו למחר רק חום מועט ואין נראה כמבשל. משמע דאם היה טמון בו חמין מבערב דנפיש הבליה דתנור היה אסור ליתן בו בבקר (השבת) התבשיל. אבל בד"מ וכן מהרמ"א לעיל (ב) משמע נוהגים להקל להחזיר לתוך התנור בכל גווני אלא שמסיים שם דטוב להחמיר.

"שלא נכטנן"

מ"א (לו): ואפי' בדבר שאין בו מרק דלית ביה משום בישול, אסור אם נצטנן דהו"ל כמניח לכירה לכתחילה בשבת דאסור דלא התיירו אלא חזרה.

אבל ביה"ל בשם הגר"א כ' – שלא משום דהוי כמניח לכתחילה בשבת, אלא דבעינן רותחת כדי להתיר להחזיר, וצונן אסור, שאם לא כן יש בו עוד בישול. כ"כ ד"מ ומשנ"ב.

"ויש מחמירים בזה"

משנ"ב (צב): דחזרה לתנור לעולם אסור בין אם החום שבתנור רב או מעט (מ"א). מיהו דווקא כשיש חום בתנור שהיד סולדת בו דאל"ה אין עליו שם תנור שהוסק כלל..

לפי מ"ש הכל בו – בתנור שלנו דין חזרה בו כדין הכירה הגרופה והקטומה, ואחר שהוציאו ממנה הפת נשאר בקצת הבלו עד למחר אפשר לומר שהוא מותר לתת בתוכו להתחמם שם באותו הבל המועט שבו שהרי אין שם חשש חיתוי.

אבל לבי נוקפי בהיתר זה, מיהו בדבר שאין דרכו לאפות בתנור שרי, מ"מ נכון להחמיר. וד"מ כ' – נ"ל שבדבר שעדיין חם אין לחוש.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מותר לתת ... פנאדי"ש"

משנ"ב (פו) אף שזו דעת הרשב"א דס"ל אין בישול אחר בישול בלח, לכן התייר, והשו"ע אוסר! כאן ההיתר משום שהפנאדי"ש דבר יבש (מ"א).

ועוד שם (פז) – אף דקי"ל שאסור ליתן לכתחילה בשבת על הכירה (אפילו נתבשל כל צורכו והוא דבר חם וגם הכירה גרופה וקטומה) התם משום דמחזי כמבשל בשבת דדרך בישול בכך. אבל הכא אין דרך בישול בכך כיון שיש הפסק קדרה ואין נראה כמבשל.

"אבל להטמין תחת הבגדים"

משנ"ב (פח): ר"ל דאם קדרת החמין או המיחם היה מכוסה מלמעלה בבגדים אפילו אם אין אש תחתיה ג"כ אסור להטמין, (דקי"ל דאסור להטמין בשבת אפילו תבשיל שהוא מבושל כל צרכו וחם ואפילו בדבר שאין מוסיף הבל).

ב. "שאסור להניחו"

סעיף ה': אמירה לגוי

סעיף ה' חלק 2: א' וכל הדברים שאסור לעשות מדברים אלו, אסור לומר לגוי. לכן אסור לומר לגוי להחם הקדירה אם נטען ואם עשה כן, אסור לאכלו אפי' לזון ב"י והרשב"א].

ב' חמם אם לא נטען כ"כ, שעדיין ראויים לאכול, אם חממו אותו האינם יהודים, מותרין לאכול. לכן נוהגין שהאינם יהודים מוציאים הקדירות מן התנורים שמטמינים בהן ומוסיבין אותן אל תנור בית החורף או עליו ומבערת השפחה אח"כ התנור ההוא וע"י זה הקדירות חוזרים ונרתחים. אצל ע"י ישראל, אסור צכה"ג [תרומת הדשן].

ג' אצל אם הקדירות עדיין חמות (אפילו אין היד סולדת בהן – משנ"ב), מותר להעמידן אל תנור בית החורף, מאחר שנתבאר דתנורים שלנו יש להם דין כירה, וסמיכה בכירה שאינה גרופה וקטומה כדין גרופה וקטומה (וכי היכא דהתם מותר להחזיר אפילו בשבת ה"נ מותר לסמוך בכירה ותנורים שלנו אף כשאינו גרופ – משנ"ב) לענין נתינה עליה.

ד' וכבר נתבאר שנהגו להקל בחזרה בשבת אפי' הניחה ע"ג חרקה, וה"ה לסמוך לתנור שאינו גרופ וקטום הואיל והקדירה עדיין חם ומבוסל כל צרכו, וכן המנהג פשוט להתיר וע"ל סי' קי"ח.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א' ב"י: כל שאסור בשבת, אסור לומר לגוי לעשותו.

כ' הרשב"א בת': מי שבישל תבשילו מערב שבת כל צרכו, ולמחר בשבת אמר לגוי להדליק אש ולחמם תבשילו – נראה לי דאסור (שכל שנעשה איסור דאורייתא בשבילו אסור באכילה).

ואף שעשאה גוי מעצמו שלא מדעת ישראל ולא נעשה בגוף המים מלאכת איסור. כגון התבשיל שכבר נתבשל מערב שבת

וכמדומה שאפילו אחר שנצטנן אסור לו לאותה שבת דקנסינן ליה כל שהזיד ואמר לגוי לעשות לו מלאכה דאורייתא בשבילו.

ב' כתוב בהגהות מרדכי: בחופה (חתונות) רגילין ליתן היורה מלאה תבשיל על הפטפוט מערב שבת והאש תחתיה ולהשהות שם עד למחר ביום השבת. ואם היורה מתקררת עבדים גוים מחממים אש תחתיה בשבת אם לא נתקררה כל כך, שאם היתה נשארת כך שעדיין היתה ראויה לאכול בלא חימום – אין חוששין בחימומה

או"ח – רס"ה

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין בהם ממש"

משנ"ב (יד): ממש – בניצוצות, מיד הן כבין. וכ' המ"א – שמותר לטלטל את הכלי אף אחר שנפלו לתוכו ואין כאן ביטול כלי מהיכנו אף לשעה מועטת, מיהו האפר של ניצוצות אסור לטלטלן דהוי נולד.

ב. "מפני שמקרב"

משנ"ב (טז): כ' הא"ר בשם או"ה – כשיש סכנת דליקה ח"ו מותר ליתן כלי מלא מים לקבל הניצוצות. ולפ"ז אם רואה נר שנכפף ועומד ליפול על השלחן רשאי להעמיד תחתיו כלי מלא מים. ויש להקל במקום הדחק ע"י קטן.

ג. "כיון שאינו מתכוין"

ביה"ל: וברא"ש כ' טעם נוסף, דבשמן אין כיבוי כלל דאפילו לא יתן לתוכה מים כשיכלה השמן תכבה הפתילה. וכ' המ"א דלפ"ז אף בשבת מותר ליתן מים לעששית אם מדליקה גוי לצורך חולה ובא"ר חולק ע"ז.

כ' שיערי תשובה (א*): כ' במחב"ר דבמקומות שנוהגים להדליק בעששיות ונותנין תחילה מים ואח"כ שמן וכשקורין עכו"ם עושה כן מעצמו כמנהג העיר מותר כו' וכן ראיתי מעשה בארץ הצבי.

ה. "וי"א אפי' מתכוון לכיבוי"

מ"א (י): מהסמ"ג משמע שאם מתכוון לכיבוי אסור. וכ"ה בהדיא בסמ"ק. ודברי הרמ"א צ"ע.

ממש (ב"י – כלומר ומשום הכי אם נפלו לתוכו מותר ליטלו משכבו).

כ' בכל בו: לתת כלי תחת הנר לקבל פחם שבראש הפתילה – יש מתירין דמדמו ליה לניצוצות – ויש אסרין לפי שיש ביטול כלי מהיכנו לפי שיש בהם ממש.

ב"ש: ולא יתן לתוכו מים, מפני שהוא מכבה.

גמ' – מפני שמקרב זמן הכיבוי הניצוצות, ולכן אפי' ליתנו מע"ש אסור.

פי' התוס': מקרב את כבוי – פירוש דגזרינן ע"ש אטו שבת ובשבת יכול לבוא לידי כיבוי אם יגביה הכלי בשעת נפילת הניצוצות (ואם תאמר מאי שנא שריית דיו וסממנים דשרינן עם השמש. תירץ הרב פור"ת: דהתם ליכא למיחש שמא יעשה כן בשבת דהא אב מלאכה הוא, אבל הכא איכא למיחש דלא דמי איסור כל כך במה שמניח כלי תחת הניצוצות, ויבוא לידי כיבוי שיתחיל ליתן המים קודם נפילת הניצוצות וקודם גמר הנתינה יפלו ומכבה בידים או שיגביה הכלי עם המים כנגד הניצוצות, כ"כ המ"א).

ג' תוס': מ"מ מותר להדליק בעששית, אף שנותן מים בתחתיתו.

טעמו:

תוס' – כיון שאינו מתכוין לכיבוי, אלא להגביה השמן לא שייך למיגזר מידי שמא יעשה בשבת.

ור"י בשם הרמ"ה – כי כל מה שעשה מערב שבת אין בו משום גורם כיבוי.

ות' הגאונים בשם רב נטרונאי – משום דשמן כולו דולק ומים אין גורמין לו כיבוי שאינו כבה עד שיכלה השמן ואין נעשה כיבוי.

כ"כ משנ"ב – להקל במקום הצורך. שדווקא כשהמים בכלי אחר אסור שמא יעשה כן בשבת אבל באותו נר עצמו לא שייך למיגזר שהכל יודעין שאסור ליגע בנר הדלוק. ולכ"ע מותר לתחוב הנר בע"ש לתוך החול וכיוצא בענין שכשיגיע האור לשם יכבה שגרם כיבוי הוא (אחרונים).

ומדברי כולם למדנו דאסור ליתן מים לתוך הקנה שעומד בו נר שעוה כדי שיכבה כשיבא עד המים דהא מתכוין לכיבוי, והאש נופל לתוכו ממש והמים בעין. אך בד"מ כ' בשם א"ז – כיון שנותן המים קודם שמדליק השמן שרי וכנ"ל דליכא למיגזר שיעשה כן בשבת.

או"ז רס"ו: דין מי שהזשיך לו בדרך, ובו י"ג סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף ז: שכת והוציא מביתו סמוך לחשכה
205.....
סעיף ט: פריקת החמור בחצר המשתמרת
206.....
סעיף י: חשכה לו הדרך ותפילין בראשו
207.....
סעיף יא: היתה חבילתו על כתיפו וקדש
עליו היום..... 208
סעיף יב: התר ריצה בכיסו..... 208
סעיף יג: מצא ארקני בשבת..... 209

סעיף א: מי שקידש עליו היום, מה יעשה
עם כיסו..... 201
סעיף ב: אין עמו גוי מניחו על החמור,
לרכוב חוץ לתחום..... 202
סעיפים ג-ה: חמור, חרש, שוטה, וקטן
למי יתן..... 203
סעיף ו: האם החש"ו וקטן צ' להניח עליו
כשהולך ויטול כשעומד..... 204
סעיף ז: טלטלו פחות פחות מד"א..... 205

סעיף א: מי שקידש עליו היום, מה יעשה עם כיסו

סעיף א: מי שהיה בא בדרך וקדש עליו היום והיה עמו מעות ויש לו חמורו וגם יש עמו גוי – לא יניח כיסו על חמורו, מפני שהוא מצווה על שביתתו, אלא נותן כיסו לגוי להוליכו לו, ולמו"ש לוקחו ממנו [שבת קנג.].
ב. ואפי' לא נתן לו שכר על זה ואף על פי שנתנו לו משחשיכה (דלכתחילה צריך ליתן מבעוד יום משום איסור מוקצה – הגר"א), מותר [כשיטת הרא"ש והרמב"ם].

ג. אבל אם מצא מציאה אינו יכול ליתנה לגוי אלא אם כן באה לידו מבע"י דהשתא הויא ככיסו [שם כל"ק, כ"פ הר"ן].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לא יניח על חמורו"

מ"א (א): דווקא חמורו, אבל אם החמור של גוי יניחנו עליו דאין מצווה על שביתתו. ומיהו אם שכר החמר מהגוי י"א דמצווה עליו (די"א דשכירות קניא לחומרא). אבל אם שכר הגוי עצמו שיוליכנו למקום פלוני, א"כ לא שכר החמור (דהרי הגוי חייב במזונות ובאחריות החמור), א"כ פשיטא דאינו מצווה על שביתת החמור.

כ"כ משנ"ב – אך יזהר שלא יהיה מחמר (שלא יגער בבהמה שתלך מקולו), דאיסור מחמר שייך אפילו על הבהמה שאינה שלו. א"ר: אף בזמן הזה דליכא רה"ר לכמה פוסקים נמי דינא הכי. כ"כ תו"ש ומשנ"ב, דלא כהמ"א.

"נותן כיסו לגוי"

משנ"ב (ב): אף שהגוי שלוחו לישא בשבת, מ"מ הקילו חכמים משום דקים להו שאדם בהול על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לידי איסור חמור שיוליך ד' אמות ברה"ר.

משנ"ב (ג): ואם המשא כבד ואי אפשר ליתנו לגוי וגם אי אפשר ליוזר לסלק המשא בכל פעם שתתחיל הבהמה ללכת – יראה להקנות מבע"י החמור לגוי כד"ת, ואם אין בקי בדרכי הקנינים, יפקירנו בפני שלשה או עכ"פ בינו לבין עצמו דאז אין עובר על איסור שביתת בהמה, ויוזר שלא יהיה מחמר.

ג. "אינו יכול"

משנ"ב (ה): כיון דלא טרח בה לא חייס עלה ולא אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר אפילו אי לא שרית ליה ליתן לגוי.

סעיף ב: אין עמו גוי מניחו על החמור, לרכוב חוץ לתחום

סעיף ב: א"אם אין עמו גוי, מניחו על חמורו, וכדי שלא יהא חייב משום

מחמר (פי' מנהיג את החמור) אי איכא עקירה והנחה, מניחו לאחר שעקרה יד ורגל ללכת, דלאו עקירה היא, וכשהיא עומדת נוטל הימנה ולאחר שתחזור ותעקור רגלה יניחנו [שבת קנג.].

ב. וי"א שצריך ליוזר מלהנהיג בקול רם כל זמן שהכיס עליה [רמב"ם לאפוקי הרשב"א].

ג.הגה: והוא לא ירכב על החמור, אלא ילך ברגליו. ואם הוא צריך ללכת חוץ לתחום מפני שמתירא מן הלסטים, או שאר סכנה ואפילו הוא תוך התחום (שאו אין איסור בהולך ברגליו אלא דווקא אם רוכב, אפ"ה) יכול לישב על החמור ולרכוב (מפני הסכנה – ט"ז). [ריב"ש וב"י בשם תשב"ץ].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"אם אין עמו גוי"

מ"א (ד): ה"ה אם אינו מאמין לגוי מניחו על חמורו (סה"ת). כ"כ משנ"ב.

"משום מחמר"

מ"א (ה): אף שבהמה אינה שלו צריך ליזהר בכך משום מחמר, ואם היא שלו, יש גם בעיה של שביתת בהמתו (ר"ן והריב"ש). כ"כ משנ"ב.

"ולאחר שתחזור"

משנ"ב (ט): ואם מעצמה אינה מתחלת לילך, יכול לזרזה שתתחיל לילך בתנאי שאין עליה שום משא (אף לא אוקף ולא עגלה), ואף שהפקיר בהמתו. אף שאין איסור שביתת בהמתו מ"מ יש בעיה של מחמר.

"וכשהיא עומדת"

ביה"ל: משמע מפשטא דלישנא דהיינו לאחר שעמדה.

והרמב"ם – פסק כשהיא רוצה לעמוד קודם שתעמוד כדי שלא יהיה לא עקירה ולא הנחה. כ"כ הלבוש. אך הרשב"א בחדושי כתב על דברי הרמב"ם שאינו נראה כן (תורת שבת).

ג. אם צריך לילך חוץ לתחום

(מ"א סק"ז)

הגמ"ר כ' – הרוכב על סוס מוטב לו לרכוב דאינו עובר אלא משום שבות (דהאוקף טפל לגבי הרכוב) אבל אם ירד יעבור על שביתת בהמתו ומחמר.

ולחר"מ – נראה דלא ירכב, ויזרוק האוקף, דמשום הפסד מועט דאוקף לא נתיר לו לרכב. וכ"כ מהרא"י.

ב"י: ואפשר שמוטב לרכב כיון שיש ספק אם יש תחומים למעלה מעשרה, אבל למטה יש, ולכן עדיף לרכב. מיהו תוך התחום לא ירכב (דתחומים תוך י"ב מיל דרבנן, וגם רכיבה אסור מדרבנן).

ואם הולך בקרון כל שהוא רחב ד' אף על פי שהיא למעלה מ' כארעא סמיכתא, ומוטב לילך ברגליו. כ"כ משנ"ב.

סעיפים ג-ה: כשיש חמור, חרש, שוטה, וקטן למי יתן

סעיף ג: א"ה עמו חמורו וחרש שוטה וקטן, יניחנו על החמור ולא יתננה לאחד מאלו (כיון דאלו בני אדם כמותו ואתי לאחלופי באדם אחר המחוייב במצות – גמ') [שבת קנג.].

סעיף ד: בִּיהיה עמו חרש ושוטה, יתננו לשוטה לפי שאין לו דעת כלל

(אבל חרש דעתא קלישתא אית ליה – גמ'). [שבת קנג.].

סעיף ה: גִּשוטה וקטן, יתננו לשוטה שהקטן יבא לכלל דעת. חרש וקטן,

יתננו למי שירצה [שבת קנג. אבעיא וכפסק הרי"ף הרא"ש והרמב"ם].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ג.

"למי שירצה"

כ' הפמ"ג – דווקא שהקטן אינו בנו, אבל בנו שהוא בר חינוך מדרבנן יתננו לחרש ושוטה. ומסתפק שם דאפשר אפילו אם החרש ושוטה הוא בנו שאינם בר חנוך כמו קטן. והובא בביה"ל.

משנ"ב (יג): דכל אחד יש לו מעלה בפני עצמו וכנ"ל.

סעיף ו: האם בהחש"ו וקטן צ' להניח עליו כשהולך ויטול כשעומד

סעיף ז: אִוי"א שכשנותנו לאחד מאלו מניחו עליו כשהוא מהלך ונוטלו

ממנו כשהוא עומד [ה"ה בשם הרמב"ן].

בִּהגה: ודווקא כשנותן להם משחשכה, אבל כשנותן להם מצע"י, מותר בכל ענין [שם].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"ויש אומרים"

משנ"ב (טו): שמבעוד יום לא נקרא מאכיל בידים כיון עדיין מותר, ומה שהחש"ו עוקר ומניח אחר חשיכה מעצמו עושה.

אבל בבהמה שהוא מצווה על שביתת בהמתו וגם שהוא מחמר אחריה, אף שהניח עליה מבע"י חייב ליטול הימנה אחר חשיכה כשעומדת ולחזור ולהניח עליה אחר שכבר עקרה רגליה. והמ"א (ח) מצדד להחמיר אף מבעוד יום ונראה דבכרמלית יש להקל.

כה"ח: כ' בשם י"א כיון שהב"י הסתפק בדעת הרמב"ם.

"כשהוא מהלך"

משנ"ב (יד): וכמו בבהמה בס"ב, והטעם כדי שלא יעשו החש"ו איסור דאורייתא על ידו. ואף על פי שאינו מצווה על שביתתם כמו בבהמה, מ"מ הרי אסור להאכילם איסור בידים.

סעיף ז: טלטלו פחות פחות מד"א

סעיף ז: א"א אין עמו שום אחד מכל אלו, יטלטלנו פחות פחות מארבע

אמות [שם כ"פ הרי"ף הרא"ש והרמב"ם].²⁷ ודווקא כיסו או מציאה שבאה לידו (מבעוד יום), אבל אם לא באה לידו, לא [ה"ה בשם המפרשים לאפוקי הרמב"ם].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אם אין עמו א' מכל אלו"

משנ"ב (טז): כיון דשבות חמור הוא מאד, דילמא לא יצמצם בשעורו ויבוא להוליך ד' אמות ברה"ר, בקושי רב התירו, מפני שאדם בהול על ממונו וכו"ל. ולכך לא התירו חז"ל אלא דווקא כשאין לו שום אחד מכל אלו הדרכים.²⁷

"יטלטלנו פחות פחות מד"א"

ט"ז (ד): וזה אינו מועיל אלא לעניין טלטול ד"א ברה"ר או כרמלית. אבל

הוצאה מרשות לרשות אפי' בחצי אמה אסור. כ"כ הרש"ל. ולכן בתינוק למול, יוציאנו ע"י גוי מרשות לרשות ואח"כ יטלטלנו בפחות מד"א, ולבהכ"נ יכניסו ג"כ ע"י גוי. כ"כ משנ"ב – ולהמ"א (של"א סק"ה) גם זה אין להתיר כיון שאפשר למול בביתו.

וכ' הב"ח – לכן כאן כשבא סמוך לביתו שהוא רה"י יזרוק הכיס כלאחר יד לביתו כדי שלא תהיה הכנסה גמורה, כ"כ א"ר.²⁸

סעיף זז: שכח והוציא מביתו סמוך לחשכה

סעיף זז: י"א דווקא מי שהחשיך לו בדרך שהיה סבור שעדיין יש שהות

ביום (דחשיב קצת אונס – משנ"ב), אבל מי שיצא מביתו סמוך לחשכה ושכח והוציא לרשות הרבים לא התירו לו שום אחד מהדרכים האלו [רי"ו].

²⁸ הרב יעקב יוסף זצ"ל: סדר עדיפויות למי לתת כיסו בדרך מהקל לכבד: א. שני בנ"א שאחד עוקר ושני מניח. ב. לגוי. ג. על הבהמה, ד. לשוטה. ה. לקטן. ו. חרש אילם. ז. פחות פחות מד"א. נפק"מ לחיילים הנמצאים בשדה בלא עירוב.

²⁷ הרב יעקב יוסף זצ"ל: מי שיצא עם חפץ לרה"ר, לא יעמוד אלא תוך כדי הליכה ינחנו על גופו בשינוי, כגון תחת כובעו, דהו שבות דשבות (כיון שאין הנחה הוי דרבנן, ועוד שמטלטל כלאחר יד), ובמקום הפסד מרובה שרי.

א"ח – רס"ו

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"סמוך לחשכה שכח והוציא"

משנ"ב (כא): לא התירו – דפושע הוא דהיה לו לחוש שמא ישכח ויטלטלנו ברה"ר (לבוש), אבל כשיצא מבע"י שרי ע"פ הדרכים הנ"ל (מ"א).

ד"מ (ב): כ' הכל בו – דווקא מי שהחשיך לו בדרך אבל אם שכח כיסו עליו מתיר חגורו והכיס נופל, ולא יאמר לגוי להצניע

דאמירה לגוי שבות הוא. ובאגודה כ' – ואם הוא בביתו יכול לילך עמו לחדרו להצניעו, אבל אם הוא בשוק אסור להביאו אלא מתיר והוא נופל. ויכול לומר לגוי לשמרו.

"לא התירו לו"

א"ר: והרשב"א חולק, גם בזה יש לסמוך על כל הדרכים הנ"ל. ויש לסמוך עליו. כ"כ משנ"ב.

סעיף ט: פריקת החמור בחצר המשתמרת

סעיף ט: א. הגיע לחצר החיצונה המשתמרת, נוטל מעל החמור כלים

הנטלים, ושאינם נטלים מתיר את החבלים והשקים נופלים [שבת קנג.].

ב. ואם היתה טעונה כלי זכוכית שאסור לטלטלם, כגון שהם כוסות של מקיזי דם שאין ראויים בשבת לכלום לפי שהם מאוסים ואם יפלו לארץ ישברו – מניח תחתיהם כרים וכסתות [שם קנד.].

ג. ודווקא במשאות קטנים שיכול לשמטן מתחתיהן, אבל אם הם גדולות שאינו יכול לשמוט הכרים מתחתיהן – אסור להניחם תחתיהן מפני שמבטל כלי מהיכנו (פי' מהתשמיש שהיה מוכן לו) אלא פורקן בנחת שלא ישברו, ולא יניחם על הבהמה משום צער ב"ח [שם].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הגיע לחצר"

א.

הקשה המ"א (יא): הרי כשמגיעה הבהמה לפני הפתח עומד מעט, ומעביר מרה"ר לרה"י?

תירץ משנ"ב (כג) – דצ"ל דגבי בהמתו לא החמירו כ"כ.

ויש מתרצים – דיוהר ליטול מהבהמה

תיכף בבואה לחצר בעודה מהלכת כדי שלא תהיה ההנחה.

"מעל החמור"

מ"א (יב): ואפילו הם יותר מט"ו סאין שרי משום צער בע"ח, אבל מעל העגלה אסור (כמ"ש בשל"ג). כ"כ משנ"ב.

"לפי שהם מאוסים"

מ"א (יג): אף על גב דמוקצה מחמת מיאוס

א"ח – רס"ו

ואפשר דעת הרי"ף והרא"ש והטור והשו"ע כהרמב"ם (לאסור לבטל כלי מהכנו אפי' לשעתו)

מסכם המ"א להלכה: וכן יש להורות שאין לבטל כלי מהכנו אפי' לפי שעה אלא במקום הפסד מרובה. כ"כ משנ"ב.

לבטל כלי מהכנו לכל השבת בהפסד מרובה: הר"ן – אוסר. אבל המ"מ – מתיר, כ"כ בש"ג בשם הריא"ז וכ"כ ברש"י.

מסכם המ"א: כלל דמילתא בשלופי זוטרת שיש יכול לשמטן דאינו מבטל הכלי אלא לפי שעה עדיף מפריקה בנחת דעכ"פ מטלטלן קצת.

ופריקה בנחת עדיף מביטול כלי לכל השבת. והכל שרי במקום הפסד מרובה.

עוד כ' המ"א – ומ"מ אסור לסמוך על הבהמה כשפורק דהוי משתמש בבעלי חיים. כ"כ משנ"ב.

מותר לטלטל, היינו היכא דחזי לכסויי ביה מנא, אבל הני לא חזי לכסות שאם יפלו ישתברו (ר"ן), כ"כ משנ"ב.

ג. **"שיכול לשומטן"**

מ"א (יד): ולא נאסרו מטעם בסיס לדבר האסור כיון שלא היו עליהן בין השמשות. ועוד שלא נתנן תחתיהן אלא ע"ד לשמטן (המאור).

לבטל כלי מהכנו לשעתו:

■ מהמאור (לעיל) – משמע שמותר. כ"ד הרי"ף והרא"ש.

■ אבל הר"ן – כתב דאפי' לבטל כלי מהכנו לפי שעה אסור, והכא שרו משום הפסד מרובה. כ"כ הרמב"ם, רי"ו. וצ"ע על הרב"י שהשמיטו.

וא"ת למה כופין הסל לפני האפרוחים (הרי הם מוקצים ומבטלים כלי מהכנו)? שאני אפרוחים עשויים לפרוח משם מיד וליכא ביטול כלי כלל (ב"י סי' ש"י).

סעיף י: חשכה לו הדרך ותפילין בראשו

סעיף י: א. חשכה לו בדרך ותפילין בראשו, או שיושב בבה"מ בשדה וחשכה

לו – מניח ידו עליהם (מפני הרואים ומשום בזיון התפילין – מ"א) עד שמגיע לביתו [ביצה טו.], ב'ואם יש בית סמוך לחומה שנשמרים בתוכו, מניחן שם [שם]

קדושת שבת. וגם אי אפשר להשאיר שם בדרך או בבה"מ מפני בזיון התפילין. ע"כ התיירו לו חכמים לנשאם עליו דרך מלבוש עד ביתו, אך צריך לכסותם שלא יראוהו שהוא נושא עליו התפילין בשבת.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. **"חשכה לו"**

משנ"ב (כח): מיירי שנעשה בין השמשות ואי אפשר לו לישא אותם בידו לביתו מפני

סעיף יא: היתה חבילתו על כתיפו וקדש עליו היום

סעיף יא: היתה חבילתו מונחת על כתיפו וקידש עליו היום, רץ תחתיה עד ביתו. ודווקא רץ, אבל לילך לאט, לא, כיון דלית היכירא אתי למעבד עקירה והנחה (אם עמד לתקן המשאוי פטור, דזה לא מקרי הנחה – מ"א), דזמנין קאי ולא אדעתיה אבל רץ אית ליה היכירא (דעביד שינוי בהליכתו וע"י כן יזכור שבת ולא יעמוד – משנ"ב).

וכי מטי לביתה כי היכי דלא קאי פורתא (לפני שיעמוד) ואשתכח דקא מעייל מרשות הרבים לרה"י, זורק לה כלאחר יד דהיינו שלא כדרך זריקה, כגון מכתפיו ולאחריו [שבת קנג:].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"רץ תחתיה"

ולדידן דלית לן רה"ר גמורה אפשר דשרי בכל ענין.

"כלאחר יד"

משנ"ב (לב): דהיינו שמהפך אחוריו כלפי החצר וזורקו מכתפיו. וכ"ה ברוקח דכלאחר יד ליכא איסורא דאורייתא ומשום הפסד חבילתו התירו לו דבר זה.

כ' א"ר בשם התרומה: כל שלא עמד אין כאן עקירה בשבת. ודווקא כשאין עמו גוי ולא בהמה ולא חש"ו וגם במקום שאין יכול להוליכו פחות פחות מד' אמות (שמתירא מליסטים). כ"כ משנ"ב (כט) –

סעיף יב: היתר ריצה בכיסו

סעיף יב: א"י"א [הר"ן בשם הרמב"ן] – דדווקא בחבילה התירו לעשות כן אבל לא בכיסו (דכיון שהוא קל אין לו היכר – מ"א), וי"א [הה"ה בשם הרמב"ן] – דה"ה לכיסו.

ב. הגה: ומי ששכח כיסו עליו בצצת אם הוא צציתו יכול לילך עמו לחדר להתייר חגורו וליפול שם להלניעו, ואם הוא צקוק אסור להציאו לביתו רק מתיר חגורו צקוק והוא נופל, ואומר לגוי לשומרו, ואם מציאו אין לחוש [אגודה ב"י סימן ש"ט].
ג. וע"ל סי' ק"י אם הכיס תפור בצגדו מה דינו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"וי"א דה"ה בכיסו"

א.

או"ח – רס"ו

להמעות כיון שהניחה בשכחה ומותר לטלטלה לצורך מקומה, לכן אם היה בידו יכול להוליכו לתיבה. אבל דברים המוקצין בגופן (כגון מעות ואבנים) אסור לילך עמהן למקום אחר רק יזרוק מיד.

"ואם הוא צוק"

מ"א (כ): ואם מתירא דהעכו"ם יקחוהו בשוק רשאי לרוץ. ומשנ"ב (לז) כ' – ואם מתירא לסמוך עליהם רשאי לצוותם להוליך לביתו.

משנ"ב (לד): וכ' הט"ז – דהמיקל כהי"א לא הפסיד, כ"פ א"ר. וכ' המ"א בשם הש"ג – דלדידן דלית לן רה"ר אפשר דלכו"ע שרי בכל ענין.

"יכול לילך"

משנ"ב (לה): דכיון שהמוקצה בידו יכול לילך עמו לכל מקום שירצה. והגר"א בבאורו החמיר בזה. כ' בבית"ל: בדרך החיים הכריע – כיס שיש עליה תורת כלי והוא לא נעשה בסיס

סעיף יג: מצא ארקני בשבת

סעיף יג: מצא ארקני בשבת, אסור ליטלו אף על פי שירא פן יקדמנו

אחר [הרא"ש והר"ן בשם התוס', כ"כ הגמ"י ורי"ו].

כ"כ ח' רעק"א – שמותר רק ההגבהה ע"י הגוי, אבל לא לצוותו להוליך לביתו, אך אם הגוי בעצמו מביאו, אין למנעו.

"פן יקדמנו אחר"

בית"ל: וע"י טלטול ברגל יש להקל. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – יטלטלנו ברגלו למקום סתר עד מ"ש. כ"פ ילקוט יוסף.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אסור ליטלו"

משנ"ב (לח): אפי' לא מעביר ד"א אסור, משום מוקצה. ולא שייך להתיר משום פסידא כיון שעדיין לא זכה בה. כ' המ"א – אפילו לומר לגוי ליטלו אסור. וא"ר – מקיל ע"י גוי כ"כ פמ"ג.

או"ז רס"ז: דיני התפלה בערב שבת, ובו ג' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: אין נפילת אפיים במנחה ע"ש.....210

סעיף ב: מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימי החול.....210
 סעיף ג: חתימת ברכת השכיבנו.....211

סעיף א: אין נפילת אפיים במנחה ע"ש

סעיף א: בתפלת המנחה בע"ש אין נופלין על פניהם [הטור].

במנחה גדולה אין נופלים על פניהם.
 שע"ת (א): כ' מחב"ר בשם תלמידי האר"י,
 אף הנוהגים להניח תפילין במנחה, בע"ש
 אין להניח.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)
 "אין נופלין"

משנ"ב (א): מפני שהוא סמוך להכנסת
 שבת. כ"כ הלבוש. כ' פמ"ג ונראה – אף

סעיף ב: מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימי החול

סעיף ב: מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ב'ובפלג המנחה
 יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד.
 ג' (וע"ל סי' רל"ג כיצד מסערין סיעור פלג המנחה).

ישראל כרבנן שאין מתפללין ערבית אלא
 משחשכה אין להתפלל של שבת בערב
 שבת ולא של מוצאי שבת בשבת. ואין
 לקדש ולהבדיל אלא בכניסת היום.
 ופסק הב"י: ולענין הלכה כיון שהרמב"ם
 והרא"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן
 ודלא כרי"ף גיאת.

ב'כ' התוס': מפלג המנחה ולמעלה יכול
 להדליק הנר ולקבל שבת בתפלת ערבית,
 רק שימתין לקרות שמע עד עונתה שהוא
 צאת הכוכבים. ואין בזה משום 'ובלבד'
 שלא יקדים' דאין זה הקדמה כיון שמקבל
 עליו השבת באותה שעה. כ"כ הטור.
 מתי אוכל?

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

שבת (ק"ח): אמר רבי יוסי: יהא חלקי
 ממכניסי שבת בטבריא וממוציאי שבת
 בצפורי.

פרש"י: ממכניסי שבת בטבריא – מפני
 שהיא עמוקה, ומחשכת מבעוד יום,
 וסבורין שחשכה. וממוציאי שבת בצפורי –
 שיושבת בראש ההר, ובעוד כשהחמה
 שוקעת נראית שם אור גדול, ומאחרין
 לצאת.

כ"כ הרמב"ם – ויש לו להתפלל תפלת
 ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם
 שתשקע החמה. כ"כ הרא"ש.
 לאפוקי הרי"ף גיאת שכ' – שכיון שנהגו כל

מפלג המנחה ואילך. אך יש להיזהר להתפלל מנחה קודם פלג המנחה כדי שלא יהיה תרתי דסתרי אהדדי.

ודרך החיים כ' – וי"א דבציבור יש להקל להתפלל מעריב מבע"י אף אם התפלל מנחה אחר פלג המנחה.

וסיכום משנ"ב: נ"ל שאין לסמוך על זה רק כשהוא מתפלל מעריב עכ"פ בבין השמשות ובשעת הדחק, אבל לא כשהוא עדיין ודאי יום, וק"ש יחזור ויקרא כשהוא ודאי לילה. משנ"ב (ד): ופלג המנחה י"א – דהוא שעה ורביע קודם הלילה. וי"א – דהוא שעה ורביע קודם השקיעה.

"ולאכול מיד"

משנ"ב (ה): הטעם כיון שקבל עליו שבת והוסיף מחול על הקודש נחשב כשבת לענין זה דיכול לקדש ולאכול מיד ויוכל לגמור סעודתו מבע"י (מ"א והט"ז). ויש חולקין וסוברין שיזהר למשוך סעודתו עד הלילה ויאכל כזית בלילה (ס' חסידים והב"ח). ונכון לחוש לדבריהם.

הרב יעקב יוסף זצ"ל: טוב לעמוד בחצי קדיש שלפני ברכו של ליל שבת אף לספרדים, והוא ע"פ הקבלה. יש חותמים בברכת השכיבנו "ועל י"ם עיר הקודש", ואין נכון לאמרו, דאין חותמים בשניים.

כתב מהרי"א: יראה שיכול לקבל שבת ולאכול מיד. שדווקא אכילת מצה הוא משתחשך דאיתקש לפסח, אבל אכילת שבת נראה שיכול לאכול אפילו בזה הזמן. כ"כ רי"ו.

וא"ת הרי אסור לאכול לפני ק"ש? וי"ל – כיון שי"א דמפלג המנחה ואילך הוי זמן קריאת שמע (כ"כ הרא"ש), אף שי"א דלא הוי זמנה עד צאת הכוכבים ולכן חוזר לקרותה משתחשך, מכל מקום לא מיקרי אוכל קודם קריאת שמע.

והמ"א (ב) חולק – כשיגיע חצי שעה סמוך לזמן ק"ש אסורין להתחיל לאכול דהם לא נפקי כלל בק"ש דיממא, כ"פ משנ"ב.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מקדימין"

כ' הב"ח: כיון שנוהגים לקבל שבת בברכו של ש"צ, נהגו להקדים להתפלל ערבית כדי להקדים הקבלת שבת. וה"ה דיכול לקבל עליו שבת קודם תפלת ערבית (מ"א). כ"כ משנ"ב.

ב. "ובפלג המנחה יכול להדליק"

משנ"ב (ג): משמע מדברי המ"א דאפילו הנוהגין להתפלל מעריב בזמנה מותרים להתפלל בליל שבת מבע"י, ובלבד שיהיה

סעיף ג: חתימת ברכת השכיבנו

סעיף ג: בברכת השכיבנו אינו חותם בה 'שומר עמו ישראל' (כי השבת בעצמו

הוא השומר אותנו – משנ"ב), אלא כיון שהגיע לובצל כנפיק תסתירנו אומר: 'ופרוס סוכת שלום עלינו ועל ירושלים עירך, בא"י הפורס סכת שלום עלינו ועל כל

עמו ישראל ועל ירושלים' [הטור].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אינו חותם שומר עמו ישראל"

כל בו: ואם שכח ואמר שומר עמו ישראל, תחת הפורס סוכת שלום, אם נזכר תכ"ד יאמר מיד אחר תיבת לעד הפורס,

ואם לא אינו חוזר (כ' כה"ח שיהרהר אח"כ ופרוס עלנו). כ"פ משנ"ב וילקוט יוסף. וכ' פמ"ג – המנהג לומר אחר סיום הברכה ושמרו בני ישראל וגו', במועדים וידבר משה וגו', ברה"ר תקעו וגו', וביוה"כ כי ביום הזה וגו'. כ"כ משנ"ב.

או"ח רס"ז: דין הטועה בתפלת השבת, ובו י"ג סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: חוזרים לומר ויכלו אחר התפילה	212.....
216.....	סעיף ב: טעה והתחיל תפילת חול
217.....	סעיף ג: מתי נקרא התחיל תפילה של חול
סעיף ט: יו"ט שחל בשבת לא מזכיר יו"ט	213.....
בברכה מעין ז'	סעיף ד: התפלל כל התפילה של חול
218.....	בשבת
סעיף י: מעין שבע בבית חתנים	215.....
218.....	סעיף ה: התפלל של חול בשבת ונזכר
סעיף יא: מעין ז' בשבת שאחר יו"ט	215.....
219.....	בסיום התפילה
סעיף יב: לא לדבר בברכה מעין ז'	216.....
219.....	סעיף ו: החליף תפילת שבת זו בזו

סעיף א: אומר ויכלו בתפילה

סעיף א: אומר ויכלו בתפלת ערבית [שבת קיט: כ"פ הטור].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אומר ויכלו"

שבת (קיט:): כל המתפלל בערב שבת

ואומר ויכלו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחסאתך תכפר. תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: שני מלאכי השרת מלוין

או"ח – רס"ח

המנהג לומר בליל שבת וינוחו 'בה' וביום וינוחו 'בו' ובמנחה וינוחו 'בס' (שכנה"ג). וילקוט יוסף – בכל התפילות יש לומר 'בו' חוץ מערבית שאומר 'בה'.
ילקוט יוסף: טעה ש"צ בליל שבת אחר ערבית ואמר מיד קדיש, יסיים ואח"כ יאמר ויכלו.

לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק וכו', מלאך טוב אומר: 'יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך. ומלאך רע עונה: 'אמן בעל כרחו...'
משנ"ב (א): בדיעבד שלא אמר ויכלו בתפילה אינו חוזר. וכ"ש לדידן דאומרים בקידוש ויכלו (פמ"ג).

סעיף ב: טעה והתחיל תפילת חול

סעיף ב: אם טעה והתחיל תפלת החול, גומר אותה ברכה שנזכר בה שטעה ומתחיל של שבת (וה"ה לענין יום טוב – א"ר) [ברכות כא.], ב"ל"ש נזכר בברכת אתה חונן ל"ש נזכר בברכה אחת משאר הברכות, בין בערבית בין בשחרית, מוסף ומנחה [הרב יונה והרא"ש, לאפוקי הרא"ש מלוניל].
ג. וי"א דבמוסף פוסק אפילו באמצע ברכה [הרב יונה].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ביה"ל: טעה והתחיל – היינו אפילו רק תבה אחת בלבד הברכה צ' לגמור את כל הברכה. ורק בברכה ראשונה (אתה חונן) יש נפק"מ בזה משום דתיבת 'אתה' שייך ג"כ לשבת (כמ"ש ס"ג).
הרב יעקב יוסף זצ"ל: התחיל 'אתה חונן' ובמקום לסיים חזר מיד לשל שבת יצא.

א. "טעה והתחיל תפלת החול"
כ' השל"ה: ומי שאירע לו כן, ידאג בכל אותה שבוע, ויפשפש במעיו. כ"כ א"ר.
ג. "פוסק אפילו"
משנ"ב (ה): וכן פסקו האחרונים משום ספק ברכה לבטלה (הב"ח ואליה רבה ושאר אחרונים).

סעיף ג: מתי נקרא התחיל תפילה של חול

סעיף ג: אם היה סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול, ומיד כשאמר תיבת 'אתה' נזכר קודם שאמר חונן – הוה ליה התחיל בשל חול וגומר אותה

או"ח – רס"ח

ברכה. אבל אם היה יודע שהוא שבת, ושלא בכוונה התחיל תיבת 'אתה', אפילו אם הוא בתפלת שחרית שאינה פותחת באתה – אינו גומר ברכת אתה חונן דחשבינן ליה כטעה בתפלת שבת בין זו לזו [תרומת הדשן].
ב. הגה: דהרי יכול לומר אתה קדשת או אתה אחד [תרומת הדשן].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

משנ"ב.²⁹

א. "כשאמר תיבת אתה"

מחב"ר: ואם בשבת התחיל תפילת יו"ט יפסיק מיד ויחזור לשבת.

"דחשבינן ליה כטעה בתפילת שבת" ביאר משנ"ב (ח): לפי שבתית 'אתה' אינו ניכר שהוא לשם אתה חונן דהרי יכול לומר אתה קדשת ואתה אחד, וזהו כוונת הרמ"א שסיים 'דהרי יכול לומר וכו' וע"כ דינו כמו שאם היה מתחיל בשחרית אתה קדשת או אתה אחד ונזכר באמצע הברכה דפוסק ומתחיל תיכף 'ישמח משה'. וה"נ כשאומר 'אתה' הוי כאומר 'אתה קדשת' ופוסק ומתחיל 'ישמח משה' ולא הוי כאומר 'אתה חונן' לגמור הברכה.

ילקוט יוסף: ש"צ שהתחיל בחזרה "אתה חונן", פוסק מיד וחוזר לשל שבת. כ"כ חק"ל ושלמי ציבור.

ב"י בשם תה"ד – אפילו בערבית ומנחה שיכול לסיים באתה קדשת ואתה אחד מ"מ כיון שכונתו היתה לתפלת חול מקרי התחיל בשל חול וגומר ברכת אתה חונן. כ"פ ילקוט יוסף.

והמ"א (ג) – חולק, דס"ל דדווקא בתפלת שחרית שאינו מתחיל בתיבת אתה ומינכר בדבורו שהוא לשם חול, אבל בערבית ומנחה כיון דלא מינכר בדבורו לא מקרי ע"י זה התחיל בשל חול ויאמר אתה קדשת ואתה אחד. כ"ד פמ"ג ודרך החיים. כ"כ פר"ח, גר"ז, ח"א ועוד. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

כה"ח: ואם כבר אמר "אתה חונן" לכו"ע יסיים הברכה ויחזור לשבת. כ"פ

29.

טעות בתוך טעות

ברכת השנים, ואם סיים יחזור מיד לשל שבת. והרב יעקב יוסף זצ"ל: אם הוא בחורף שהזכיר ברכנו יזכיר במקום שנזכר 'תן טל ומטר' ויחזור לשבת. ואם הוא בקיץ שהזכיר מטר שהוא סימן קללה, דינו כנמצא ב'רפאנו' ושאר ברכות לבטלה, ויחזור מיד לשבת. כ"פ ילקוט יוסף.

התחיל בשל חול והמשיך, וסיים ברכת השנים ונזכר שהוא שבת וגם שהם ימות החמה הזכיר גשמים (שע"ת בס"ג)?
הלק"ט – תחילה יחזור ויתקן ברכת השנים, ואח"כ יחזור לשבת.
וח"א – אם לא סיים ברכת השנים יחזור לתקן

סעיף ד: התפלל תפילה של חול בשבת

סעיף ד: א מי שהתפלל תפלה של חול בשבת (ה"ה ביום טוב ראשון או שני –

מ"א) ולא הזכיר של שבת – לא יצא. ואם הזכיר של שבת בתוך י"ח אף על פי שלא קבע ברכה לשבת – יצא [רמב"ם].

ב. הגה: צמוסף אפילו לא אמר רק 'ונעשה לפניך את חובותינו צתמידי יום וצקרנן מוסף' – ילא [ב"י בשם הרא"ש].

ואינו חוזר להתפלל, ואף בנדבה לא יכול להתפלל שאין תפילת נדבה בשבת.

ב. "רק ונעשה לפניך חובותינו"

משנ"ב (יא): ר"ל שאמר באחת מן הברכות יהי רצון שנעשה לפניך וכו', וכ"ש אם אמר הנוסח של המוסף כהלכה רק שחיסר הפסוקים של הקרבנות דיצא (אחרונים).

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "של חול בשבת"

א"ר: ואם ספק לו אם התפלל של חול או של שבת ג"כ צריך לחזור דמסתמא התפלל כהרגל לשונו. כ"כ ח"א, משנ"ב והרב יעקב יוסף זצ"ל. וילקוט יוסף כ' – כיון שיש חולקים שא"צ לחזור (כל בו, מחב"ר, ועוד) קי"ל סב"ל

סעיף ה: התפלל של חול בשבת ונזכר בסיום התפילה

סעיף ה: א טעה והתפלל של חול בשבת, ולא הזכיר של שבת: אם עקר

רגליו – חוזר לראש. ואם לא עקר רגליו אף על פי שסיים תפלתו – אינו חוזר אלא לשל שבת [סמ"ק והגמ"י].

ב. (וש"כ ששכח של שבת צשחרית עיין סימן קכ"ו).

משנ"ב (יג): ואפילו נזכר קודם מודים לא יכול לומר אותה בעבודה לומר 'רצה נא במנוחתנו ביום השבת', שלכתחילה צריך לומר ברכה לקדושת היום ובדיעבד יצא (כ"מ מח"א).

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "לא עקר"

מ"א (ו): מיירי שרגיל לומר תחנונים אחר תפלתו (כמ"ש תכ"ב סס"א).

"לשל שבת"

או"ח – רס"ח

אין מחזירין אותו, מפני טורח הציבור, שהרי תפלת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ר"ח. אבל אם נזכר קודם שהשלים תפלתו, חוזר לרצה ואין בזה טורח ציבור. הגה: י"א דאם טעה בשחרית של שבת וי"ט, דינו כמו בר"ח, והכי נהגו.

כ' ד"מ (ב) בשם אור זרוע: מותר להתפלל אלהי נצור בשבת אף על פי שהיא בקשה, כן הוא המנהג פשוט.

ב. "ענין סימן קכ"ו"

שו"ע (או"ח קכו-ג): ש"צ שלא הזכיר יעלה ויבא בשחרית ר"ח עד שהשלים תפלתו,

סעיף ו: החליף תפילות שבת זו בזו

סעיף ו: הטועה בתפלת שבת והחליף של זו בזו – אינו חוזר (לפי שעיקר ברכה רביעית היא רצה נא במנוחתנו). וי"א – שאם החליף של מוסף באחרת, או אחרת בשל מוסף, חוזר [שבולי הלקט בשם הרב בנימין].

• לפי סתם מרן – יצא. כ"כ מחב"ר בדעת הרמב"ם, ושלמי ציבור.
• מרן בשם י"א – לא יצא, כ"כ מ"א, חק"ל, ח"א ועוד.

פסק הרב יעקב יוסף זצ"ל – שיצא. ולכן: אם נזכר קודם סיום הברכה חוזר "תכנת שבת", נזכר באמצע רצה יאמר שם "והשב העבודה לדביר ביתך ושם נעשה לפניך וכו'", ואם סיים תפילתו יצא. מ"מ יכוון לחזרת הש"צ.

"שאם החליף של מוסף"

מ"א (ח): נ"ל (שאם במקום שחרית התפלל מוסף) יצא ידי מוסף ומתפלל אח"כ שחרית (כמ"ש הרמ"א רפ"א שאם התפלל מוסף קודם תפלת שחרית, יצא).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"תפילות שבת... אינו חוזר"

משנ"ב (י): ואם נזכר באמצע ברכה פוסק ומתחיל האחרת (תרומת הדשן).

"וי"א"

הקשה המ"א (ט): למה כתב בשם י"א הרי אין חולק בדבר?

מיהו המחב"ר כ' – די"ל שהרמב"ם חולק, שאף שהתפלל שחרית במקום מוסף יצא. אבל התפלל מוסף במקום שחרית לא יצא. והכי נקטינן גסתם מרן.

אמנם קי"ל – שאם התפלל שחרית במקום מוסף לא יצא וצ' לחזור ולהתפלל מוסף.

סיכום: התפלל שחרית במקום מוסף

סעיף ז: חוזרים לומר ויכלו אחר התפילה

סעיף ז: חוזרים לומר ויכלו, משום יום טוב שחל להיות בשבת שאין

אומרים אותו בתפלה, וגם להוציא למי שאינו יודע, ואומרים אותו בקול רם ומעומד [תוס', מרדכי וסה"ת].

❖ ענפי הלכה (האחרונים) "מעומד"

משנ"ב (יט): לפי שבזה אנו מעידים להקב"ה במעשה בראשית, ודין עדים בעמידה כדכתיב ועמדו שני האנשים (מ"א). וכ' הט"ז – וטוב לומר אותה ביחד בציבור דעדה שלמה בעינן להעיד להקב"ה ועכ"פ יהיה בשנים, כ"כ מ"א (כדי לצאת לפי ת"ק דס"ל דצריכין להעיד כאחד דווקא, ובאמת ק"ל בח"מ סימן כ"ח דאין צריכין להעיד ביחד).
האם יחיד אומר ויכלו (משנ"ב)?
ט"ז – אינו חוזר לומר ויכלו דאין עדות

ליחיד.
וא"ר – יחיד יכול לומר אבל אין צריך עמידה.
וטוב שגם היחיד יאמר אבל לא יתכוין לשם עדות אלא כקורא בתורה.
כתב מטה משה: אם יחיד שכח לומר בבהכ"נ יאמר אותו שבקידוש מעומד והמנהג לומר אותו שבקידוש מעומד אף אם אמרו בבהכ"נ (פמ"ג).
הרב יעקב יוסף זצ"ל: אם היחיד לא סיים תפילתו וסיימו הציבור 'ויכלו', יבקש מחבירו לומר יחד 'ויכלו'.

סעיף זז: ברכה מעין שבע

סעיף זז: א. ואומר ש"צ ברכה אחת מעין שבע [הטור משבת כד:], ב. ואין היחיד אומר אותה [ראבי"ה].

ג. הגה: מיהו אם היחיד רוצה להחמיר על עצמו יכול לאומרה כלל פתיחה וכלל חתימה, וכן נוהגין הציבור לאמרה עם ש"צ כלל פתיחה וחתימה [אבודרהם וכל בו].

❖ ענפי הלכה (האחרונים) א. "ברכה מעין שבע"

הרד"א: כיצד מעין שבע –
א. מגן אבות בדברו – מגן אברהם.
ב. מחיה מתים במאמרו – מחיה המתים.
ג. האל הקדוש שאין כמוהו – האל הקדוש.
ד. המניח לעמו – רצה נא במנוחתינו.
ה. לפניו נעבוד – רצה שהיא העבודה.
ו. ונודה לשמו – מודים.

ז. לאדון השלום – שים שלום.
ברכה מעין ז' בליל פסח שחל בשבת
שו"ע (או"ח פתז – א): אין אומרים מעין ז' בליל פסח, כיון שנתקנה בשביל המאחרים שלא יזקו, בליל פסח שימורים הוא. כ"כ ר' ניסים, כל בו, ועוד הרבה פוסקים. כ"פ חזון עובדיה.
ולפי המקובלים – יש לאמרו, שיש טעם

או"ח – רס"ח

משנ"ב (כב) – מה שנוהגין באיזה מקומות שהש"ץ אומר בקול רם רק עד קונה שמים וארץ ואח"כ אומר בלחש לא יפה הן עושין, אלא אחר שסיימו הקהל יתחיל הוא מגן אבות בקול רם.

בסוד למה אומרים. כ"כ הרד"א, רש"ש ועוד.

ג. "ובלא חתימה"

מ"א (יא): דהיינו שמתחיל מגן אבות עד זכר למעשה בראשית בלבד. כ"כ משנ"ב.

סעיף ט: יו"ט שחל בשבת לא מזכיר יו"ט בברכה מעין ז'

סעיף ט: יום טוב שחל להיות בשבת, אינו מזכיר של יום טוב בברכה מעין שבע [שם כד:], (פי' אל עליון קונה וכו').

סעיף י: מעין שבע בבית חתנים

סעיף י: אי אפשר ברכה מעין שבע בבית חתנים ואבלים, דליכא טעמא דמאחרין לבא שיהיו ניזוקין [מהרי"א בשם ספר המנהגות והריב"ש].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"בבית חתנים"

מ"א (יג): אבל בבית המדרש מקום שמתקבצין שם התלמידים אומרים אותו (רדב"ז וח"א).

משנ"ב (כ"ד): בבית חתנים – פי' כשמתפללין בביתם במנין, וכ"ש אותן שמתפללין לפרקים במנין בבית אבל כשיש קביעות על איזה ימים (ט"ז) ויש ס"ת אצלם (א"ר) וכמו בירידים דומה לבהכ"נ קבוע ואומרים.

(ולכן במגפת הקורונה שהיו מתפללים בחוץ, לאחר זמן שנעשה קבוע היו מברכים מעין ז').

"דליכא טעמא"

מ"א (יד): ובמקום שנוהגין לאמרה אין למחות בידם (רדב"ז ורלב"ח).
אבל הפמ"ג – מפקפק בזה דהוי ספק ברכה לבטלה. כ"כ משנ"ב.
מנהג ירושלים:

ביע אומר (ד, כא-ב): מנהג ירושלים לברך מעין ז' בבית חתנים, מ"מ שאר מקומות אסור לברך. ובחזון עובדיה כ' לברך רק בעיר העתיקה.

הרב יעקב יוסף זצ"ל – וה"מ בשכונות הישנות, אבל בשכונות החדשות (כגון רמות, הר נוף שאין דינן כ"ם לעניין פורים) לא מברכים.

סעיף יא: מעין ז' בשבת שאחר יו"ט

סעיף יא: אף בשבת שאחר יום טוב אומרים ברכה מעין שבע נריב"ש בשם

ספר המנהיג.

סעיף יב: לא לדבר בברכה מעין ז'

סעיף יב: אין לדבר בשעה שאומרים ויכלו, ולא בשעה שאומר ש"צ ברכה

מעין שבע [טור ממעשה בספר חסידים].

סעיף יג: לצאת ידי חובתו בברכה מעין ז'

סעיף יג: אם התפלל של חול ולא הזכיר של שבת, או שלא התפלל כלל

ושמע מש"צ ברכה מעין שבע מראש ועד סוף, יצא (משום דתפלת ערבית רשות מקילינן בה – ב"י). [רב עמרם בשם רב משה גאון]

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"יצא"

מ"א (טו): ולכתחילה יש לומר עם הש"ץ מלה במלה, ואם כבר אמר הש"ץ צריך לחזור ולהתפלל לבדו, ולא יאמר ביחיד ברכת מעין שבע. ואם אמרה ביחיד יצא וא"צ להתפלל ז' (ל"ח והגר"ז, והגר"א כ' שאף בדיעבד לא יצא, כ"ד א"ר).

ופסק המשנ"ב (כח) – לכתחילה אין לשמוע מש"צ לצאת י"ח, כיון שיש חולקים שלא

יוצא (הטור). אלא יתפלל לעצמו תפילת העמידה.

כ' הרב יעקב יוסף זצ"ל – מ"מ בספק התפלל, יש לסמוך לכוון בברכה מעין ז'.

"יצא"

א"ר: וה"מ בשבת לחוד, אבל ביום טוב שחל להיות בשבת אין יוצא בברכת מעין שבע הואיל ואין מזכיר יום טוב בברכת מעין שבע.

או"ז רס"ט: דין הקידוש בבית הכנסת, ובו סעיף אחד

סעיף א: קידוש בבית הכנסת

סעיף א: ^אנוהגין לקדש בבהכ"נ, ^בואין למקדש לטעום מיין הקידוש אלא מטעימו לקטן, דאין קידוש אלא במקום סעודה (וע"ל סי' רע"ג).

^גומעיקרא לא נתקן אלא בשביל אורחים דאכלי ושתי בבי כנישתא (פי' במקום הסמוך לבית הכנסת, שבבית הכנסת אסור לאכול – מ"א), להוציאם י"ח, ועכשיו אף על גב דלא אכלי אורחים בבי כנישתא לא בטלה התקנה, זהו טעם המקומות שנהגו לקדש בבהכ"נ. ^דאבל יותר טוב להנהיג שלא לקדש בבהכ"נ, וכן מנהג ארץ ישראל.

^ההגה: ונהגו לעמוד כשעה שמקדשין בבית הכנסת.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. המנהג לקדש בבית הכנסת

פסחים (קא): למה צ' לקדש בבית הכנסת? להוציא אורחים ידי חובתן, שאוכלים ושותים וישנים בבית הכנסת.

קשה: כיום שאין אורחים בבית כנסת, למה מקדשים, הרי קי"ל כשמואל שאין קידוש אלא במקום סעודה?

• רבנו יונה תירץ – מקדשים להוציא מי שאינו יודע לקדש, אף שאינו במקום סעודה, כיון שקידוש הוא מהתורה, ואילו קידוש במקום סעודה רק מדרבנן. ולכן הברכה אינה לבטלה.

והרא"ש דחה דבריו, דהא אין קידוש אלא במקום סעודה משמע שאינו קידוש כלל.

• ^גוהר"ן תירץ – דכיון דמעיקרא איתקן

משום אורחים, אף שאין אורחים לא בטלה התקנה (וכמו ברכת מעין ז' אף שכיום אין סכנה לא בטלה, וכמו החזרת ש"צ אף שכיום כולם בקיאים, וכן כל כיו"ב). כ"כ ה"ה. כ"כ הרשב"א – מחזירין על היין לקדש עליו בבית הכנסת שתקנה קבועה היא וצריך לחזר אחריה.

• **ורב נטרונאי כתב** – שמקדשין בבהכ"נ, אף שאין קידוש אלא במקום סעודה, מפני שטעימת יין של קידוש של שבת רפואה ליתן על עיניהם.

והטור – דבריו תמוהים, היאך יוצאין אפילו בטעימה כיון שאינו מקום סעודה. וגם שלא מצינו תקנה זו.

ב"כ' הרא"ש: והמקדש בבית הכנסת אין לו לשתות ממנה (כיון שאינו אוכל שם), אלא יתן לתינוק ושפיר דמי. כ"כ רי"ו,

אר"ח – ש"א

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שאין עליה חותם"

משנ"ב (לד): דהוי תכשיט רק לאשה ולא לאיש, דהוי משוי. ומיירי שהוציאו כשהוא מונח על אצבעו, דאי בידו ממש אפילו יש עליו חותם חייב לכו"ע.

"ואם יצא חייב"

משנ"ב (לה): ומקרי דרך הוצאה על אצבעו מפני שלפעמים נותנת אשה לבעלה להוליכה לאומן לתקנו ומניחה באצבעו עד שמגיע לשם וא"כ אף בחול הוי דרך

הוצאה בכך וחייב (מ"א מהגמ').

ב. "לרש"י פטור"

משנ"ב (לו): פטור אבל אסור מדרבנן, דאף דטבעת שיש עליה חותם הוא תכשיט לאיש שכן דרכו בחול לחתום בו באגרות, מ"מ אסור דגזרינן דילמא שליף ומחוי.

"לר"ת... דאינו תכשיט אלא לאיש"

משנ"ב (לז): דס"ל דבאיש לא גזרינן דילמא שליף ומחוי. אבל דבר שהוא תכשיט לאיש ולאשה, גם לדידהו אסור משום דלא פלוג רבנן ואסרוהו גם באיש (הרז"ה).

סעיף י: טבעת עם חותם

סעיף י: טבעת שקבוע בה אבן, וכן אם כתובים בה אותיות – אין עליה

חותם מיקרי, שלא נקרא חותם אלא אם כן חקוקים בה אותיות או צורות (כדי שיהא במה שחותמין בה חותמה בולט, דיכול לחתום בה אגרות).

לרפואה ואין בהם חותם – נראה דאסור להוליכן בשבת אם לא התמחו היטב כקמיע מומחה.

הקשה המ"א (ז): ביו"ד (קמ"א ס"ה) אסר בבולטת אפי' ביום חול?

והא"ר תירץ – התם דווקא בצורת אדם שלם ולא בצורת פרצוף או גוף לבד, וכן בצורת בהמה חיה ועוף מותר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ' הכל בו: טבעת שקבוע בה אבן וכן אם כתובים בה אותיות...

ב"י – ונראה לי דחותמה בולט לאו דווקא דהוא הדין אם מה שחותמין בה חותמה שוקע אלא דנקט אורחא דמילתא. שבלי הלקט: טבעות שכותבים בהם אותיות

שהוא גם תכשיט לאישה.

• ורי"ו כ' – אף שבימנו טבעת שאין בה חותם הוי תכשיט לאיש, יש לאסור מדרבנן, כיון

סעיף יא: דבר העשוי לתכשיט ולשימוש

סעיף יא: א. דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט, אסור, שהרואה אומר שלצורך תשמיש מוציא (והוי משוי). [ירושלמי כ"פ הרא"ש והטור]. ב. ויש מתירים אם הוא של כסף [הרא"ש]. ג. הגה: ומ"מ אסור ללכת בתיק של בתי עינים שקורין צרילין אף על פי שהתיק הוא של כסף, להבתי עינים בעלמם הם משוי [ב"י]. ד. ואם המפתח של נחושת וברזל, אפילו מחובר וקבוע בחגורה – אסור [מרדכי, וב"י בשם תשובת הרשב"א]. ויש שכתבו שנוהגין בזה להתיר [ב"י בשם תשובת אשכנזית הרי"ף והאגודה וכן משמע בא"ז].

מפתח של כסף או של זהב ויש בו מחט וסוגרת בה מפתחי חלוקה שבצוארה (פי' שראשה האחד חד כמין מחט וראשה השני עב ועשוי בו מפתח).

ד. ומהר"ם כ': דשל כסף מותר, אבל של נחושת וברזל אסור. כ"כ הגמ"י והמרדכי. ב"י בשם בת' אשכנזית: מפתח כסף המתוקן בחגור אי הוי תכשיט לאשה אפילו של ברזל נהוג עלמא להתיר כדברי רבינו פרץ ואגודה. אף כי מהר"ם קורא תגר. והב"י – אין להתיר.

[סיכום: מפתח העשוי גם לתכשיט • הטור – בכל מקרה אסור. כ"ד רשב"א. • הר"ם – בשל כסף מותר. • הרא"ש – אף בחוטין צבעונים מותר כ"כ בת' אשכנזית. • ספר המצוות – אם מובלע בחגורו מותר.]

ג. ב"י: יש מתירין לעשות תיק בתי עינים מכסף ולקבעו בשלשלת כסף ויוצאין בו

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ירושלמי (לעיל): מעשה בר"ג... העשוי לכך ולכך.

הרא"ש פ' – לאיש ולאשה אסור לצאת בו, אחד האיש ואחד האישה. וי"מ – העשוי לתכשיט ולתשמיש אחר, כגון מפתח של כסף, שהרואה אומר לתשמישו הוא מוציא (והוי משוי).

✓ כ"פ הטור – דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו כגון מפתחות... כ"פ שו"ע.

ב. כ' הרא"ש: ובאשכנז נוהגות שעושות מפתחות ותולות אותן הנשים בצואריהם בשלשלאות או בחוטי צבעונין ויוצאין בהם.

ב"י – לפי הי"מ פשוט שמפתחות אלו אסורים, אבל הרא"ש לא ס"ל כה"מ. כ"כ סמ"ג, סמ"ק, התרומה והגהות – דרגילות נשים עשירות להוציא בשבת

משוי). וכ' הט"ז – ואפילו לדעת ר"ת והרמב"ם לעיל בס"ט דמתיר בתכשיט לאיש או דמיירי שהמפתח קבוע היטב בשלשלת (ואין בקל למשלף אותו) – אפ"ה אסור מפני מראית עין.

ב. "יש מתירים אם הוא של כסף"

משנ"ב (מב): דכיון דאין דרך לעשות מפתח מכסף, הרי עיקרו נעשה לתכשיט. ואף שגם משתמשין בו מ"מ עיקרו לתכשיט עשוי ומותר כשמוציאו לשם תכשיט.

סיים משנ"ב: אף שמדברי השו"ע (בסתם) משמע דדעתו לאסור, מ"מ אין למחות במקילים, אחר שכ' הד"מ בשם האגור דבאשכנז נוהגין כהמתירין בשל כסף.

ג. "אסור ללכת צתיק של צתי העיניים"

ביאר משנ"ב (מג): היינו תיק של כסף וקבוע בשלשלת ולתלות על צוארו לתכשיט, דאילו שמוציאם בידו בלא"ה אסור אפילו תכשיט גמור.⁸³

ד. "של נחשת וברזל"

ט"ז (ז): הר"מ התיר אם הוא עשוי מכסף אבל לא בשל ברזל ונחשת, וספר המצוות

והמקל יש לו על מה לסמוך, כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

כן מותר לצאת במכונת שמיעה, כיון שמהודק היטב.

ילקוט יוסף – וכן מותר לצאת עם עדשות מגע שבעיניו. מ"מ אם עדיין לא התרגל להם, ורגיל להוציאם מדי פעם אסור. כ"כ שש"כ. וכן מותר לסומא לצאת עם העיין התותבת שלו.

בשבת. ואפשר שרצו ללמוד כן מדין מפתח כסף וכדברי המתירים.

ואין הנדון דומה לראיה דשאני התם שהבתי עינים שבתוך התיק הם גוף בפני עצמו והוי משוי (כשאנים על עיניו), ואין לומר שבתי העיניים בטלים לגבי התיק שהוא של כסף, דאדרבה בתי עינים הם עיקר דאין אומרים נעשה בתי עינים לתיק אלא נעשה תיק לבתי עינים.

[פ' אין לטלטל המשקפיים אגב תיק כסף שלהם].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לתכשיט ולהשתמש"

מסכם הט"ז (ו): בירושלמי – הדא אמרת עשוי לכך ולכך, פי' דאסור. י"מ – דהיינו עשוי לתכשיט ולהשתמש שאסור. וי"א – דהיינו שעשוי לאיש ולאשה אז דווקא אסור אבל בזה מותר כיון דעשוי עכ"פ לתכשיט ובאיש לא גזרינן דלמא אתי לאחוי.

"אסור"

משנ"ב (מא): היינו אפילו אם כוונתו עתה לתלות על צוארו לתכשיט ולנוי אסור מפני הרואה (שיחשבו שמוציא לתשמישו דהוי

⁸³ לוית חן (כט): מותר לצאת בשבת עם משקפיים כשצריך להם לראיה, ובלבד שיהיו מהודקים באוזניו, כמו המשקפיים שלנו. כ"פ ילקוט יוסף.

ילקוט יוסף: לצאת בשבת עם משקפי שמש: הר צבי – אסור, כיון שאנים לראיה יש חשש שיסירם ויטלטלם. כ"כ שש"כ. ויש – מקילים (שו"ת שו"מ).

"סנוהגים בזה להתיר"

מ"א (יח): דווקא כשקובע בראש החגורה ועשוי כמין זענק"ל לחגור בו (שנעשה הכל כגוף אחד), בטל המפתח לגבי החגורה. אבל כשקובע באמצע חגורו אסור, דאין המפתח בטל לגבי האזור דאין שייך להאזור כלל (ב"ח וכ"מ בד"מ). כ"כ משנ"ב. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – אם המפתח מחובר לחגורה, שלשון החגורה יהיה המפתח מותר.

משנ"ב (מה): ואם המפתח הוא של כסף והוא קבוע בחגורה באמצע, אף דבזה אינו גוף אחד עם החגורה מ"מ יש מתירין מצד שהוא תכשיט, ויש אוסרים וכנ"ל בסי"א.

כתוב מפתח אסור אם אין עשוי ברצועה מובלעת בתוך יד של מפתח ביאור דברים: שיש שני דרכים להתיר בענין זה.

(א). מצד שהוא תכשיט (כמ"ש ב"י על תשובת הרשב"א).

(ב). שנית מצד שהוא בטל לגבי דבר אחר כגון שקשור בסוף האיזור (בגוף אחד). ומהר"ם – התיר בשל כסף מצד שהוא תכשיט.

ובספר המצוות – התיר אם המפתח מובלע בבית יד של מפתח בענין שאי אפשר להפרד משם, שהם כחתיכה א'. וכמ"ש ב"י בשם תשו' אשכנזית דנהגו להקל בזה אפי' בשל ברזל.

סעיף יב: לא יצא החייט במחט התחובה לו בבגדו

סעיף יב: לא יצא החייט במחט התחובה לו בבגדו, ולא נגר בקיסם שבאזנו, ולא סורק במשיחה שבצוארו, ואם יצא – פטור [שבת יא:].

בידו, דאפילו אומן דווקא כשהוא רוצה להכריז על עצמו שהוא אומן אז מוציא בכך אבל לא בשאר פעמים. מ"א (יט) – ומיירי שתחובה בבגדו במקום שאין דרך הוצאתו לגמרי בכך, רק שעשה להראות שהוא אומן, אבל במקום שדרך לתחוב בו בחול לפרקים חייב (כמ"ש ש"ג ס"ט).

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**
"במחט התחובה"

משנ"ב (מו): כל אלו הם שנותנים בני האומנות לסימן מאיזו אומנות הם בצאתם לשוק כדי שיכירום (הט"ז).

"ואם יצא פטור"

משנ"ב (מז): דאין דרך הוצאה בכך אלא

סעיף יג: לא יצא הזב בכיס שלו

סעיף יג: לא יצא הזב בכיס שעושה להצילו מזיבתו שלא יטנף בה "שבת

יא:], בִּיּוֹכֵן אִשָּׁה נָדָה שְׁקוּשֶׁרֶת (דבֹּלָא קְשִׁירָה לֹא מִתְקִיִּים – מ"א) בְּגֵד לִפְנֵיהּ שֶׁלֹּא תִתְלַכֵּךְ בְּדָם נָדוּתָהּ אִסּוּרָה לְצִאָתָהּ בּוֹ אִם לֹא יֵהֵא סִינָר עֲשׂוּי כַּעֲיֵין מִלְבוּשׁ. אֲבָל אִם קוּשְׁרָתוֹ כִּדֵּי שֶׁלֹּא יִכָּאֵב לָהּ הַדָּם וְלֹא תִצְטָעֵר, מוֹתֵר לְצִאָתָהּ בּוֹ [שֵׁם כִּפְיוֹשׁ הַתּוֹס'].

❖ עֲנֵפֵי הַלְכָּה (הָאֲחֵרוֹנִים)

א. "לֹא יֵצֵא הַזֶּבֶב"

א.

מִשְׁנ"ב (מח): שְׁדֵרֵךְ הוּצָאָה הוּא לֹאִישׁ זֶה בַּחוּל, וְלֹא מִקְרֵי מִלְבוּשׁ דִּהּוּא עֲשׂוּי רַק לְהִצִּילוֹ מִטִּינוּף וְכָל אֲצוּלֵי מִטְנוּף מִשְׁוִי הוּא.

ב. "כַּעֲיֵין מִלְבוּשׁ"

ב.

מ"א (כ): מִלְפָּנֶיהָ וּמִלְאַחֲרֶיהָ כַּעֲיֵין מִכְנָסִים בְּלֹא שׁוּלִים שֶׁהוּא דֶרֶךְ מִלְבוּשׁ, אֲבָל רַק מִלְפָּנֶיהָ אוֹ רַק מֵאַחֲרֶיהָ וְקוּשְׁרָתוֹ בְּרִצּוּעוֹת, לֹא מִקְרֵי מִלְבוּשׁ וְאִסּוּר (הג') מִרְדִּכִּי. כ"כ מִשְׁנ"ב.

סְעִיף יָד: דֶּרֶךְ מִלְבוּשׁ אֶף שֶׁהוּא אֲצוּלֵי טִינוּף מוֹתֵר

סְעִיף יָד: אִי־דָבָר שֶׁהוּא דֶרֶךְ מִלְבוּשׁ, אִפִּי' אִם אֵינוֹ לוֹבְשׁוֹ אֲלֹא מִשּׁוּם אֲצוּלֵי טִינוּף – מוֹתֵר לְצִאָתָהּ בּוֹ בַּשַּׁבָּת [ב"].

בִּי־הִגָּה: וְלִכְּנֵן מוֹתֵר לְלִבּוֹשׁ בְּגֵד מִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים (מַעִיל גִּשֵּׁם) אִו כּוֹזֵעַ עַל רֶאֶשׁוֹ, אֲזַל אִסּוּר לְחֹשֶׁה לִיתֵן בְּגֵד עַל לְעִיפָה מִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים דִּאִין זֶה דֶּרֶךְ מִלְבוּשׁ [הַגַּמ"י].

❖ עֲנֵפֵי הַלְכָּה (הָאֲחֵרוֹנִים)

א. "אִם אֵינוֹ לוֹבְשׁוֹ"

א.

מִשְׁנ"ב (גב): ר"ל שְׁלוֹבְשׁוֹ מִלְמַעְלָה עַל בְּגָדָיו כִּדֵּי שֶׁלֹּא יִטְנֹפוּ (כְּמוֹ מַעִיל גִּשֵּׁם) אַעֲפ"כּ מוֹתֵר כִּיּוֹן שֶׁהוּא דֶרֶךְ לְבוּשׁ. הֶרֶב יַעֲקֹב יוֹסֵף זַ"ל – וְכֵן מוֹתֵר לְנַעוּל עֶרְדְּלִיִּים עַל מִנְעָלוֹ.

ב. "אִסּוּר... בְּגֵד עַל לְעִיפָה"

ב.

מִשְׁנ"ב (נג): כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ דֶרֶךְ מִלְבוּשׁ רַק שְׁמוֹנָה עַל רֹאשָׁה לְבַד (מ"א), אֲבָל אִם

מִתְעַטֶּפֶת בּוֹ גַּם קִצֵּת מִגּוּפָה הוּי גַּם דֶּרֶךְ מִלְבוּשׁ וְשָׂרִי (וְהִנֵּה לִפִּי הַמ"א מִשְׁמַע דְּסָגִי אֶף בְּעִיטוּף הָרֹאשׁ לְבַד, וּפִמ"ג מִצְרִיךְ אֶף חֵלֶק מִגּוּפָה – שֶׁה"צ).

"דִּאִין זֶה דֶּרֶךְ מִלְבוּשׁ"

מִשְׁנ"ב (נד): וְאִם כּוֹוֹנָתָהּ שֶׁלֹּא יִצְעֲרוּ אוֹתָהּ הַגִּשְׁמִים שָׂרִי בְּכָל עֵינִין, אֶף שְׁמִמִּילָא נִיצוּלֵת עִי"ז מִטְנוּף בְּגִדִּיהָ וּבְלִבָּד שֶׁתִּקְשְׁרָנָה יָפָה.

מִשְׁנ"ב (נה): מִלְבוּשׁ – וְע"כ אִסּוּר לֹאִישׁ

לכסות הכובע במטפחת (ח"א).⁸⁴

סעיף טו: האם הקיטע יוצא בקב שלו

סעיף טו: אין הקיטע יוצא בקב שלו דהיינו שעושה כמין דפוס של רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו ואינו עושה זה להלך בו, שעל כל פנים צריך הוא למקלו אלא כוונתו כדי שלא יראה חסר רגל אלא נכה רגל, כיון דאינו צורך הילוכו, אסור (דחיישנן דילמא משתליף מרגלו ואתי לאתויי ד"א – משנ"ב). [שבת סה:].

סעיף טז: קיטע בכסא שלו, מנעל של עץ, ללכת יחף

סעיף טז: ^אקיטע שאינו יכול לילך כלל על שוקיו אלא יושב על כסא, וכשנעקר ממקומו נסמך על ידיו ועל שוקיו ונדחף לפניו ועושה סמוכות של עור או עץ לראשי שוקיו או רגליו התלולים וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת – אין יוצאים בהם בשבת דאידי דתלולים ולא מנחי אארעא זמנין דמשתלפי [שבת יו.]. ^באבל בכסא וספסלים הקטנים שבידיו מותר לצאת [רי"ו].

^גקיטע בשתי רגליו ומהלך על שוקיו ועל ארכבותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו, יוצא בהם בשבת (דלא שייך כאן דילמא משתלפי – משנ"ב). [שם משנה].

^דהגה: וכן מותר לצאת במנעל של עץ שהרגל נכנס בו, וליכא למיחש שיפול [ר' ירוחם]. וכן בפנטני"ס דמשתלפי במהרה וממילא [רשב"א]. ויש מחמירים (בפנטני"ס, דילמא משתליף), ולאוסרים [אגור].

^הולא ילך אדם יחף בשבת במקום שאין דרך לילך יחף, ולא ילך אדם בשבת כמו שהוא יולך בחול כלתי דבר אחר שיזכור על ידו שהוא שבת ולא יבא לחללו [כל בו].

הגשמים. אלא אם כן הניילון מיוחד למגבעת. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל. וכ"ה ביביע אומר (ה, כ"ד).

⁸⁴ילקוט יוסף: אסור לצאת לרה"ר (במקום שאין עירוב) בשקית ניילון על המגבעת מפני

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "וספסלים הקטנים שבידיו"

משנ"ב (נז): היינו שנשען עליהם בעת שנדחק לפניו ושרי דהוא דומיא דחיגר עם מקל (סעיף י"ז).⁸⁵

ד. "מנעל של עץ"

משנ"ב (מט): היינו אף שאין בו עור כלל אפ"ה מקרי מנעל.

ביה"ל: שהרגל נכנס בו – ר"ל אף על גב דבגמרא משמע דבשל עץ גזרינן דילמא משתמיט מרגלו מפני שאין מהודק, היינו בזמנם שהיה קשור העיקר בשוק ולא היה הרגל נכנס בו, מה שאין כן בשלנו.

"וכן בפנטני"ש"

סעיף יז: חיגר הצריך למקלו

סעיף יז: חיגר, שאינו יכול לילך בלא מקל, מותר לילך בו (דהו"ל כמנעל

דידיה – משנ"ב מהרא"ש) אפי' אינו קשור בו, אבל אם אפשר לו לילך זולתו, ואינו נוטלו אלא להחזיק עצמו, אסור. (וחולה שצמח מחליו (שאי אפשר לו לילך בלא מקל) דינו כחיגר). [הטור].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אבל אם אפשר"

מ"א (כז): וכן זקן ההולך בביתו בלא מקל ורק כשיוצא נשען על מקלו מחמת תשות כחו – אסור, דהוי המקל אצלו כמשוי כיון

ילקוט יוסף – ואם הולכים בלי הפסקה מהבית לבית הכנסת (שאין הנחה בדרך) יש להקל אף ע"י ישראל כיון שלפי רו"פ הוי דרבנן ובמקום מצווה.

⁸⁵ הרב יעקב יוסף זצ"ל: מי שמשותק מותר להסיעו בעגלת נכים במקום שיש עירוב, אבל במקום שאין עירוב אסור, אלא אם כן ע"י גוי או בעיר שאין 60 ריבוא הולכי רגל. כ"פ

"ואינו נוטלו"

משנ"ב (סה): אם הולך במקום שיש חשש שיפול מחמת שירדו גשמים והמקום משופע, או שהולך בחורף על המים הנגלדים ומפחד שמא יפול – מותר לצאת במקל דדמי לחיגר (כ"כ הט"ז). וא"ר כ' – שאין דבריו מוכרחים, כ"ד עוד אחרונים שאין להתיר רק במקום שיש עירוב.

דבביתו הולך בלי מקל. אלא אם הזקין כ"כ דאי אפשר לו לילך כלל בלי מקל. כ"כ משנ"ב.

והוסיף המ"א – ולפ"ז מה שנהגו החשובים לילך במקל שבידם אסורים לצאת בהם בשבת (ואף אם נאמר דהוי כתכשיט, לא מצינו שמותר לישא תכשיט בידו). אבל במקום שיש עירוב, מותר לצאת אף שאינו נושא אלא לכבוד.

סעיף יז: סומא לצאת במקלו

סעיף יז: סומא, אסור לו לצאת במקל [ביצה כה:].

והרא"ש כ' – משום דאפשר לו בלא מקל (אינו נוטלו אלא ליישר פסיעותיו – משנ"ב). כ"כ הר"ן.⁸⁶

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ביצה (כה:): סומא אסור לצאת במקלו. פרש"י – דהוי דרך חול, ואיכא זילותא.

סעיף יט: לצאת בכבלים

סעיף יט: מי שהוא אסור וכבלים (פי' כעין טבעות גדולים שסוגרים בהם הרגלים) ברגליו, מותר לצאת בהם (דהוי כמו מלבוש – מ"א). [טור].

סעיף כ: דברים שהליצנים יוצאים בהם

סעיף כ: אין יוצאים באנקטמין, והוא כמין חמור שעושים הליצנים ונראה כרוכב עליו והוא נושא והולך ברגליו. ולא בקשרים, והם עצים גבוהים שיש בהם מושב לכף הרגל והולכים בהם בטיט. ולא בפרמי, והם כמין צורת פרצוף שנותנים על הפנים להפחיד התינוקות [שבת סו.].

שהוא סומא ונוהרים עליו. וכן מותר לו לצאת בכלב נחיה.

⁸⁶ הרב יעקב יוסף זצ"ל: בימנו שיש מכוניות מותר לצאת במקלו, שעפ"ז מזהים הנהגים

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אין יוצאין באנקטמין"

משנ"ב (ע): ובכל זה הטעם מפני שאין

זה דרך מלבוש (רמב"ם). ואם יצא בזה וכן בקב הקיטע הנ"ל פטור מפני שלא הוציא כדרך המוציאין.

סעיף כא: לצאת תיבה קופה ומחצלת, או בשק יריעה וחמילה

סעיף כא: אין יוצאים בתיבה וקופה ומחצלת (להגן מפני גשמים), אבל

יוצאים בשק ויריעה וחמילה (פי' צגלים גסים). [תוספתא שבת]

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"בתיבה וקופה ומחצלת"

משנ"ב (עא): כגון שרוצה להגן על עצמו מפני הגשמים, והטעם דכל הני לאו דרך מלבוש הוא אלא משוי הוא.

בשק ויריעה – מפני שדרך הרועים לצאת בהם מפני הגשמים וכיון דחשיב מלבוש להני, מותר גם לכל אדם לצאת בהם (גמ') אפילו שלא מפני הגשמים (הרא"ש).

סעיף כב: לצאת במוך שעל המכה

סעיף כב: יוצאים במוך וספוג (שנתנו מבעוד יום – משנ"ב) שעל המכה לפי

שהם מרפאים, הילכך הוי כמו תכשיט, וכן בקליפת שום ובצל, או באספלנית ומלוגמא ורטייה שעליה, ואם נפלו מעליה לא יחזירנה וכ"ש שלא יתנם בתחילה.

אבל אסור לכרוך חוט או משיחה על המכה לצאת בו, דכיון שאינם מרפאים הוו משוי.

אבל באגוד שכורך על הרטייה שלא תפול מעליו, יכול לילך בו וקושרו ומתירו (דהלא באגד אין בה משום רפואה – משנ"ב), [הכל תוספתא שם ה"ג, כ"פ הרי"ף והרא"ש].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"יוצאים במוך וספוג"

ביה"ל: השו"ע העתיק כאן לשון הטור.

אלא שסיים הטור – 'לפי שהם מרפאים', בע"כ מיירי התוספתא בספוג ומוך ישנים שהם מרפאים, ואזיל לשיטתיה דס"ל דדבר שאינו מרפא אף על גב דמגין על האדם

"לכרוך חוט על המכה"

משנ"ב (עז): וה"ה אם ירצה לכרוך אותם על המוך וספוג ורטיה ג"כ אסור, שדווקא באגד שכורך על הרטיה יכול לילך בו שהוא אגד של סמרטוטין דדרך להשליכו כשמתירו וע"כ אינו חשיב ובטיל לגבי הרטיה, אבל בחוט או משיחה דחשיבי ואינו בטיל לגבי המוך והוי משוי'.
 כ' בביאור הגר"א – שלדעת הרמב"ם אינו אסור בחוט ומשיחה כ"א כשכורכו על המוך וספוג לצאת בו (דמשום דחשיבי לא בטלי) אבל על המכה ממש אפילו היה כרוך חוט ומשיחה מותר לצאת בו דאף דאינו מרפא מ"מ הרי מועיל שלא יסרט המכה.⁸⁷

מצער, הוי משאוי ואסור. ולהטור ע"כ מיירי שנתנו כבר מבע"י ולא נפל דאם לא כן אסור להחזיר בשבת משום רפואה.
 אבל דעת הרמב"ם – דאף בדבר שאינו מרפא אלא שמועיל כדי שלא יסרט המכה ג"כ מותר לצאת בו, ומירי אף במוך וספוג חדשים שאינם מרפאים אלא שמועיל כדי שלא יסרט המכה, ולכן גם מותר להחזיר אותם לכתחילה בשבת.

"באספלנית"

משנ"ב (עה): מטלית של בגד שמושחין אותו במשיחה ומשימין אותו על המכה. לא יחזירנה – דהוי כמו נתינה לכתחילה דאסרו רבנן לעשות רפואה בשבת.

סעיף כג: לצאת בדברים הארוגים בבגדים

סעיף כג: א' הבנים יוצאים בזגין (פי' כמין פעמונים קטנים) הארוגים להם בכסותם, אבל אם אינם ארוגים, לא. [שבת סו.].

ב' הגה: ולא מהני הא דמחוצר לכסות רק בדבר שדרכו להיות מחוצר סם. אבל אם חיבר סם דבר שאין דרכו ככך, אסור [הגמ"י וב"י בשם תשובת רשב"א ומרדכי].

ג' ואלותן עיגולים ירוקים (כעין מה שקוראים 'הטלאי הצהוב') שגזרה המלכות שכל יהודי ישא א' מהן בכסותו, מותר לצאת בהן אפילו אינו תפור בכסותו רק מחוצר סם קלת [א"י].

ד' וכן מותר לצאת במטפחת שמקנחין בו האף, שקורין פלולי"ט, אם מחוצר לכסות. והא דמותר לצאת בזגין הארוגין דווקא שאין בהם ענדל ואין משמיעין קול [הגהות אלפסי].

"אינם ארוגים לא"

א.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)⁸⁷ מותר לצאת בו לרה"ר.⁸⁷ ילקוט יוסף: תחבושת על הפצע או גבס

אר"ח – ש"א

לצאת בו כל ימי השבוע, ולא חיישינן דילמא יתבייש ושקיל ליה ואתי לאתויי, שאימת מלכות עליו (או"ז).

ד. "מטפחת... מחובר לכסות"

שה"ג בשם סמ"ג: טעמו, שכל שמחובר לכסות הוא ככסות, אף שאינה מלבוש ולא תכשיט כיון שאינה חשובה בטלה לגבי הכסות. כ"כ הב"ח והט"ו.

ומשנ"ב (פד) – כ' טעמו, לא חשיב כמשוי דרך היה בזמניהם לתפור כן להכסות, הלכך בטל הוא לגבי בגד ולפ"ז בזמנינו שאין דרך להיות המטפחת תפורה בבגד לא בטיל ואסור. ויש שכתבו (שה"ג לעיל) לפי שהוא דבר שאינו חשוב בטל הוא לגבי הכסות כשתפור בו.

מ"א (לד): ודווקא שתפורה בב' תכיפות אבל קשירה אינה מועיל. והגר"א כ' – בעינן שיהיה מבע"י תפור היטב להכסות. שה"צ (קא): ולכאורה משמע דחולק על המגן אברהם, או אפשר דגם ב' תכיפות הוא בכלל זה.

"ואין משמיעים קול"

מ"א (לה): צ"ע דהא קי"ל (של"ח) דלא אסר אלא קול של שיר בלבד? וי"ל דמיירי דווקא בתינוק דקבעי ליה לקול של שיר.⁸⁸

ילקוט יוסף: כל דבר שהוא דרך מלבוש מותר לצאת בו, כגון: כפתורים שבשרוולי החליפה, וכן כובע המחובר למעיל ע"י כפתורים.

משנ"ב (פ): ואפילו הם קשורים לכסות (מ"א), וכ"ש בזוג שבצוארו דאסור לצאת דחיישינן דילמא מיפסק מהכסות או מצווארו ואתי לאתויי, וכ"ש אם הם של זהב דחיישינן דילמא מחייכי עליה להחזיקו כיוהרא דאינו עשוי אלא לעשירים ואתי ליטלן ולא תויי ביד (רש"י).

מ"א (לב): אף שבקטנים אפי' בידיים אין איסור, גזרינן שמא יצחקו עליו וישמע אביו ויביאם בידו.

ב. "שדרכו להיות מחובר"

משנ"ב (פא): דהיינו כגון זוג שהדרך היה בזמניהם להיות בכל הבגדים לנוי לכך שרי באריג, שלא גזרו אטו אינו אריג כיון שהוא נוי לבגד לא הטריחו חז"ל להפסיד אותו ולהתגנות (מ"א).

"שאין דרכו בכך"

משנ"ב (פב): היינו דגזרו מחובר אטו אינו מחובר. וסיים במרדכי – דאפשר דבכלל משוי וחיוב חטאת, דאינו בטל לגבי הבגד כיון שאין דרכו בכך. וכ"מ מת' הרשב"א שכל דבר שאין צורך להבגד ואין תשמיש להבגד אינו בטל לגבי הבגד והרי הוא כאלו מוציאן לבדו בלא הבגד וחייב (ט"ז).

ג. "מותר ללכת כהן"

משנ"ב (פג): דחשיב מלבוש כיון שדרך

⁸⁸ הרב יעקב יוסף זצ"ל: כל חפץ, קישוט או סמל שדרך לחברו לבגד תמיד מותר לצאת בו, כגון דרגות, כנפי צניחה וכיו"ב. וכן מותר לצאת במטפחת קישוט ששמים בכיס החליפה.

סעיף כד: לצאת בעשבי מרפא

סעיף כד: יוצאים במיני עשבים שקושרים אותם בקשרים ותולין אותם לרפואה [שבת סו:].

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)
 "שקושרים אותם בקשרים"
 משנ"ב (פו): דהוא בכלל קמיע מומחה
 (הגר"א) כדאיתא לקמן (בסכ"ה – דאחד קמיע של כתב ואחד קמיע של עיקרין), ותכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו (רש"י).

סעיף כה: אתמחי גברא אתמחי קמיע

סעיף כה חלק 1: אִין יוצאין בקמיע שאינו מומחה. ואם הוא מומחה יוצאין בו. לא שנא אתמחי גברא ולא קמיע כגון שכתב לחש אחד בשלש אגרות ורפאו שלשתם שלשה בני אדם שאיתמחי גברא לאותו לחש בכל פעם שיכתבנו (אפילו לאדם אחר – משנ"ב) אבל לא לשאר לחשים, וגם אין הקמיע מומחה אם יכתבנו אחר.

2. לא שנא אתמחי קמיע ולא גברא כגון שכתב לחש אחד באגרת אחת וריפא בו ג' פעמים (אפילו רק לאדם אחד) שאותה אגרת מומחה לכל אדם.

3. יוכ"ש אי איתמחי גברא וקמיע כגון שכתב לחש אחד בג' אגרות וכל אחת הועילה לג' אנשים או לאדם אחד שלשה פעמים (כדי שיהיה גם איתמחי קמיע – משנ"ב), איתמחי גברא ללחש זה בכל אגרת שיכתבנו ואתמחו אגרות הללו לכל אדם.

4. הגה: ודווקא קצאו ב' המחלות ביחד, אבל אם איתמחי גברא תחילה ואח"כ עשה קמיע וריפא ג"פ לא תלינן בהמחלת הקמיע רק בהמחלת הגברא שכתב אתחזק [הג"א וכן משמע מתוס' מהביאור שכתב ב"י].

5. אבל אם כתב ג' קמיעים לאדם אחד (היינו שלש אגרות אף שהם לחש אחד – משנ"ב) ורפאו ג' פעמים, לא איתמחי לא גברא ולא קמיע [הכל שבת ס, סא. עיין שלחן שמואל בהלכות שבת המורחב ביאור הסוגיות והשיטות]...

אר"ח – ש"א

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לא שנא אתמי גברא"

מבאר משנ"ב (פט): אתמחי גברא או קמיעא:

דאיתמחי גברא – לא נקרא אלא ע"י שריפא ג' בני אדם מחולי אחת בשלש איגרות, שהיה כתוב בכולן לחש אחד, ואפילו לכל אחד רק פ"א, ואז נעשה גברא זה מומחה אף לשאר אנשים שיש להם חולי זה אם יכתוב לחש זה, דהלא נתחזק בשלשה בני אדם שהוא מומחה לרפאות בלחש זה (אבל לשאר לחשים לא נעשה מומחה לעולם דלא איתמחי רק על לחש זה שכבר נתברר המחאתו).

ומומחה קמיע – כגון שכתב לחש אחד באגרת אחת וריפא באותה אגרת ג"פ, שע"ז נעשה אגרת זו מומחה שכל אדם מחולי זה שישא האגרת הזה יתרפא, ודווקא אותה אגרת בעצמה אבל אם יהיה כתוב הלחש הזה גופא באגרת אחרת לא מהני דלא איתחזק הלחש הזה כ"א באגרת הזו.

ואפילו אם יכתוב אותו גברא בעצמו שכתב האגרת הראשון ג"כ לא מהני דהלא לא איתמחי גברא בשלש אגרות.

ב. "לכל אדם"

משנ"ב (צג): פי' שכל אדם שיש לו אותה החולי, אף שלא רפואה אלא לאדם אחד שהרי נתחזקה בהמחאתה ג' פעמים. אבל אם יכתוב לחש זה באגרת אחרת אסורה אפילו אם אגרת הראשונה רפואה שלשה

בני אדם דלא נתחזקה רק אותה האגרת אבל גברא לא איתמחי לאגרת אחרת.

ג. "הועילה לג' אנשים"

משנ"ב (צד): דאי לא הועילה כל אחת רק לאדם אחד לא הוי אלא איתמחי גברא ולא הקמיע, אבל כיון שהועילה כל אגרת פעם אחת לג' אנשים גם האגרת נתמחאה.

ד. "לא גברא"

מ"א (לט): דאמרינן מזלא דחולה גרם, וא"כ אף הוא עצמו אסור לצאת בו. משנ"ב (ק): ולא קמיע – דקמיע לא איתמחי רק כשאגרת אחת רפאה ג' פעמים.

ה. "שתי המחלות ביחד"

משנ"ב (צו): כגון שכתב אגרת וריפא לראובן ג' פעמים ועוד אגרת לשמעון ג' פעמים ועוד אגרת וריפא לשמעון עוד ב' פעמים, (עדיין לא איתמחי גברא לפי שלא ריפא ג' אנשים וגם לא אתמחי קמיע) ואח"כ ריפא באותה אגרת השלישית גם ללוי ונמצא שבאו שתי המחלות ביחד (מ"א).

"לא תלינן בהמחאת הקמיע"

מ"א (לח): ונפק"מ שאם הפסיד הרופא המחאתו, כגון שכ' ג' אגרות ולא הועילו אז גם הקמיע אסורה. מה שאין כן כשבאו שנים ביחד או שבא המחאת קמיע תחילה אז אף על פי שהפסיד הרופא המחאתו, המחאת הקמיע במקומה עומדת. כ"כ משנ"ב.

סעיף כה²: קמיע של עיקרים

סעיף כה חלק 2: ומותר לצאת בקמיע מומחה ל"ש הוא של כתב או של עיקרים (שרשי סימנין), בין בחולה שיש בו סכנה בין בחולה שאין בו סכנה. ולא שנכפה כבר ותולוהו לרפואה, אלא אפילו לא אחזו החולי אלא שהוא ממשפחת נכפין ותולוהו שלא יאחזנו, שרי.

וקושרו ומתירו ברשות הרבים, ובלבד שלא יקשרנו בשיר או בטבעת ויצא בו לרשות הרבים, שאז יאמרו שיוצא בו לשם תכשיט וזה אסור, דלאו תכשיט הוא [שבת סא.].

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"של כתב"

שאם לא כן חיישינן דילמא יצטרך לפנות ויסירם מעליו ואתי לאתויינהו ד"א, ואם הוא חולה שיש בו סכנה שאין צריך להסירם, בכל גווני מותר לצאת (ד"מ). כ"כ משנ"ב.

מ"א (מא): ואם הוא מכתבי הקודש אסור לצאת בה לרה"ר אלא אם כן מחופה בעור,

סעיף כו: נאמנות הרופא לומר שהוא מומחה

סעיף כו: נאמן לומר הרופא על עצמו שהוא מומחה [ירושלמי, כ"פ הרא"ש הר"ן והמרדכי].

משנ"ב (קג): שהוא מומחה – וה"ה שנאמן על הקמיע לומר שהיא מומחית דלא חשדינן ליה שיכוין להכשיל.

סעיף כז: רפאות סגוליות

סעיף כז: א"יוצאין בביצת החרגול ובשן של שועל ובמסמר הצלוב בין בחול בין בשבת, ואין בו משום דרכי האמורי.
^בוכן בכל דבר שהוא משום רפואה. אבל אם עושה מעשה ואין ניכר בו שהוא משום רפואה, אסור משום דרכי האמורי [שבת סז.].

^גאבל כל לחש, מותר. ולא אסרו אלא באותם שבדקן ואינם מועילים [הר"ן].

ד'ויש מי שחשש בכל קמיע שאינו מומחה משום דרכי האמורי (ואף בחול אסור).
[ר' יונה]

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

אנו יודעין שמרפאין אפ"ה מותר בחול,
דכיון דידעיןן שיש לחשים שמרפאים
אמרינן שמא גם בזה ירפא. ואין איסור
אלא באותן שידענו שאינן מועילים
(מהר"ן). כ"כ משנ"ב.

ג. "כל לחש מותר"

לבוש: ואפילו אם עדיין לא אתמחי ואין

סעיף כז: לצאת במטבע על המכה

סעיף כז: מי שיש לו מכה בפיסת רגלו וקושר עליה מטבע להגין שלא
ינגף ברגלו, וגם הוא מרפא, מותר לצאת בו [שבת סה.].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

מותר. כ"כ בתו"ש בשם מהרש"ק, והגר"א
בדעת הרמב"ם.
כ"כ משנ"ב (קח) – על כן אם חתך אצבעו
בשבת, כורך חתיכת בגד (ועדיף סמרטוט)
עליה שלא ישרט. תו"ש – מיהו בכל גווני
צריך לרחוץ מקודם הדם שבאצבעו כדי
שלא יצטבע עי"ז.

מ"א (מא): משמע דאם אינו מרפא אלא
שעושה כדי שלא ינגף אסור.
ובא"ר – הביא בשם כמה פוסקים (רי"ו,
שלטי גבורים ומהרי"ל) – דאפילו אם אינו
מרפא אלא שעושה כדי להגין מצער גם

סעיף כט: לצאת בטלית מקופלת

סעיף כט: א'היוצא בטלית מקופלת על כתפיו, דהיינו שלאחר שנתנה
על ראשו מגביה שוליה על כתפיו – חייב חטאת (דאין זה דרך מלבוש וה"ל משוי –
ט"ז ומשנ"ב).

ב'אבל אם אינה מקופלת על כתפיו, אלא משולשלת ברחבה למטה מכתפיו,
שרי שמאחר שהוא מתעטף בטליתו ומתכסה בה כתפו וגופו אף על פי שמתקצר
קצת מלמטה, מותר.

ג'ועפ"ז מותר להתעטף בטליתו תחת הגלימא להביאו לבהכ"נ.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שבת (קמז): אמר רבי יוחנן היוצא בטלית מקופלת מונחת לו על כתפו בשבת חייב חטאת.

ופרש"י: בטלית מקופלת – לאחר שנתנה על ראשו הגביה שיפוליה על כתפיו חייב חטאת שאין זה דרך מלבוש.

ב"י: מיהו כל שאינם מקופלים על כתפם אלא משולשלים ברחבם למטה מכתפיהם שרי.

כ' שבלי הלקט בשם ר"ת: היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתפו – פירוש שלאחר שנתנה על ראשו הגביה שוליה על כתפו אבל להתעטף בטליתו אף על פי שמתקצר קצת מלמטה ומתכסה בו כתפו וגופו מותר, וגאון אחר כתב – שאסור לקפל אדם טליתו על ראשו ועל כתפיו

בשבת בין מפני החמה בין מפני הגשמים. אבל לפר"ח – משמע שאינו אסור אלא כשמסירה כולה מעליו ומקפלה ונושאה על כתפו.

י"כ' הרוקח: מותר להתעטף בטליתו תחת המקטורן ולהביאו לבית הכנסת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "דהיינו שלאחר"

משנ"ב (קי): וכ"ש כשהסירה לגמרי מעל עצמו וקיפלה ונתנה על כתפו דחייב.

ב. "למטה מכתפיו"

א"ר: היינו אפילו אם אינו מכסה בה רוב גופו כ"כ הלבוש. והט"ז – מחמיר שיהא מכסה בה רוב גופו, כ"כ הגר"ז.⁸⁹

סעיף ל: טלית סביב הצוואר

סעיף ל: מותר לצאת ברשות הרבים בטלית סביב הצוואר [רשב"א בת'].

ב' הגה: אף על פי שמניח לזימן על כתפו של שמאל, דדרך ללבוש כד ולא הוי אלא להתנאות ופרי [ב"י].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בטלית סביב הצוואר"

משנ"ב (קטו): ואין זה סותר לסעיף הקודם, דמיירי במדינות שנהגו לצאת כן בחול בבתייהם, דדרך מלבוש הוא להם,

שלילה לאו זמן ציצית. כ"כ הרב יעקב יוסף זצ"ל – שהרי מ"מ דרך מלבוש הוא.

⁸⁹ יחזה דעת (ה, ב-יא): מותר לצאת בשבת לרה"ר בט"ק שאין בו שיעור, וכן בבגד שחיובו רק מדרבנן. וכן מותר לצאת בליל שבת, אף

העליון היה מקובץ ומונח סביב הצואר אבל שוליה התחתון שמאחוריה היה משולשל למטה (כמ"ש התוס'), ולזה סיים הרמ"א דאע"פ שמניח צד ימין על כתפו של שמאל ג"כ שרי משום דדרך ללבשו כך והוא להתנאות. כ"כ עו"ש והגר"ז שהגה זו מקומה כאן.

והוא כעין סודר (צעיף) שהתיר השו"ע לקמן בסל"ד (מ"א ותו"ש).

ב. "כל ימין על כתפו של שמאל"

משנ"ב(קטו): מקומה של הגה זו שיין לסוף סכ"ט, כ"כ באר הגולה. אבל ביאור הגר"א כ' – שמ"ש בשו"ע בטלית שסביב הצואר היינו ששני צדי

סעיף לא: קיפול הטלית על גופו

סעיף לא: א. היוצא מעוטף בטליתו וקיפלה מכאן ומכאן בידו או על כתפו: אם נתכוין לקבץ כנפיו כדי שלא יקרעו או כדי שלא יתלכלכו – אסור. ואם קבצם להתנאות בה כמנהג אנשי המקום במלבושן – מותר.

ב. וה"מ בטליתות שלהם שהיו יריעה אחת מרובעת (כמו טלית מצווה שלנו), אבל מלבושים דידן כשהוא לבוש בהם ומוציא ידיו מתוכה מותר לתפוס קצתם בידו ולהגביה כדי שלא יתלכלכו שוליו בטיט או כדי שלא יעכבוהו ללכת.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבת (קמז.): אמר רבי אלעי: אסור לעשות מרזב בשבת. מאי מרזב? אמר רבי זירא: כיסי בבלייתא. אמר רב פפא: נקוט האי כללא בידך: כל אדעתא דלכנופי – אסור, כל דלהתנאות – שרי.

מרזב

פרש"י: מרזב – מסלקין בגדיהם מן הארץ כשהן ארוכין, וכופלין אותו כלפי מעלה, ומחזיקין אותו על ידי חוטין, והיינו כמין כיס וכמו מרזב. אסור – משום תקוני מנא. לכנופי – שיהא מתקון תמיד להעמיד קיפולו לעולם. להתנאות – לפי שעה.

✓ אבל התוס' והרא"ש כ' – לא משום תקוני מנא, אלא איסור הוצאה, לפי שאינו דרך מלבוש והוי משוי. כ"כ רי"ו לפי הרמב"ם. ופרשו התוס' – מרזב, כמו טלית של ד' כנפות ולוקח שני צידי רוחב טליתו של צד ימינו ונותן על כתף השמאלית ואינו פושטו על כתף אלא מקופל ומונח על כתפו, והיינו כיסי בבלייתא שיש בהם כיסים הרבה.

אדעתא דלהתנאות שפיר – היינו כשאין צידי טליתו מקובצין אלא צד אחד מונחת על כתפו אצל צוארו וצד האחר נופל על שכמו עד הזרוע ואין בו שום כיסוי. כ"פ הערוך והרא"ש ורי"ו.

✓ והרמב"ם – המתעטף בטליתו וקיפלה מכאן ומכאן בידו או על כתפו אם נתכוון לקבץ כנפיו כדי שלא יקרעו או כדי שלא יתלכלכו אסור, ואם קבצן להתנאות בהם כמנהג אנשי המקום במלבושן מותר היוצא בטלית מקופלת ומונחת על כתפו חייב.

ב. כ' הב"י: משמע שמלבושין שלנו מותר לתפוס קצתן בידו ולהגביהן כדי שלא יתלכלכו, ודווקא בטליתות שלהם שהיו יריעה אחת מרובעת כעין טליתות של מצווה, א"נ במלבושים דידן אם אינו לובשן כדרך להוציא ידיו מתוכן אלא מתעטף בהם ומקפלן ומניחן על כתפו. אבל מלבושין דידן שמוציא ידיו מתוכם אפילו מגביה שוליו לעולם דרך מלבוש הווי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "נתכוין לקבץ כנפיו"

משנ"ב (קטו): היינו שנטל שני הקצוות שלפניו ולאחריו לצד ימין וכן של צד שמאל וקיפלן והגביהן על ידו או על כתפו (וגוף הטלית על כתפיו ואחורי גופו, כמו שמתעטפים התימנים). ולא דמי לסכ"ט דהתם כל שולי הטלית שלאחריו מקופלת ומונח על כתפו, מה שאין כן הכא דרק הקצוות מוקפלן ומונחין על כתפיו. ותלוי בכונתו אם להתנאות מותר.

ב. "ומוציא ידיו מתוכה"

מ"א (מד): משמע דכשאנו מוציא ידיו מתוכן כגון מענטלי"ק (שכמיה) של נשים או שול מאנטי"ל (שכמיה של בית הכנסת) של אשכנזים אסור להגביהם דלאו דרך מלבוש הוא. ומ"מ נראה דאין להחמיר אלא להגביה הרבה אבל לא מעט כדי שלא יתלכלך דעדיין דרך לבישה הוא. כ"כ משנ"ב.⁹⁰

סעיף לב: לצאת במעות הצרורים לו בסדינו

סעיף לב: א. היוצא במעות הצרורים לו בסדינו – חייב (דדרך הוצאה היא – משנ"ב). [שבת קמז]. ב. הגה: אבל צבית מותר אם כריך לו, ואפילו אינן כרורים רק שהם מנוקצים [מהרי"ל].

משנ"ב (קכ): צריך – להיות לבוש בסדין הזה (א"ר ופמ"ג לפי פירוש הט"ז). ותו"ש כ' – אם צריך לו היינו שירא

עירוב.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "מותר אם כריך לו"

⁹⁰ הרב יעקב יוסף זצ"ל: השם מעיל על כתפיו ולא הכניס ידיו בשרוולים אסור במקום שאין

א"ח – ש"א

משנ"ב (קכא): מנוקבים – שאין עליהם שם מוקצה לפי שראוי לתלותו בצוואר בתו לתכשיט.

להניחו שלא יבואו לגזלו, אבל משום צריכות הסדין בעלמא לא הותר לו לטלטל (וכ"ה לפי המ"א).

"רק שהם מנוקבים"

סעיף לג: לצאת במעות התפורים לו בבגדו

סעיף לג: אסור לצאת בשבת במעות או בכסף וזהב התפורים בבגדו [נ] מהר"ם].

בהגה: ויש מתירים במקום פסידא קירא קיגזלנו ממנו אם יניחם צבית וילך מהם [אגור ואיסור והיתר הארוך].

וכן נוהגין להקל אם צריך לצאת (כגון שירא שאם ישב בבית כל היום ירגישו בו שהוא שומר מעותיו ויבואו לגזלו – משנ"ב), אבל אם יוכל להיות יושב צבית ולא לצאת, לא ילא. במקום שא"ל לו ויוכל להניחם צבית, יש להחמיר (שלא ללבוש הבגד דחיישינן שמא יצא בו – משנ"ב).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אסור לצאת"

דרבנן משום דלאו דרך הוצאה היא (מ"א והט"ז). וכ"ש בזמן הזה דלהרבה פוסקים לית לן רה"ר דאורייתא הקילו במקום פסידא, דאדם בהול על ממונו ואם לא נתיר באופן זה יבוא לעבור על איסור תורה.

כהט"ז – דה"ה אם לא תפרן מבעוד יום יוכל להוציאן בשבת ע"י שינוי אחר שיהיה שלא כדרך הוצאה. כ"כ פמ"ג – ומ"מ לכתחילה טוב יותר לתפור בבגדו מבעוד יום. כ"כ משנ"ב.⁹¹

משנ"ב (קכב): אסור – דלא בטלי לגבי בגד כמו שאר דבר התפור בתוך הבגד משום דחשובים (ב"י). ומ"מ לית בהו חיובא כמו בצרורין למעלה אלא איסורא משום דלאו דרך הוצאה היא (תשובת מהר"ם).

ב. "במקום פסידא"

משנ"ב (קכג): היינו בתפורים בתוך בגדו מע"ש וטעמם דכיון דלית ביה אלא איסור

(של"ד-ב) שאסור להציל מעות מהדליקה אף בהפסד מרובה".

⁹¹ הרב יעקב יוסף זצ"ל: לפי מרן אף בהפסד ממון, ותפורים בבגדו אין להתיר. כ"פ בשו"ע

סעיף לד: לצאת בסודר המקופל על כתפיו

סעיף לד: יוצא אדם בסודר (כעין צעיף) המקופל על כתפיו אעפ"י שאין נימא כרוכה לו על אצבעו.

בואם אין הסודר חופה ראשו ורובו אסור לצאת בו אלא אם כן קשר שני ראשיו למטה מכתפיו זה עם זה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א שבת (קמז:): יוצאין בסודרין שעל כתפו, אף שאין נימא כרוכה על אצבעו שרי, סכניתא – צריך לקשר שני ראשיה למטה מהכתפיים. כ"פ הרמב"ם לאפוקי רי"ו בשם הר"ח.

סכניתא

הרמב"ם פי' – שהיא קצרה שאינה רחבה ומשום הכי אסור לצאת בה אלא אם כן קשר שני ראשיה למטה מכתפיים שנמצאת כמו אבנט ומותר לצאת בה. אבל רש"י פי' – סודר גדול שתלוי לו בין כתפיו וראשו עטוף בו וכו'.

בי: לפרש"י – צ' שיתכסה בה ראשו ורובו ואם לאו אסור משום דאינו דרך מלבוש, אלא אם כן קשר שני ראשיו למטה מכתפיו, כדאמרינן בסכניתא. ומיהו בסודר המקופל על כתפו שרי שדרך לבישתו בכך.

בשם (קמז:): אמר רבי יוחנן – האולירין מביאין בלרי (בגדי) נשים לבי בני (לבית המרחץ) ובלבד שיתכסה בה ראשו ורובו סכניתא, צריך לקשור שני ראשיה למטה מן הכתפיים.

ונראה שהרמב"ם מפרש ובלבד שיתכסה בה ראשו ורובו כלומר שתהיה רחבה כדי לכסות בה ראשו ורובו. שכ' "כל סודר שאינו חופה ראשו ורובו אסור" דס"ל שכל שהיא רחבה אף על פי שלא כסה ראשו ורובו שרי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "המקופל על כתפו"

משנ"ב (קכו:): אף על גב דבטלית אסור במקופל כמ"ש בסכ"ט, בסודר שרי דסודר דרך לבישתו כך בחול לקפלו על כתפיו (ב"י והמ"א), וכ"ז מייירי במקומות שדרך איזה אנשים לילך כן לפעמים (פמ"ג).

"אף על פי שאין נימא"

משנ"ב (קכח:): לאפוקי ממ"ד בגמ' דבעינן דווקא שיהא נימא יוצא מהסודר וכרוכה על אצבעו להחזיקו שלא יפול מכתפיו.

ב. "ואם אין הסודר"

משנ"ב (קכט:): והיינו שהוא קצר ואין בו שיעור כדי לחפות ראשו ורובו לכך צריך לקשור שני ראשיו למטה מכתפיו, דהוי כמו אבנט. אבל אם יש בהסודר שיעור כדי לחפות ראשו ורובו אז אף אם מקפלו

על כתפיו שרי, דמקרי מלבוש ודרך לבישתו בכך (ע"פ הרמב"ם).

סעיף לה: לצאת בלבדים

סעיף לה: לבדים הקשים אסור להביאם ברשות הרבים או בכרמלית

כשהוא מעוטף בהם. ואם אינם קשים הרבה, מותר [שם קמו:].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לבדים הקשים"

משנ"ב (קלא): אינם קשים הרבה מותר – להביאם דרך עיטוף אפילו ברה"ר ומשמע ברמב"ם דדווקא אם הם גם דקים כמו הבגדים.

משנ"ב (קל): שאין דרך מלבוש מלבדים הקשים והוי כמשוי ואסור. ומשמע ברמב"ם דאפילו אם הם דקין אסור כיון שהוא קשה.

סעיף לו: לצאת בשני מלבושים זה ע"ג זה

סעיף לו: א. מותר לצאת בשבת בשני מלבושים זה ע"ג זה:

בין לצרכו בין לצורך חבירו, בין שהם שני חלוקים בין שהם שני סרבלים (פי' סרבל כסות העליון).

ב. בין שהם שתי חגורות זו ע"ג זו, ואפי' אין מלבוש מפסיק ביניהם.

ג. הגה: ויש אוסרים שתי חגורות זה על זה, אלא אם כן מלבוש מפסיק ביניהם [א"ז ותוספות ומרדכי], וכן ראוי לנהוג.

ד. ומותר ללבוש שני כובעים זה על זה [א"ז], וכן שני אנפילאות [אגור].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ' הטור: מותר לצאת בשני מלבושים זה על זה:

- רוקח: מותר להוציא מלבוש לצורך חבירו אם ילבשנו על כל מלבושיו אבל בשני חגורות אסור. כ"כ הכל בו.
- הטור (ס"ה): אסור לצאת בשני חלוקים

זה על זה. ב"י – טעמו, ששני חלוקים אין בהנאה בהם, ואין דרך ללבושן והוי משוי, וכמ"ש התוס' לגבי שני חגורות זו על זו.

אבל התוס' – גבי סכינתא פירש שהוא דק מאוד ואינו נראה למלבוש, ועם כל זאת כשקושר מותר.

✓ הרי התירו כשקושר אף שהוא דק ואין

אר"ח – ש"ז

אבל הא"ר והתו"ש – חולקין ומתירים.
כ' בספר חסידים: אל ידור אדם בעיר
שיום השוק הוא בשבת כי אי אפשר שלא
יחטא ואם השוק אינו בשכונתו שרי. כ"כ
משנ"ב.

"מי ששכר"

ב.

משנ"ב (טז): ואף שקצץ לו שכר עבור
זה ולא ייחד לו שיוליכנו בשבת, והגוי
ע"ד עצמו לוקח בשבת, אפ"ה אסור כיון
שלוקח מבית ישראל בשבת (וכדלעיל בסימן
רנ"ב-א). וכאן שהסחורה היא של ישראל
אפילו ייחד לו מקום והניח שם הסחורה
לא מהני (מ"א).

"מבית ישראל בשבת"

מ"א (ה): אבל אם לקחה קודם שבת אף
על פי שמפליג בשבת מחוץ לתחום שרי,
פמ"ג – כיון שקצץ לו שכר ואדעתא
דנפשיה קעביד. כ"כ משנ"ב.

מ"א (ו): עונשין – לפי עשרו בממון או
במלקות אם אין לו ממון. ואם טעה וסבר
שמותר אין עונשין אותו ונאמן לומר שוגג
הייתי. כ"כ משנ"ב.

יאמר לו לכבס בשבת. ובט"ק שיודעים שהוא
של ישראל (אך לא יודעים איזה ישראל) יש
מחלוקת ויש להתיר.
למסור לגוי רכב ע"ש ע"מ לקבלו במ"ש –
מותר, בתנאי שקצב הסכום, ואין על הרכב
שם הבעלים. וכ"ז כשאין מוסך של ישראל,
שאם לא כן אסור לתקן אצל הגוי.
מ"מ האשכנזים מחמירים בכל זה כהמ"א והט"ז.

עבור זה דאז עושה אדעתיה דנפשיה,
דבלא"ה אסור כמבואר סימן רמ"ה-ה
(מ"א). וכ' בביה"ל – שאם היה אפשר לו
לקנות ולמכור מבעוד יום מותר אפילו
בלא קצץ.

"ובלבד שלא יאמר"

ט"ז: ואם יום השוק שם בשבת ובאותו
מקום אינו מצוי לקנות כ"א ביומא דשוקא
כמו שרגיל בעיירות קטנות, הו"ל כמזכיר
לו יום השבת בפירוש ואסור (כ"כ מ"א
עו"ש). א"ר – ואפילו בתחילת השבוע
אסור. ובמקום שמצוי קצת גם בשאר ימים
אין איסור אלא אם כן מזכיר בפירוש יום
השבת.

וכ' הט"ז – וכן אם אמר לו הישראל ראה
שאני צריך לילך לדרכי במו"ש הוי ג"כ
כמזכיר יום השבת בפירוש שאסור. כ"כ
משנ"ב.¹²⁵

האם מותר להנות כשמתירים:

הט"ז – ומה שהתירו (כשלא זכר לו שיקנה
בשבת) מ"מ לא יהנה הישראל ממנו באותה
שבת דעכ"פ עשה בשביל ישראל דאף
שקוצץ לו שכר.

¹²⁵ הרב יעקב יוסף זצ"ל: ודעת מרן שאף כנה"ג
מותר, שהרי כ' "ובלבד שלא יאמר לו: קנה
בשבת", וכל שלא א"ל בפירוש מותר. ולהלכה
יש להקל כמרן בצירוף שיטת הרשב"א שאם
א"ל בחול שרי. כ"פ ר' אברהם הכהן ושול"ת
רב פעלים.

ולכן מותר למסור לגוי כביסה בע"ש ע"מ
לקבלה במ"ש (כשהדבר קצוב), ובלבד שלא

סעיף ה: שבות דשבות במקום מצווה

סעיף ה: א. דבר שאינו מלאכה, ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה צריך לדבר צורך הרבה, או מפני מצווה. כיצד: אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצווה, או להביא מים דרך חצר שלא עירבו, לרחוץ בו המצטער.

ב. ויש – אוסרין. הגה: ולקמן סי' תקפ"ו פסק להחיות.

ג. וע"ל סי' רע"ו דיך מקילין אפילו במלאכה לאורייתא, וע"פ ס"כ.

אמירה לגוי באיסור דרבנן

• א. הרמב"ם כ' – אמירה לגוי מותרת בשבות דרבנן בדבר שיש בו צורך מצווה (דהוי שבות איסור דרבנן, דשבות אמירה לגוי, במקום מצווה דשרי), כגון שאומרים לו לעלות באילן להביא שופר לתקוע בו תקיעה של מצווה, או שיש בו קצת צורך חולי (להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרחוץ בו התינוק או המצטער).

• ב. אבל התוס' כ' – אסור לומר לו להביא שום דבר אפי' דרך כרמלית, אפי' ספר ללמוד בו שיש בו מצווה שלא התירו אמירה לגוי אלא לצורך מילה שהיא גופה דוחה השבת.

• ג. בה"ג והעיטור – אף באיסור דאורייתא מותר לומר לגוי במקום מצווה (פ' אפי' שבות אחד במקום מצווה שרי). (כ"פ הרמ"א רע"ב: י"א דמותר לומר לגוי להדליק לו נר לסעודת שבת משום דסבירא ליה דמותר אמירה לגוי אפי' במלאכה גמורה במקום מצווה).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אלא משום שבות"

משנ"ב (יט): אבל דבר שאיסורו מהתורה אסור ע"י גוי אפילו לדבר מצווה (כדלקמן בסימן של"א-ו), ח"א – וע"כ אסור לומר לגוי להדליק נר כדי ללמוד ולהתפלל.

"מקצת חולי"

מ"א (ז): דאילו בחולי ממש הכולל כל הגוף או שיש בו סכנת אבר אפילו ישראל עושה שבות (לחד דעה כבסימן שכ"ח-ז). כ"כ משנ"ב.

ודע שאין מדמין דבר לדבר בענין השבותין, ואין לך בם להחיות אלא מה שאמרו חכמים. שהרי לגבי מילה לא התירו שבות דאמירה לגוי במקום מלאכה דאורייתא (של"א-ו), וגבי קונה בית בא"י מותר אפי' בשבות אחד (שו"א).

"צורך הרבה"

משנ"ב (כב): במ"א שמסיק שדווקא

במקום הפסד גדול, אבל בלא"ה אין להקל כלל.

ובא"ר – מפקפק אפילו באופן זה (ו"צורך הרבה", אפשר דווקא בדבר שהוא צער הגוף, כמו שמסיים לרחוץ בו המצטער – שה"צ סק"ד).¹²⁶

ב. "ויש אוסרין"

מ"א (ח): דס"ל במילה דשרי שבות דשבות שאני שהיא עצמה דוחה שבת. כ"כ משנ"ב.

סעיף ו: לחשב חשבונות

סעיף ו: אסור לחשוב חשבונות אפילו אם עברו, כגון: כך וכך הוצאתי על דבר פלוני. ודווקא שעדיין שכר הפועלים אצלו, אבל אם פרעם כבר, מותר (דחשבונות שא"צ מותר לחשבן בשבת – משנ"ב), [שבת קנ:].

כיון דמתחילה לא ידע יש בו איסורא. אבל אם גם מתחילה היה יודע שאין מגיע להם ממנו כלום הוי חשבונות של מה בכך ושרי. ואם החשבונות האלו יש בהן צורך לחבירו וחושב החשבונות האלו לצרכו אסור. כ"כ משנ"ב.

"מותר"

משנ"ב (כו): כ' הרמב"ם חשבונות שאין בהם צורך מותר לחשבן, כיצד: כמה סאין

ילקוט יוסף: מותר לומר לגוי לעשות מלאכה כשאינו מתכוון, ולכן מותר לומר לגוי לפתוח המקרר אף שתדלק הנורה (שהרי הגוי לא מתכוון להדליק הנורה).

¹²⁷ הרב יעקב יוסף: שבות אחד במקום מצווה דרבים שרי, כגון להדליק את האור לצורך לימוד תורה של רבים. וכן מותר בשבות אחד במצוות ישוב ארץ ישראל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ודווקא שעדיין"

משנ"ב (כה): דהא בעי למידע כמה צריך ליתן להם והו"ל חשבונות שצריכין ואסור, מטעם ודבר דבר.

"שכר הפועלים אצלו"

ט"ז: ואפילו אם אחר כך נתברר לו ע"פ חשבונו שאין מגיע להם ממנו כלום, מ"מ

¹²⁶ הרב יעקב יוסף זצ"ל: שבות דשבות במקום מצווה, כגון: לומר לגוי להדליק ביו"ט (איסור דרבנן) לצורך מצווה. וכן מותר לגוי לעשות מלאכה לצורך חולה שאין בו סכנה. וכן שבות דשבות ע"י ישראל גם יש להתיר.

כשיש הפסד מרובה יש להתיר אפי' שבות אחד ע"י שירמוז לגוי. וגוי שאומר לגוי הוי רק שבות אחד.

תבואה היה לנו בשנה פלונית, כמה דינרין שאין בהן צורך כלל. ופי' המגיד משנה – הוצאנו בחתונת בננו, כך וכך חיילותיו רמז הרב שיש למנוע מזה מצד שיחה של מלך, וכיוצא באלו שהן שיחה בטלה בטלה, ואפילו בחול אינו יפה כ"כ לת"ח.

סעיף ז: האם תוכל לבוא אלי לערב

סעיף ז: א. מותר לומר לחבירו: הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי לערב, אף על פי שמתוך כך מבין שצריך לו לערב לשוכרו [שבת קנ.], ב. אבל לא יאמר לו: היה נכון עמי לערב [רמב"ם].

הרהור, ולכן גם בגוי מותר. כ"כ מ"א, א"ר, תו"ש ועוד.

"אף שמתוך כך מבין"

כ' הרדב"ז: רמיזה מותר רק במלאכה למחר, אבל למלאכה בשבת אין חילוק בין אמירה לרמיזה שאסור. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "מותר לומר לחבירו"

ב"י: כיון שלא מפרש בהדיא מותר (דהוי הרהור).

כ' הג"א – אבל לגוי אסור לומר, לפי שרוצה לדעת באיזה מלאכה מדובר.

והתוס' – דחו זה, לפי שטעם ההיתר דהוי

סעיף זז: דבר שאסור לעשותו היום אסור לומר שיעשה מחר

סעיף זז: א. יכול לומר לחבירו: לכרך פלוני אני הולך למחר, וכן מותר לומר לו: לך עמי לכרך פלוני למחר, כיון שהיום יכול לילך ע"י בורגנין. וכן כל כיוצא בזה שיש בו צד היתר לעשותו היום, יכול לומר לחבירו שיעשנו למחר, ובלבד שלא יזכיר לו שכירות [רש"י והטור].

ב. אבל בדבר שאין בו צד היתר לעשותו היום, אפילו אם אין בו אלא איסור דרבנן, כגון: שיש לו חוץ לתחום פירות מוקצים (אף תוך התחום אסור, כיון דא"א להביאם משום איסור מוקצה – מ"א), כיון שאי אפשר לו להביאם היום – אסור לומר לחבירו שיביאם לו למחר. ג. וכן אסור לו להחשיך בסוף התחום כדי שימהר הלילה לילך שם להביאם (פי' להביא פירות המוקצים, אבל פירות שלא מוקצים מותר להחשיך – משנ"ב), [שם משנה]. הגה: וכן לא יאמר: אעסקה דבר פלוני למחר [הרא"ש].

ד. אבל יכול להחשיך בסוף התחום כדי למהר לילך שם לשמרם, שאפילו היום היה יכול לשמרם אם הם היו בתוך התחום, ואם לא כוון להחשיך אלא לשמרם, יכול אף להביאם.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. **שבת** (קנ:): אמר רב יהודה אמר שמואל מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר, שאם יש בורגנין הולך. פרש"י: בורגנין – מ 70 אמה ל 70 אמה. הילכך אפי' בשבת כיון שיש לו תקנה מותר לומר. אפי' במקום שאין שם היתר זה. כ"כ הפוסקים – אף שאין שם היתר זה.

כ. **התוס'** – ה"ה שיכול לומר לחבירו לך מחר לכרך פלוני. כ"כ הרא"ש, הר"ן, ה"ה בשם הרמב"ן והרשב"א.

ג. **שם**: תנן אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות. בשלמא לשכור פועלים בשבת לא מצי אגר, אלא להביא פירות לימא שאם יש שם מחיצות מביא? מיירי בפירות מחוברים.

✓ **וכתב הרא"ש**: כל דבר שיש בו צד היתר שיכול לעשותו בשבת יכול לומר אעשה זה למחר, ובלבד שלא יזכיר לו שכירות. ודבר שאין לו היתר לעשות היום אפילו אין בו אלא איסורא דרבנן אסור לומר אעשה דבר זה למחר או לומר לחבירו עשה לי.

ד. **שם** (קנ:): אבל מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו. ופירש רש"י: אבל מחשיך – להיות קרוב

לצאת לשמור פירותיו וזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו אם היה בתוך תחומו. ומביא פירות בידו – אף שצריך לתולשם, כיון שעיקר כוונתו בהחשכה היה בתחילה רק בשביל השמירה (משנ"ב).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"יכול לומר"**

משנ"ב (ל:): דבר שאסור לעשות בשבת אסור לומר שיעשה זאת למחר, וקאמר הכא דאף דבשבת אסור לילך מחוץ לתחום, אלא יאמר לכרך פלוני אני הולך למחר כיון דעל עצם הליכה אין איסור אלא שמחוסר בורגנין (ט"ז ומ"א). מיהו אסור לומר אני רוכב למחר או נוסע, כיון שרכיבה ונסיעה אסור בשבת (דהא אין מועיל בורגנין לזה).

"בורגנין"

ט"ז (ז:): פי' סוכות שומרים שכל א' מובלעת בתוך ע' אמה וד' טפחים של חבירתה, שע"ז יכול לילך כמה פרסאות.

"וכן כל כיו"ב"

משנ"ב (לב:): כגון שיאמר לחבירו שיביא לו למחר מחוץ לתחום פירות (תלושים שאינם מוקצה), אף דאי אפשר להביאם היום מטעם איסור תחומין מותר לומר כיון שיש בו צד היתר דאלו היה מחיצות היה יכול להביאם (גמ').

ביה"ל – ואם אמר לו סתם להביא לו פירות למחר שרי אף שידוע לכל שכוונתו על

דבר האסור לעשות בשבת אף כשמדבר בינו לבין עצמו מקרי דיבור חול ואסור.

ד. "שאפילו היום יכל לשומרם"

משנ"ב (לז): כיון שעצם השמירה הוי מלאכה המותרת, ומחשיך בשביל דבר המותר. וכ' הב"ח – ומה שהוא חוץ לתחום הלא היה יכול לילך ע"י בורגנין אם היה לו.

פירות המוקצים מ"מ כיון דדיבורו משמע נמי דבר המותר בשבת מקרי רק הרהור ושרי (תו"ש).

ג. "וכן לא יאמר"

משנ"ב (לו): הגה זו קאי על מה שכתב בתחילה דאסור לומר לחבירו שיביאם לו למחר, וקמ"ל של"ד כשמדבר ומתייעץ עם חבירו אסור, אבל לדבר בינו לבין עצמו שאין לו צורך בכך שרי, קמ"ל כיון דהוא

סעיף ט: להחשיך לתלוש פירות שבתוך התחום

סעיף ט: מותר להחשיך לתלוש פירות ועשבים מגנתו וחורבתו שבתוך התחום, ולא אסרו להחשיך אלא בסוף התחום משום דמינכרא מלתא [ב"ב בשם התוס', וכ"מ מהרמב"ן, הרשב"א והרמב"ם].

❖ ענפי הלכה (האחרונים) "לתלוש פירות"

מ"א (יג): אבל בתוך התחום לא מינכרא מילתא על מה הוא מחשיך, ולא דמי למש"כ סימן ש"ו ס"א דאסור לעיין בנכסיו כגון לילך בתוך שדהו וכדומה לזה לראות מה צריך לעשות למחר, ואפילו אם היא בתוך התחום אסור שם דהתם מינכרא מילתא בכל גוונא שהוא מחשב לעשות בה איזה פעולה. כ"כ משנ"ב.

משנ"ב (לט): מיירי שאינו עומד אצל הגינה דאם לא כן הרי ניכר מילתא ע"י עמידתו שרוצה לעשות בה איזה דבר במ"ש שאסור (כדלעיל בסימן ש"ו-א).

"אסור להחשיך... משום דמינכרא מילתא"

סעיף י: שמור לי פירות שבתחומך ואשמור פירותיך שבתחומי

סעיף י: מותר לומר לחבירו: שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור פירותיך שבתחומי [שבת קנא].

תו"ש: שמור לי – כיון אין שום צד איסור בשמירה, וכן מחוץ לתחום שרי כיון שיש היתר ע"י בורגנין. משנ"ב – היינו אפילו היום, וקמ"ל דלא נימא דהוי כמו ששוכרו.

סעיף י"א: לשון הלוואה או השאלה

סעיף י"א: א. השואל דבר מחבירו לא יאמר לו: 'הלויני', דמשמע לזמן מרובה ואיכא למיחש שמא יכתוב, אלא יאמר לו: 'השאלני' [קמ"ח. משנה וגמ'].^א

ב. ובלשון לע"ז שאין חילוק בין הלויני להשאלני, צריך שיאמר: 'תן לי' (ומותר ג"כ לסיים ואחזור ואתן לך – ט"ז).^ב

ג. הגה: וכסלוה בשבת ואינו רוצה להאמינו יניח משכון אכלו, אכל לא יאמר לו: הילך משכון, דהוי כעובדא דחול [ב"י בשם או"ח].^ג

ד. כסם שאין לוין בשבת, כך אין פורעין בשבת [אשיר"י].^ד

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. כ' הרב פרץ: ובלשון לעז הכל לשון אחד (ולא ביאר אם מותר אם אסור).^א
והר"ן בשם התוס' כ' – ולכן צריך שיאמר 'תן לי'. כ"כ סמ"ג.^ב

ג. שבת (קמח.): ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר השבת. כ' או"ח בשם הרשב"א – שמניחו אצלו סתם אבל לא יאמר לו הילך טליתו אצלך שזהו כמעשה חול.^א
כ"כ ד"מ בשם הכל בו – כשלוה בשבת ואינו רוצה להאמינו מותר לתת לו משכון.^ב

ד. כ' ד"מ (ה) בשם תשובות בר ששת – כשם שאין לוין בשבת כך אין פורעין.^א

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לזמן מרובה"

מ"א (יד): דסתם הלוואה ל' יום ויש לחוש

שלא יכתוב המלוה הלוואתו לזכרון (רש"י). אבל שאלה דזמנה לאלתר אין חשש שלא יכתוב. ובמקום שנוהגין שסתם הלוואה רשאי לתבוע לאלתר כמו שנוהגין במדינתנו רשאי לומר הלויני. כ"כ משנ"ב.^א
"ואיכא למיחש"

כ' פמ"ג בשם הרשב"א: לשון הלוואה לא מהני אפילו אם מתנה עמו שמלוהו רק לזמן מועט דלא פלוג רבנן. ואפילו אם לזה ספרים שהוא דבר מצווה ג"כ לא יאמר לשון הלוואה. כ"כ משנ"ב.^ב

ג. "יניח משכון אצלו"

משנ"ב (מה): ודווקא יין ושמן ודבר שהוא צורך שבת אבל דבר שאינו צורך שבת אסור להניח עליו משכון (מ"א).^א

ד. "כך אין פורעין"

משנ"ב (מו): היינו אפילו אם לווה ממנו כדי יין ושמן לזמן מרובה אסור לפרועם דגזרינן שמא ימחוק החוב (תו"ש). והתוס'

מ"א (טו): כ' הריב"ש – אסור לפדות הבן דלא יהא אלא פורע חובו שאסור. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – אף לא יתן לו משכון כפרעון, אלא לפני השבת. וכן אין נותנים מעות לכהן לפדות הבן.¹²⁸

כתבו דאם אומר בלשון חזרה ולא בלשון פריעה מותר דאית ליה הכירא (כ"פ ילקוט יוסף). וכ"ז דווקא בדבר שהוא מאכל וצורך שבת אבל בלא"ה אסור בכל לשון (אחרונים).

סעיף יב: לקרוא מתוך רשימת אורחים שזימן

סעיף יב: א. זימן אורחים והכין להם מיני מגדים וכתב בכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם – אסור לקרותו בשבת אפילו אם הוא כתוב ע"ג כותל גבוה הרבה, משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות (דלפילו לעיין בהם כלל קריאה אסור) [הרא"ש ור"ן וטור].

ב. אבל אם חקק בכותל חקיקה שוקעת – מותר, אבל בטבלא ופנקס אפילו אם הוא חקוק, אסור לקרותו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבת (קמח): מונה אדם את אורחיו ואת פרפראותיו מפיו אבל לא מן הכתב. גמ' (קמט.): מאי טעמא אבל לא מן הכתב? רב ביבי אמר – גזרה שמא ימחוק. אביי אמר – גזרה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. מאי בינייהו? איכא בינייהו – דכתב אכותל ומדלי: לשמא ימחוק – ליתא, ושמא יקרא – איתא. ופסק הרי"ף והרא"ש והרמב"ם – לית הלכתא כרב ביבי משום דפליג עליה רבא שאסור לקרוא לאור הנר אפילו גבוה שתי קומות.

ב. שם: מונה אדם את אורחיו ואת פרפראותיו... מכתב שעל גבי הכותל (שחקק בכותל) אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופנקס. וטעמו: דגודא בשטרא לא מיחלף אבל כתוב מיכתב אסור. כ"כ הרי"ף והרא"ש. וכ' רי"ו – דווקא שחקק בכותל כתיבה שוקעת דליכא למיחש שמא ימחוק אבל אם הוא בולט אסור דחיישינן שמא ימחוק. ופירש הר"ן: בדחייק מיחש דליכא למיחש למחיקה ולשמא יקרא בשטרי הדיוטות ליכא למיחש דכותל בשטרא לא מחלף. אבלי מכתב שעל גבי טבלא ופנקס אפילו

פרע י"א שיפרע בשבת שלא יעבור על שבועתו, ועדיף לתת לו משכון לפרעון.

¹²⁸ ילקוט יוסף: הנשבע לפרוע חובו ביום פלוני וחל בשבת: יפרע קודם השבת, ואם לא

אר"ח – ש"ז

אמנם שע"ת (טז) – כ' ליישב המנהג להקל להשמש לקרוא מתוך הכתב אפילו לסעודת הרשות, דעל השמש מעיקרא לא גזרו. והתירו לו לזמן מתוך הכתב שלא יטעה (ויהא כמו קמצא ובר קמצא).

"גבוה הרבה"

משנ"ב (מח): גבוה – שאינו מגיע לשם למחוק, ועיקר הטעם שמא יקרא בשטרי הדיוטות.

"חקק בכותל"

משנ"ב (מט): דמשום שמא ימחק ליכא דחקיקה קשה להמחק. ומשום שמא יקרא בשטרי הדיוטות נמי לא גזרינן דלא מיחלף בשטר, אבל טבלא ופנקס שהם מטלטלים מיחלף בשטרי הדיוטות (ט"ז).

"חקיקה שוקעת"

מא (יז): אבל בולטת אסור דגזרינן שמא ימחק ואפי' גבוה הרבה דלא פלוג. כ"כ משנ"ב.

חייק מיחק אסור אף על גב דלמחיקה ליכא למיחש כיון דחייק מיחק, איכא למיחש שמא יקרא בשטרי הדיוטות דטבלא ופנקס בשטרא מחלפי. אבל הרמב"ם כ' – כל דחייק מיחק כיון דליכא למיחש למחיקה שרי אפילו בטבלא ופנקס.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)**"אסור לקרותו"**

משנ"ב (מז): ישנם שני טעמים לדבר, א). שמא ימחק מן האורחין ומן המגדים (שלפעמים רואה שלא הכין להם כל צרכם ומוחק חלק מהאורחים שלא יקראם השמש). ב). שמא יבוא לקרות גם בשטרי הדיוטות.

כ' הב"ח – ומה שנוהגין שהשמש קורא מתוך הכתב לסעודה יש מחמירים דנהי דלשמא ימחק ליכא למיחש אלא כשבעל הסעודה בעצמו קורא, מ"מ הלא איכא למיגזר משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות. והמ"א כ' – שבסעודה של מצווה יש להקל הקריאה להשמש דהוי בכלל חפצי שמים.

סעיף יג: לקרוא בשטרי הדיוטות

סעיף יג: א. שטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות ואגרות של שאלת שלום (משום דמיחלף בשטרי הדיוטות – משנ"ב), אסור לקרותם, ב. ואפי' לעיין בהם בלא קריאה, אסור [טור].

אבל לא מן הכתב? אמר אב"י – גזרה שמא יקרא בשטרי הדיוטות.¹²⁹

לבר מצווה או חתונה בשבת, וכן מותר לגבאי

❖ שורשי הלכה (המקורות)

לעיל (קמט.). וגמ' (קמט.): מאי טעמא

¹²⁹ הרב יעקב יוסף זצ"ל: מותר לחלק הזמנות

אר"ח – ש"ז

שטרי הדיוטות

• רש"י (פ' השואל) – של מקח וממכר (משום דכתיב "ממצוא חפצך ודבר דבר").

• ורש"י (פ' כל כתבי) – שטרות של חשבונות או אגרות שלומים. והתוס' – שטרי חובות ולא אגרות שלומים.

ואגרות שלומים

• ורש"י – אף אגרות שלומים אסור. כ"פ הרא"ש בשם ר' יונה, הר"ן, ה"ה בשם הרשב"א והרמב"ם, ועוד ראשונים.

• והתוס' – אגרות שלומים מותר. כ"כ ר"י דפעמים שיש בהם פיקוח נפש. כ"ד ר"ת, וכ"מ מהירושלמי. כ"כ המרדכי, בשם

ראב"י, הגהות אשיר"י, הגמ"י, וכן הורה מהר"מ, כ"כ הר"ן בשם הרמב"ן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שטרי חובות וחשבונות"

משנ"ב (נא): י"א (הרא"ש בשם ר"י) – משום ממצוא חפצך. וי"א (רמב"ם) – משום שמא ימחוק.

ב. "ואפילו לעיין בהם"

משנ"ב (ג): דאי אפשר שלא ישא ויתן בעניני השטרות (לבוש). ומיירי כשודע מכבר מה כתיב בה וכדמוכח לקמיה (סי"ד).

סעיף יד: לקרוא באיגרת השלוחה לו

סעיף יד: א. לקרות באיגרת השלוחה לו, אם אינו יודע מה כתוב בה מותר ב. ולא יקרא בפיו אלא יעיין בה. ג. ואם הובאה בשבילו מחוץ לתחום, טוב ליזהר שלא יגע בה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. לעיל: מחלוקת אם אגרות שלומים הוי שטרי הדיוטות, ומרן פסק לחומרא. ונחלקו הראשונים כשקיבל אגרת ולא יודע מה כתוב בה:

✓ הר"ן – מותר לקרוא בה שמא יש בה דבר הצריך, ולא מקרי שטרי הדיוטות אלא באגרות ישנות (שכבר קרא בהם), וכן נהגו רבותי.

לאפוקי דעת הטור – שאף בחדשים אסור

לקרוא בה.

ב. לקרוא בה בעיון בלבד (ולא בפה)

✓ הגמ"י בשם או"ז – מותר, ויניחו ביד הגוי ויקרא.

הרא"ש – אסור, שהרי אסור להסתכל בכתב שתחת הדיוקנאות.

ג. מדין מוקצה שבא מחוץ לתחום

הרמ"מ – אסור ליגע בה, אבל לקרוא בה מותר.

לחלק קבלות של הנדרים בשבת.

אר"ח – ש"ז

יאמר לגוי שיביא לו מחוץ לתחום, אבל הכא באגרת לא שייך גזירה זו (הגר"א). וגם דלא חשיב הנאה כיון שאינו נהנה מגופה של מלאכה.

"שלא יגע בה"

והמ"א (כ): חולק, אין בזה משום מוקצה כלל כדקיי"ל בסימן תקט"ו דדבר הבא מחוץ לתחום אין בה איסור מוקצה אפילו למי שהובא בשבילו (ואף דאסור לו ליהנות ממנו, הואיל וראוי לישראל אחר). כ"כ משנ"ב. והוסיף המ"א בשם הרא"ש – ואם מקפיד על אגרת להשתמש בו כדרך הסוחרים המניחים אגרת המסחר במקום המוצנע שלא יאבדו הם מוקצים ואסור לטלטלם. כתבו האחרונים נהגו שלא לקבל האגרת מיד הגוי, שיהא עקירה והנחה ע"י הגוי, ואומרים לו שיניח ע"ג קרקע או ע"ג שלחן (והט"ז – חולק, אין זה אסור רק ברה"ר אבל בכרמלית שרי).

ואם האגרת היא חתומה אומר לגוי איני יכול לקרותו כ"ז שאינו פתוח, וממילא יבין הגוי ויפתחהו, ולא יאמר לגוי בהדיא לפתחו, אם לא לצורך גדול. כ"כ משנ"ב.

✓ והתוס' – מותר אף לטלטלו. כ"כ הגמ"י והמרדכי בשם ראבי"ה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"לא יקרא בפיו"**

ד"מ בשם הג' אלפסי: ואם יש בו ד"ת מותר לקרוא בו, אף שהובא כבר מע"ש. כ' הרב יעקב יוסף זצ"ל – ולכן מותר לעיין במחברת של ד"ת שלו. כ"פ ילקוט יוסף.

"אם אינו יודע... מותר"

משנ"ב (נד): דשמא יש בה דבר שהוא צורך הגוף ואינו דומה לשטרי הדיוטות שהם רק צורך ממונו.

ג. **"טוב ליהרהר"**

משנ"ב (נה): משום מוקצה שהובא מחוץ לתחום (ובלא"ה אין שם מוקצה, שראוי לצור ע"פ צלוחיתו), כ"כ התוס'. ויפתחנו הגוי והוא יעיין בה. ואף דדבר שהובא מחוץ לתחום קי"ל דאסור להנות ממנו מי שהובא בשבילו, התם טעמו משום גזירה שמא

סעיף טו: לקרוא כתב שתחת הדיוקנאות

סעיף טו: כותל או וילון שיש בו צורות חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם של מעשים, כגון מלחמות דוד וגלית וכותבים זו צורת פלוני וזה דיוקן פלוני – אסור לקרות בו בשבת.

ופרש"י: כגון בני אדם המציירים בכותל חיות משונות או דיוקנאות של בני אדם, כגון מלחמת דוד וגלית וכותבין זו צורת פלוני וזו דיוקן פלוני. וטעמא משום דהוי

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שבת (קמט.): כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת.

שטרי הדיוטות.¹³⁰

מ"א (כא): אבל בחול מותר דכיון דדבר מועט הוא ליכא למיחש לאמשוכי (מהרש"א).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)
"אסור לקרות בו בשבת"

סעיף טז: לקרוא מליצות ומשלים של שיחות חולין

סעיף טז: א. מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק, כגון ספר עמנואל, וכן ספרי מלחמות – אסור לקרות בהם בשבת, ואף בחול אסור משום מושב לצים, ועובר משום 'אל תפנו אל האלילים' (ויקרא יט, ד) לא תפנו אל מדעתכם (אל אשר אתם עושים מדעת לבבכם – רש"י). ובדברי חשק, איכא תו משום מגרה יצר הרע. ומי שחיברן ומי שהעתיקן, וא"צ לומר המדפיסן, מחטיאים את הרבים [הרא"ש בשם ר' יונה].

ב. הגה: ונראה לדקדק הא' לאסור לקרות בשיחת חולין וספורי מלחמות, היינו דווקא אם כתובים בלשון לע"ז, אבל בלשון הקודש, שרי. (וכנ"ל מלשון שכתבו התוספות פרק כל כתבי, וכן נהגו להקל בזה).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. כ' התוס': אותן מלחמות הכתובות בלשון לע"ז נראה לר"י לאסור לעיין בהם, דלא גרע מכתב שתחת הצורה. ואפילו בחול לא ידע ר"י מי התיר דהו"ל מושב לצים.

וכ' ד"מ (ח): ויש לדקדק מדבריהם דלא נאסר לקרות בשטרי הדיוטות אלא כשכתובים בלשון לע"ז, אבל אם כתובים בלשון הקודש מותר לקרות בהן דהלשון בעצמו יש בו קדושה ולומד ממנו דברי

תורה.

מ"מ לא נראה כן לדעת מקצת רבנותא דאסרו לקרות בספרי חכמות חיצוניות אף על גב דמסתמא הם כתובים בלשון הקודש. מיהו נראה מאחר דאינו אלא איסור דרבנן דיש לסמוך אדקדוק דברי התוס' להקל כשכתובים בלשון הקודש.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ושיחות חולין"

משנ"ב (נח): ואין בכלל זה יוסיפון וספר יוחסין ודברי הימים של ר"י כהן ושבט

דיוקנאות אלא של ע"ז כמ"ש התוס'. וכן יש להקל לחלק לילדים הבאים לתהילים תמונת רבנים אף שכתוב תחתיהם שמות הרבנים.

¹³⁰. ילקוט יוסף: מותר להסתכל באלבום תמונות משפחתיות, או תמונות הרבנים, שאין איסור

אר"ח – ש"ז

דארוז"ל גדול המחטיא לאדם יותר מן ההורגו. ועוד אחוז"ל כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה (ביה"ל).

"לקרות בשיחת חולין"

ט"ז: ובדברי חשק שהוא מגרה יצה"ר לכו"ע אסור אפילו בלה"ק, וכל שאסור לקרותו אסור אפילו לטלטלו.

"אבל בלשון הקודש שרי"

והט"ז כ': שאין ראייה מהתוס', דתוס' נקטו כן למראה מקום על אותן מלחמות ונתנו בהם סימן שכתובים בלשון לע"ז אבל הלשון בעצמו אין בו קדושה, ותו דאכתי לא יצאנו מן מושב לצים אף על פי שכתובים בלה"ק. כן חולק השל"ה, האגודה, הב"ח ומשנ"ב.

יהודה שמהם ילמדו דברי מוסר, אפילו כתובים בלע"ז.

"משום מושב לצים"

מ"א (כב): וכ"ש ההולך לטרטאות וקרסיאות ושאר מיני תחבולות אין להתיר. כ"כ משנ"ב.

"אל תפנו אל האלילים"

כ' המ"א (כג): התוס' והרא"ש כתבו דדוקא בדיוקנא העשויה לשם ע"ז עובר, אבל לנוי שרי. אבל התוס' (ע"ז ג) כ' – דאפי' בכל דיוקנא אסור, ונ"ל דראיה בעלמא שרי.

"ואצ"ל המדפיסין"

משנ"ב (סא): וכן מוכרי ספרים הסוחרים וממציאין אותם לקונים הם בכלל זה.

סעיף יז: ללמוד בשבת דברי חול

סעיף יז: אסור ללמוד בשבת ויו"ט, זולת בד"ת, ואפילו בספרי חכמות אסור [רמב"ם].

ב. ויש מי שמתיר. וע"פ סברתו מותר להביט באצטרלו"ב בשבת [רשב"א], (ולאפכה ולטלטלה כדלקמן סי' ט"ח).

הרב יעקב יוסף זצ"ל: מותר ללמוד בשבת דקדוק, כדי שידע איך לבטא נכון.¹³¹

ב. "ויש מי שמתיר"

כ' לבוש: וכן נוהגין להקל (כ"כ שולחן עצי שטים והגר"ז). וכ' א"ר – דירא שמים

בדברי קודש.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אסור ללמוד בשבת"

ש' הכוונות: טוב ללמוד בשבת קבלה, כה"ח – אף שאינו מבין טוב שיקרא זוהר.

¹³¹ הרב יעקב יוסף זצ"ל: מותר ללמוד לבחינה

ראוי להחמיר בזה כי הרמב"ם והר"ן משנ"ב (סו): הוא כלי של החוזים אוסרים. כ"כ משנ"ב. בכוכבים (רשב"א). דמה לי להבין החכמה "מותר להביט באצטרלו"ב" מן הספר או מן הכלי.

סעיף יז: לשאול מן השד בשבת

סעיף יז: לשאול מן השד (לשם רפואה), מה שמותר בחול מותר בשבת [רי"ו].

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים) מ"א (סו): מה שמותר – ר"ל דיש דברים שאסורים אף בחול מפני שהם בכלל כישוף חפצך. כ"כ משנ"ב. ויש דברים שאסורים מפני הסכנה, לדעת ר' יוסי כדאיתא סנהדרין קא. ודווקא משום רפואה שרי אבל בלא"ה אסור משום ממצוא חפצך. כ"כ משנ"ב.

סעיף יט: לקרוא לגוי כשהסחורה הנפסדת

סעיף יט: א. סחורה הנפסדת בשבת ע"י גשמים או ד"א, או אתי בידקא (פי' נחל או אגם מים) דמיא ומפסיד ממונו, או שנתרועעה חבית של יין והולך לאיבוד – מותר לקרות לגוי, אף על פי שודאי יודע שהגוי יציל הממון. וכן מותר לומר לגוי: כל המציל אינו מפסיד, כמו בדליקה שהתירו לומר: כל המכבה אינו מפסיד.

ב. ויש מי שאומר שלא התירו אלא בדליקה דווקא. (וע"ל סי' קל"ד).

ג. (ולכסות סחורה או פירות או ד"א מפני הגשמים ע"ל סי' קל"ה סעיף ז').

לרמוז לגוי בסחורה הנפסדת

- כ"כ הרשב"א: סחורה הנפסדת בספינה על ידי גשמים – אסור לומר לגוי להוציאה שלא התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד אלא דווקא בדליקה. כ"כ האגור בשמו, כ"ד סמ"ג והתרומה.
- א. ובה"ג כ' – שאין חילוק בין דליקה

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שבת (קכא): אמר רבי אמי – בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד (דנכרי מדעתיה דידיה עביד ושריא – רש"י). ופרשי (כתובות ע): דמתוך שאדם בהול על ממונו אי לא שרית ליה, אתי להציל בעצמו ולעשות מלאכה דאורייתא.

אר"ח – ש"ז

א. "סחורה הנפסדת"

משנ"ב (סח): ומסיים ע"ז דיכול לקרות לגוי, ואפילו אם יצטרך לזה לעשות מלאכה דאורייתא (להוציא מרה"י לרה"ר), דאילו טלטול מוקצה בעלמא או מרה"י לכרמלית אפילו לצוות לגוי בהדיא מותר, בהפסד גדול.¹³²

"כל המציל"

משנ"ב (ע): ולומר לו בלשון נוכח 'אם תציל לא תפסיד' – אסור (א"ר).

ב. "יש מי שאומר"

מ"א (כו): והמיקל לא הפסיד (לבוש). כ"כ משנ"ב (עא) – וכן סתם המחבר (של"ד – כו). וכ' עו"ש – שלקרות לגוי להראות לו ולא לומר לו, לכו"ע שרי, כ"כ א"ר.

לשאר איסורי שבת, ובכל גוונא שרי. כ"כ סמ"ק.

כ"פ הרא"ש – בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד. וכ' בה"ג דה"ה לבידקא דמיא. וכן כל היזק הבא לאדם פתאום, כגון אם נתרועעה חבית של יין והולך לאיבוד ויראה שיכול לקרות הגוי וכשיבא הגוי ממילא יכבה.

ופסק הטור (בשל"ד) – כיון דאיסורא דרבנן הוא כדאי הם בה"ג והרא"ש לסמוך עליהם. כ"פ שו"ע בסתם.

ג. מפני הגשמים

שו"ע (שלד-ב): ואפילו לומר לגוי לטלטל סחורה הנפסדת מחמת גשמים יש מי שאוסר (הגה – וע"ל סימן ש"ז סעיף י"ט).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

סעיף כ: אמר לגוי עשה מלאכה בשבת

סעיף כ: ישראל שאמר לגוי, לעשות לו מלאכה בשבת – מותר לו ליהנות בה לערב (במ"ש) בכדי שיעשו.

באותה מלאכה לערב אחר שימתין בכדי שיעשה.

ואסרו עד שימתין בכדי שיעשו, שאם תאמר יהא מותר מיד, שמא יאמר לגוי

טרמוסטט לבוילר), וכשאינ גוי מותר לומר לקטן לפתוח ברז המים החמים כדי שיכנסו מים קרים ולא יתפוצץ. שכן לכבות את הנורה במקרה יאמר לגוי, ואם אין גוי יאמר לקטן לנתק המקרר כשהמנוע לא עובד, אבל אין להקל לגדול ע"י שינוי.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ' הרמב"ם: ישראל שאמר לגוי לעשות לו מלאכה זו בשבת אף על פי שעבר ומכין אותו מכת מרדות מותר לו ליהנות

¹³² ילקוט יוסף: גז הדולק אחר שהורידו הקדרות, מותר לרמוז לגוי לכבות (כגון 'חבל על הגז'), אבל גז שנכבה מותר לסגור הברז אף ע"י ישראל מחשש סכנה. שכן לכבות את הבוילר החשמלי מותר לומר לגוי לכבות מחשש התפוצצות (כשאין

אר"ח – ש"ז

לאפוקי רי"ו – שאסרו לעולם (משום קנס).
וכ' המ"א (כח): ואם עשאו בפרהסיה
שיודעים כולם שעשה לישראל, אסור
לעולם (כמ"ש שכה-יד).

לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד, וכיון
שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו לא יאמר
לגוי לעשות לו שהרי אינו משתכר כלום
מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה
דבר זה שנעשה בשבת.

סעיף כא: לומר לגוי לבשל לעצמו בשר שלו או של אדונו

סעיף כא: אסור לומר לגוי בשבת: הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך,
ואפילו אין מזונותיו עליו [הרא"ש].

ב.הגה: אבל מותר לומר לו לעשות מלאכה לעצמו [הגהות מרדכי והרמב"ן].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אסור לומר לגוי"

משנ"ב (עג): אסור – כיון שמה שאומר
לגוי שלו אסור לעשות, הוי בכלל אמירה
לגוי שבות ואסור, ואף שאינו נהנה
מהמלאכה. אבל מותר לומר לגוי לבשל
בשר של עצמו, כיון שהבשר אינו שלו.
והגוי עושה בשביל עצמו לא גזרו עליו
איסור דאמירה לגוי.

א.הגהת מרדכי: מותר לומר לגוי בשבת
עשה מלאכתך. כ"כ הרמב"ן.
✓ והרא"ש כ' – אסור בשבת לומר לגוי
שאין מזונותיו עליך הילך בשר זה ובשל
אותו לצרכך בשבת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

סעיף כב: שבות דרבנן בבין השמשות

סעיף כב: כל שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצווה, כגון
לומר לגוי להדליק לו נר בין השמשות, או אם היה טרוד והוצרך לעשר בין
השמשות.

ב.הגה: כל דבר שאסור לומר לגוי לעשותו בשבת, אסור לרמוז לו לעשותו (בשבת), אבל
מותר לרמוז לו לעשות מלאכה אחר שבת [א"ז].

ג.גויים המביאים תבואה בשבת לישראל שחייבים להם, והישראל נותן לו מפתחו לאוכלו
והגוי נותנו לשם ומודלים ומונים: יס מי – שמתיר משום דגוי במלאכת עמו עוסק

ואינו של ישראל עד אחר המדידה, ושיחשוב עמו אחר כך [אגודה].

ד. וכן גוי העוסק גבינות בשבת והישראל רואה, יקנה (פי' יכול לקנות) אותם ממנו דמ"מ הגוי אלעתא דנפשיה קעביד אף על פי שהישראל עומד בעדר חודש או חדשים ואלעתא למכרם לישראל קא עביד, שרי [ב"י בשם ת' מהר"ם ואו"ח].

לגוי שיקנה חוטמו כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר.

כ' כנה"ג – אך כשאומר ברמיזה שלא בלשון צווי (מ"א), כגון שאומר הנר אינו מאיר יפה או איני יכול לקרות, והגוי מתקנו שרי דאין זה בכלל אמירה.

פמ"ג – ואין לאסור מטעם שנהנה ממעשה הגוי, דאין זה הנאה כ"כ, דגם מקודם היה יכול לקרות לאורו. כ"כ משנ"ב.

ג. "תבואה בשבת... צמלאכת עלמו"

מ"א (לב): אבל אם התבואה של ישראל אסור לומר לגוי לפנותו, וה"ה בכל דבר המוקצה דהו"ל שבות דשבות (שאסור רק לדבר מצווה). כ"כ משנ"ב.

"עד אחר המדידה ושיחשוב"

משנ"ב (עח): גוי שהביא חפציו בשבת לבית ישראל אפילו הם אסורים בטלטול והביאם בשביל ישראל, כיון שהם ביד גוי רשאי לומר לו לפנותן לאיזה מקום שירצה (מ"א בשם המ"מ).

ד. "רואה ויקנה"

משנ"ב (עט) בשם השלטי גבורים: פי' – אף שהישראל עומד בעת עשיית גבינות

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. עירובין (לב:): נתנו לעירוב באילן

למטה מעשרה טפחים עירובו עירוב, כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות.

ב"י – משמע דדווקא לדבר מצווה לא גזרו עליו, אבל במקום דליכא דבר מצווה בין השמשות נמי גזרו משום שבות.

כ"פ הרמב"ם – ובלבד שיהא לדבר מצווה, או בשעת הדחק, או שהיה טרוד ונחפז ונצרך לדבר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אם היה טרוד"

עיין בשו"ע (או"ח שמ"ב) פירוש ההלכות בזה.¹³³

ב. "אסור לרמוז"

משנ"ב (עו): לרמוז – דגם זה הוא בכלל אמירה לגוי, כיון שע"י רמיזתו עושה בשבת. וכ' המ"א (לא) בשם רקנט"י – דה"ה שאסור לומר לו בשבת איזה דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה, כגון לומר

שיש חזקת היום, כ"פ בלוית חן.

¹³³. הרב יעקב יוסף וצ"ל: אף שבות בבין השמשות של מוצאי שבת מותר בדרבנן, אף

א"ח – ש"ז

"ואדעתא למכרס"

מ"א (לג): ואפילו אם הגוי אינו עושה הגבינות כ"א בשבת, אם הישראל מקבלם בחובו ושואם לא יקבלם יפסיד חובו שרי, דבעת העשייה עדיין הם שלו. כ"כ משנ"ב.

ובעת חליבת החלב כדי שיוכל אחר כך לקנותם ממנו, אפ"ה שרי לקנות ממנו, דבעת העשייה הגוי אדעתיה דנפשיה קעביד (אף שהש"ך יו"ד סימן קט"ו חולק עלמדין חלב עכו"ם, דמתיר כהאי גוונא, אך המנחת יעקב מסכים עם הרמ"א, כ"פ נו"ב וחכ"א – שה"צ סק"צ).